

BEVARA VÅRDA FÖRNYA

**LEVE
KOLONITRÄDGÅRDEN**

*Råd, anvisningar och rekommendationer
för koloniträdgårdsverksamhet i Stockholm*

***Leve
koloniträdgården***

FÖRORD

I mitt arbete som fastighetsborgarråd i Stockholms stad ingår bl a att vara ordförande i koloniträdgårdsrådet. Av alla uppdrag som "drabbar" en heltidspolitiker tycker jag nog att just detta uppdrag är det mest positiva. Koloniträdgårdsrörelsen har alltid legat mig varmt om hjärtat.

Jag växte upp i Riksby bara ett stenkast från de stora och fina koloniträdgårdsområden vi har vid Bromma flygfält. Jag minns än hur roligt det var att som barn leka i koloniträdgårdsområdena. Där behövde man aldrig "palla" några äpplen. Det fanns alltid någon snäll tant eller farbror som försåg oss barn med äpplen, päron och hallon. Man begrep också som liten att det var något särskilt med ett koloniträdgårdsområde. Det var en stämning och entusiasm som präglade verksamheten. Jag fick lära mig att samarbeta och sammanhållning var fundament för en folkrörelse och det har jag haft nytta av i mitt eget folkrörelsearbete.

Idag har jag många vänner som har kolonistugor eller odlingslotter och så fort jag har möjlighet passar jag på att besöka någon för att ånyo få uppleva kolonistlivet.

Det är därför naturligt att jag som politiker jobbar intensivt för att fler människor skall få chansen att bli kolonister. I en fullbyggd stad som Stockholm finns det – om man vill – forfarande möjligheter att utöka antalet koloniträdgårdsområden och odlingslotter. Och det gör vi i snabb takt.

För mig är det särskilt angeläget att arbeta för att ännu fler skall få förmånen att bli kolonister eftersom koloniträdgårdsrörelsen är en rörelse jag känner varmt för.

Stockholm äger i dag lantegendomar också i andra kommuner i länet. Här har vi massor av fina naturområden som i första hand skall utnyttjas av det rörliga friluftslivet. Samtidigt finns det möjlighet att hitta platser som är lämpliga för fritidsbyar eller fjärrkolonier som vi kallar det i Stockholm.

Också andra former av koloniträdgårdsverksamhet bör stödjas. Så har t ex Svenska Bostäder gjort en utredning som redovisar markområden i närheten av bostäder som skulle kunna vara lämpliga för kolonitlotter.

Min förhoppning är nu att allt fler skall få möjlighet att disponera en egen kolonilott, med eller utan stuga, nära den egna lägenheten eller på lite längre avstånd. Allt fler skall få möjlighet att under fina sommark dagar samla minnen av sommarens prunkande koloniträdgårdsområde att ta fram och njuta av när vintern åter är här.

Mats Hulth

LEVE

KOLONITRÄDGÅRDEN

Bevara Vårda Förnya

Råd, anvisningar och rekommendationer
för koloniträdgårdsverksamhet i Stockholm

Det doftar rosor och jordgubbar. Det lyser av röda tomater och blå clematis. Humlor och bin besöker blomma efter blomma. Sal-lat, lök och morötter växer i prydliga rader och svarta vinbärsbuskar lovar rikligt med saft, kanske att njutas varm efter vinterpromenaden.

Ett spaljépärönräd trycker sig mot stugväggen och bersån skänker behaglig skugga åt kolonister som med kaffekopp och tidning tar en paus.

Koloniträdgården – en prunkande idyll, javisst, men framför allt ett ovärderligt inslag i storstaden.

I den lilla skalan

Livsviktig

Artrikedom hör koloniträdgården till

Till glädje även för icke-kolonister

Titta vad min squash blivit stor! Spännande och lärorikt för småkolonister.

g idyll

Stadens lunga

Morötter, lök och kål. Det var nyttoväxterna som var viktigast när koloniträdgårdsrörelsen var ung. Nu spirar ett pånyttfött intresse för nyttodling.

Värda och rusta upp. Här finns många tillfällen att jobba med händerna, att skapa.

Här finns artrikedomen, odlingsglädjen som är en del av koloniträdgårdens identitet. "Gamla" sorter av nytto- och prydnadsväxter, som kanske inte längre finns att köpa, har här sin fristad. Här får människor lust att bruka jorden, att snickra och måla. Huset och täppan ger oändliga möjligheter skapa. Unga lär av gamla, och hantverkskunnandet lever på så sätt vidare.

De täta grannkontakterna i koloniträdgårdsområdet bryter den avskildhet som kan finnas i hyreshusen. Den karaktäristiska småskaligheten bidrar till att göra koloniträdgården till något annorlunda. Stockholms 6 500 kolonister har mycket att vara rädda om.

Koloniträdgården är så mycket. Något åtråvärt, något mera än ett vanligt fritidsställe. Våra koloniträdgårdsområden har sin alldeles speciella historia, och att vara kolonist är något att vara särskilt stolt över.

Kolonister är föreningsfolk. Medlemmen deltar i arbetet med att sköta det gemensamma inom området.

Gör så här, så får du finare rosor! Utbyte av odlingskunskaper ger samhörighet.

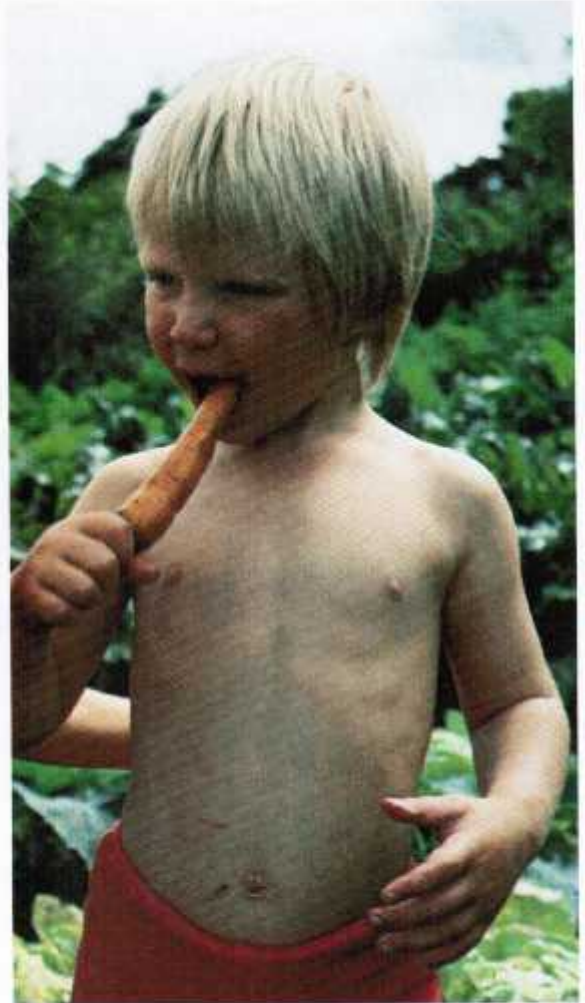

Ögonfröjd, doftupplevelser. Prydnadsträdgårdens kolonistens stolthet.

Kortpost

Att lära sig de ekologiska sammanhangen, att odla giftfritt, intressen i tiden som också är samhällsnyttiga.

Vårnöje, sommarnöje, höstnöje. Meningsfulla mödor, välförtjänt vila.

Vinterminne. En doft ur säftflaskan, en torkad kryddla från örtagården, en bukett eterneller.

Vinternöje – att planera nästa säsong i koloniträdgården. Gå på kurs. Läs frökataloger, odlingsråd. Fundera på reparationer och underhåll.

Mer än hundraårig historia

I medeltidens Europa hade många hantverkare och borgare så kallade kålgårdar i utkanten av städerna. Det vi menar med koloniträdgårdar började växa fram på 1800-talet, då bland andra Tyskland, Belgien, Frankrike och England hyrde ut odlingsmark åt mindre bemedlade.

Sedan gick det fort – mycket för att industrialismen drog människor till städerna – och vid sekelskiftet fanns mer än tiotusen koloniträdgårdar i och omkring Köpenhamn. Sverige fick sina första koloniträdgårdar vid Pildammarna i Malmö 1895. Lotterna var 72, 88 och 102 kvm och kostade åtta, tio och tolv kronor i hyra.

Pionjär och drivande kraft bakom Stockholms koloniträdgårdar var Anna Lindhagen. Tillsammans med Anna Åbergsson bildade hon 1906 Föreningen Koloniträdgårdar i Stockholm och låg bakom tillkomsten av Eriksdals koloniträdgårdsområde, som anlades samma år.

De första kolonisterna kom ofta från landet till storstadens ohälsosamma industrier och trånga bostäder. Koloniträdgården påminde dem om landet, man kände sig hemma, byggde och planterade som där, andades frisk luft.

Från början lades koloniträdgårdarna innanför tullarna. När spårvagnsnätet byggdes ut kom allt fler att ligga utanför, som Dalen 1911, Alvik 1914, Stora Mosse och Åkeshov 1915.

Staden växte och konkurrensen om marken hårdnade. En del

I sin bok "Koloniträdgårdar och planterade gårdar" 1916, skrev Anna Lindhagen "... Man kan säga att föregående tids kålgårdar vilka i allmänhet inte innehades av andra än relativt välbärgat folk hava i vår tid uppstått i mer demokratisk form. ..."

Foto: Stockholms stadsmuseum

"... Om vardagsaftnar och söndagarna bliva koloniträdgårdarna en kär tillflyktsort där man finner hemtrefnad och det tillfredsställande medvetandet att man där är sin egen herre. Det gäller att utnyttja sin lott på bästa sätt. ..."

Foto: Stockholms stadsmuseum

områden avvecklades till förmån för bostäder, skolor och sjukhus. Kolonisterna erbjöds lotter i Stockholms utkanter. I dag lever Stockholms kolonister tryggare.

Nu ingår koloniträdgårdarna långsiktigt i Stockholms stadsplanering.

Söndagskaffe med kask och öl hos familjen Hanisson vid Pildammsvägen. Dragspel, söndagskläder och ett hus med snickarbladje som en virkad spets.

Foto: Berit Holst, Malmö Museum

Vem ser stugan?! Övervuxen av grönt som ger mycket hälsosamt syre. Kolonisterna är Alfred Pettersson, anställd vid Gasackumulator och hans fru. I bakgrunden Tobaksfadån vid Skånegatan. Från Barnängens område omkring 1914.

Foto: Stockholms stadsmuseum

Kolonist igår och idag

Göta Gyllensten är 80 år. Hon och hennes man Karl köpte lott 109 i Eriksdalslunden för 50 år sedan. 45 kronor kostade stugan, årsarrendet 27. Stugan är fortfarande fyra kvadratmeter, lotten i dag något större, 315. För drygt 20 år sedan dog Karl. Sedan dess har Göta skött koloniträdgården själv. Hon utsågs till årets kolonist av sin förening 1984. Hon bor vid Ringvägen ett stenkast bort och säger:

– Jag vill ha det här kvar så länge jag orkar, och tar ett år i taget. Hade man ingen kolonilott så satt man ju där halvt försöffad. Vad skulle jag göra som pensionär?! I här får jag inspiration och får vara ute från tidiga våren till sena hösten. Jag tittar till lite ibland på vintern också.

Här har dottern Siv lekt som barn. Hit kommer barnbarn och barnbarnsbarn. Och Göta delar med sig av allt vad skörd och blommor ger: äpplen, vinbär, hallon, rabarber, plommon, lök, brysselkål, dill, tomat, rödbetor, skärbönor, krusbär, nejlikor, sommarkrage och rosor, ROSOR . . . allt odlat utan gifter. Att odla giftfritt är något man lär sig menar Göta.

– Man måste bara tänka på att utnyttja jorden rätt, på vilka växter som trivs tillsammans. Jag strör barkmylla över land. Och har tagetes till exempel, som är väldigt bra när man har rosor.

Förr arbetade Göta som emaljöriska på dagarna och i trädgården på kvällar och helger. Då gick kolonisterna i området till varandra. Hade höstfester, knytkalas och en massa kul tillsammans.

– Så är det inte i dag och jag saknar det. Det är inte samma närhet till grannarna som förr. Då fanns inga staket heller, och löken man la ut till tork försvann inte när man var borta som den kan göra i dag.

– Jag vet att det finns många kolonister som inte har lust att hålla på så mycket med odlingen och jag tycker var och en

Göta älskar rosor och har 27 rosenbuskar på sin lott. Är inte det här ett verkligt praktexemplar?!

ska få göra som den vill, betonar hon. Men jag trivs med prydliga land, och håller mig frisk genom näringsvärdet jag fått av giftfria grönsaker och bär i alla år. Längtar hit om jag är borta ett par dagar bara.

– Arbete befördrar hälsa och välbefinnande. Det är min inställning. Min koloniträdgård och hela området är en oas mitt i storstan. Ett paradiset som man absolut måste bevara.

Kolonister av idag

Sextusenfemhundra stockholmare och deras familjer lever kolonistliv. Och många, många står i kö för trädgårdsland och blomsterrabatter, skördeglädje och grannkontakter. Förväntningarna är höga. I koloniträdgården finns ett unikt tillfälle att låta skaparglädjen blomma.

– Vi vill ha något vettigt att göra tillsammans med hela familjen, berättar Liselotte Järnerup som tillsammans med maken Sven och barnen Cecilia 7 år och Per 3 veckor är nyblivna kolonister i Lövsta.

– Vi bor i lägenhet i Hässelby och trivs med det, men saknar markkontakten. Vi har funderat på att skaffa ett lantställe, men då blir det så långt bort att det blir både jobbigt och dyrt att åka dit så ofta som man behöver för att sköta det man odlar. Odlandet är viktigt, tycker Liselotte.

– Det ska bli kul att sätta igång, vi är ju nya på det här. Och i vinter ska vi isolera stugan, så att vi har något att pyssla med även då.

– Vi vet ju egentligen inte alls hur det är att vara kolonister, säger Liselotte. Men vi hoppas på goda grannkontakter och kamrater till barnen. Mycket av vår fritid och semester i framtiden kommer vi att tillbringa här, tillsammans alla fyra. Det ska bli roligt!

De som hållit på några år har fått erfarenheter både när det gäller odling på den egna lotten och i det gemensamma föreningsarbetet. Blev det som ni tänkte er när ni första gången stod i den egna täppan?

Nykolonister: Familjen Järnerup i Lövsta. Sven, Cecilia och Liselotte med lille Per.

– O, ja! Det här är underbart roligt. Man får jobba med händerna och vara kreativ. Jag ändrar hela tiden om på min lott.

Hjördis Stolt har sju års erfarenheter som kolonist i Tanto Mindre på Södermalm. Hon utstrålar en entusiasm som måste få alla ny-kolonister att bli övertygade om att de satsat rätt.

– Det gemensamma arbetet inom föreningen fungerar fint, tycker Hjördis. Det finns en härlig gemenskap mellan äldre och yngre. Det enda som är litet knepigt är att vi inte har något föreningshus där vi kan träffas tillsammans. Mötena får vi ha på gräsmattan, men det är ju litet väderkänsligt!

Hjördis egen koloniträdgård är 350 kvadratmeter. Där finns både blommor och grönsaker. Plant-byte med grannar är ett populärt sätt att förnya sin egen täppa.

– Det är många som promenerar förbi här, och det känns bra. Då kan ju också de som inte är kolonister njuta av växlingarna under vår, sommar och höst.

Men någon liten skuggfläck måste det väl ändå finnas i Tanto Mindre?

Det skulle i så fall vara att överlåtelseerna av lotter är jobbiga. De som säljer vill ha ut så mycket pengar som möjligt, men de som ska överta lotten ska ju inte behöva bli ruinerade. Det är viktigast att de som kommer nya blir glada! fastslår Hjördis.

Men trots allt det positiva finns ett hot mot koloniträdgårdsidén och koloniträdgårdarnas identitet. På sina håll läggs gräsmattor som stora lock över artrikedomen och odlingskunskap. Gräsmattan är bara ett av alla tänkbara alternativ i täppan. Det finns otaliga sätt att "möblera" sin lott så att den blir rik, spännande och personlig. Om koloniträdgårdsidén går förlorad, varför ska kommunen då upplåta mark billigt, tycker en del. Konkurrensen om mark är hård.

Årstalunden:

Hjördis och Eli Stolt, entusiaster i Tanto Mindre.

bevara, vårda, förnya

Koloniträdgårdsrörelsen är visserligen hundra år gammal, men på intet sätt omodern. Koloniträdgården kan behålla sin särprägel, även om den anpassas till moderna krav.

Här finns ett socialt liv som är välgörande för storstadsmänniskan. Här får kolonisten utlopp för sin lust att skapa, samtidigt som hon lär allt mer om odling, husunderhåll och allt annat som hör till. Här kan frukt och grönt odlas giffritt, samtidigt som man i praktiken kan se och förstå ekologin. Här finns en samhällsnyttig tradition att föra vidare! Att bevara, vårda och, inte minst, förnya.

Bygga till: Förnya huset, bevara hantverkskunskaper.

Det lita "gammaldags" spaljéträdet passar också bra vid stugväggen.

En fin inramning till rabatten. Kanske en idé till en liten förnyelse?

Värd att vårda.

bevara, vårda, förnya

bevara, vårda, förnya

Andra i din trädgård, förnya! Men bevara artrikedomen och odlingskunskaperna.

Invandrade växter ger trevlig förnyelse. Här paprika.

Bin i området är en tillgång. Bevara biudlingen. Kanske är du intresserad själv?

Bevara småskaligheten. Ett litet växthus kan ge stor utdelning.

bevara, vårda, förnya

Det är roligt att odla!

Kolonistlivet hägrar för många, och en nybliven kolonist har mycket att se fram emot. Men det är inte alltid lätt att veta råd bland blommor och grönt. Mönsterträdgårdar inom koloniträdgårdsområdena, odlarkurserna Gröna Tummen och faddrar, det vill säga erfarna kolonister som "tar hand om" varsin nybörjare, kan vara till god hjälp.

Olle Bergenståhl, ordförande i Föreningen Storstockholms koloniträdgårdar, arbetar ständigt för att kolonisterna ska förkovra sig.

– Det blir så mycket roligare när man har kunskaper. Det är lättare att ta odlingen till sitt hjärta, när man behärskar det hela. Man kan ställa förväntningarna på rätt nivå och själv bedöma resultatet. På kurserna brukar det också bli ett livligt utbyte av erfarenheter kursdeltagarna emellan, berättar Olle Bergenståhl.

Ett sätt att dela både glädje och arbete är att ha en "medkolonist". Kanske en annan familj, en pensionär eller någon annan som gärna vill dela det sköna livet!

Koloniträdgårdsområdets hjärta – FÖRENINGEN

Alla kolonister är med i sitt områdes förening. Det går att sätta likhetstecken mellan en bra förening och ett bra koloniträdgårdsområde. Föreningen kan verkligen ses som områdets hjärta, eller motor. Alla kolonister är betydelsefulla i sin förening. Vem som helst kan ju bli ordförande eller styrelsemedlem!

Det är i föreningsarbetet man lär känna sina medkolonister. Det är där man diskuterar idéer och fattar beslut som för verksamheten i området framåt. Här kommer man överens om gemensamma arbetsdagar, datum för den årliga synen av alla lotter och hus, planerar fester, planthytardagar och annat trevligt.

Föreningen kan också öppna sig utåt och dela med sig till områdets grannar. Kanske skänka blombuketter och fruktkorgar till ett närliggande sjukhus, bjuda in skolklasser som får lära sig något om koloniträdgårdar, ordna hallonplockning för rullstolsburna och så vidare.

Vårda och bevara. Det är innebörden i föreningens överenskommelse med stockholms stad. I lur området ska vårdas och bevaras ligger självklart alla kolonister varmt om hjärtat. I föreningen drar man upp riktlinjerna för sitt områdes framtid.

Kort sagt: Arbetet i koloniträdgårsföreningen är betydelsefullt.

Olika – men lika fina! Även fönster kan få ett personligt utseende.

STADENS GRÖNA SIDOR

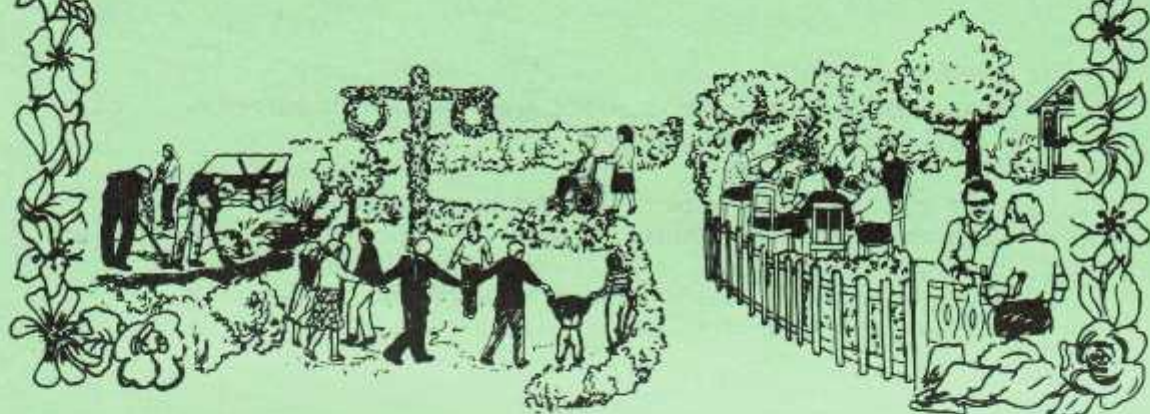
Ta vara på dem!

KOLONITRÄDGÅRDSFÖRENINGEN

Stockholms stads "vicevärd".

Där olika intressen och idéer får odlas.

*En del i ett nationellt och internationellt
sammanhang.*

Koloniträdgårdsföreningen arrenderar och förvaltar koloniträdgårdsområdet enligt ett avtal mellan sig och markägaren, Stockholms stad.

Marken arrenderas på mellan ett och tjugofem år. Tjugofem år är vanligast, eftersom Stockholms stad vill ge så långa avtalstider som möjligt. Avgiften för arrendet betalar föreningen i förskott.

Föreningens ansvar

Det är föreningen som genom sina medlemmar skall sköta och underhålla koloniträdgårdsområdet och de allmänna anläggningar och byggnader som hör dit. Den ser till så att trädgårdar och hus bevaras, används för sitt ändamål, vårdas och förnyas.

Styrelse

Yttersta ansvaret har föreningsstämman. Den väljer en styrelse som har hand om föreningens angelägenheter fram till nästa ordinarie stämma. Med hjälp av avtalet och föreningsstadgar sköter styrelsen förvaltningsarbetet, kommer överens med medlemmarna om nödvändiga arbetsinsatser och hur de skall genomföras. Det är ett betydelsefullt arbete.

Styrelsen består av tre till sju ledamöter. Varje kolonist kan bli vald till ledamot.

Styrelsen skall minst ha en ordförande, en sekreterare och en kassör. Det är en fördel om styrelseledamöterna har erfarenhet av sina arbetsområden, kan en del om till exempel bokföring, att skriva och anteckna med mera.

Till sin hjälp kan styrelsen utse kommittéer för olika arbetsuppgifter, byggnads-, studie- och festkommittéer till exempel.

Styrelsen kan också adjungera – utse kolonister till tillfälliga ledamöter – för särskilda uppdrag.

Medlem

Den som tilldelas en lott upptas samtidigt som medlem i en koloniträdgårdsförening och skriver ett avtal med den.

I avtalet, med stadgar och ordningsföreskrifter, förbinder sig den nya medlemmen att värda sin egen lott och delta i skötseln av områdets gemensamma anläggningar.

Överlåtelse av lott

En koloniträdgårdslott kan inte säljas. Kolonisten skall överlåta den genom hembud tillbaka "hem" till föreningen.

Är det en lott med byggnad på värderas den av värderingsmän som föreningen anlitar och efter föreskrivna riktlinjer.

Den nya kolonisten betalar sedan bara för byggnadsvärdet på huset, ej för marknadsvärdet. På det viset undviks spekulation.

Ordningsföreskrifter

Som komplement till avtalet mellan medlem och förening har Stockholms stad ställt upp generella ordningsföreskrifter. Dessa kan föreningen komplettera utifrån lokala förhållanden och behov. Men får inte förändra så att de strider mot vad som står i avtalet.

Ändringar i föreskrifterna föreläggs medlemmarna, antas i demokratisk ordning på föreningsmöte och bör sändas till Stockholms stad för kännedom.

Syn

En eller två gånger om året brukar de flesta föreningsstyrelser genomföra syn, där varje enskild lott besiktigas.

Syn kan genomföras i olika former. En del styrelser inbjuder alla medlemmar till syn i form av en gemensam rundvandring. Den "husesynen" kan vara ett naturligt tillfälle att bli närmare bekanta, byta erfarenheter och komma överens om eventuella nödvändiga förändringar och förbättringar. Inte bara på enskilda lotter utan också på föreningens allmänna anläggningar.

Formuläret på nästa sida är bara ett exempel på hur en föreningsstyrelse i Stockholm gjorde för att kalla medlemmarna till gemensam syn.

Men syn kan göras på många sätt – hur avgör föreningsstämman.

MEDLEM

Den bästa reklamen vi kolonister kan göra för koloniträdgårdsrörelsen är att hålla egen lott med växtlighet och anläggningar i vårdat skick så att vårt område är ett vackert inslag i stadsbilden och gör ett gott helhetsintryck på besökande.

Din hjälp fordras. Syftet med rundvandring är att förbättringar skall kunna underlättas. Lätt hänt man blir "hemma-blind" och inte ser ev brister. Medlem som vet med sig att han/hon åsidosätter avtalsenliga skyldigheter uppmanas att snarast under odlingsäsong-året vidtaga åtgärder.

Vi hoppas dagens besök ger positivt resultat och gott utbyte för oss alla. Har Du något koloniträdgårdsproblem – diskutera det gärna med styrelsen. Datum för styrelsemöte står på anslagstavlan i föreningsstugan. Välkommen.

Hälsningar
Din föreningsstyrelse

Papperet upprättas i två ex – ett för Dig och ett för föreningens arkiv.

Den ..... besöktes lott ..... av .....

och ..... och .....

Kolonisten närvarande – ej närvarande

Lotten allmänt intryck

Notering om åtgärd

Odlingsyta:	.....
Gräsyta:	.....
Bärbuskar:	.....
Prydnadsplantering:	.....
Häckar:	.....
Fruktträd:	.....
Andra träd:	.....
Övrigt:	.....

ANLÄGGNINGAR

Kompost:	.....
Murar, terrasser:	.....
Sittyta, uteplats:	.....
Bod, redskapslåda:	.....
Stuga, veranda, grund:	.....
Staket, grind, stängsel:	.....
Flaggstäng, spalje:	.....
Trappor, gångar, räcken:	.....
Förvarings-materielupplägg:	.....
Huvudkran – vattenkran – rör:	.....
Gångbit & grönyta utan resp lott:	.....
Gång & grönyta ålagd medlemmen:	.....

Syn i form av rundvandring kan vara en del i ett rikt föreningsliv. Kurser, studiebesök, öppet hus, gudstjänst på dansbanan, besök av småstadielever, hallonskörd med handikappade, plantbytarträffar, utdelning av frukt-korgar och blomsterbuketter till älderdoms hem . . . är andra exempel på odling av medlemmars olika intressen och idéer, hämtade från Stockholms koloniträdgårdar.

Till nytta och nöje i föreningen!

Förening och koloniträdgårdsrörelse

Det finns hela tiden ambitioner att stödja och utveckla koloniträdgårdsidén på lokalt/regionalt, nationellt och internationellt plan.

Lokalt/regionalt

På lokalplanet i Stockholm är det Föreningen Stor-Stockholms Koloniträdgårdar som arbetar regionalt och aktivt på olika sätt för att trygga rörelsens framtid och utveckling. Den är en central förening och ombud för Stockholms alla koloniträdgårdsföreningar. Föreningen förhandlar med förvaltningar och myndigheter, föreslår mark till nya koloniträdgårdsområden med mera.

Som representant i Koloniträdgårdsrådet – en rådgivande församling till Stockholms stads fastighetsnämnd – lägger centralföreningen fram förslag i koloniträdgårdsfrågor: arrende, markupplåtelse, utformning av nya områden med mera. Rådet består av tjänstemän, kolonister, representanter för de politiska partierna och har fastighetsborgarrådet som ordförande.

Centralföreningen organiserar också olika kurser för kolonister.

Nationellt

Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar värnar om koloniträdgårdsidén på rikspanet. Till förbundet är alla Stockholms koloniträdgårdsföreningar, som ingår i centralföreningen (se rubrik Lokalt/regionalt), anslutna.

Förbundet har över 20 000 medlemmar och arbetar övergripande med att påverka politiker och kommuner i lagstiftnings-, plan- och utbildningsfrågor med mera som rör koloniträdgårdsverksamheten i landet.

Förbundet arbetar till stor del med att sprida intresse och förståelse för de allmännyttiga effekterna av koloniträdgårdsverksamheten. Ett uttryck för att förbundet har vunnit förståelse för sitt arbete är att dess verksamhet till mer än hälften finansieras med statliga bidrag, varav en stor del används till att ge medlemmar råd och information i odlingsfrågor.

Förbundet ger också ut tidskriften "Koloniträdgården" till alla föreningars medlemmar, och samarbetar med andra länder för att utveckla koloniträdgårdsrörelsen.

Ibland är det svårt att avgöra om en tomt med stuga är en genuin koloniträdgård eller om det snarare är fråga om ett litet fritidshus med en tomt som kanske huvudsakligen används till annat än odling. Förbundet tycker inte det är nödvändigt att göra någon skarp åtskillnad mellan koloniträdgårdar och fritidsbyar. Huvudsaken är att kostnader blir överkomliga för de flesta, att området är tillgängligt för allmänheten, att verksamheten har ett socialt innehåll och att den är organiserad så att den inte medger privat spekulation eller får effekter som strider mot allmänna intressen.

Internationellt

Den svenska koloniträdgårdsrörelsen har, tillsammans med sina motsvarigheter i Norge, Danmark och Finland bildat ett nordiskt koloniträdgårdsförbund för att främja samarbetet mellan kolonister i Norden.

Men koloniträdgårdar finns även på många andra håll i världen. I Gröna Internationalen är koloniträdgårdsförbund från 13 västeuropeiska länder medlemmar, också Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar.

Förutom de omkring en och en halv miljon kolonister som finns i Gröna Internationalen finns minst lika många i Östeuropa, USA, Canada, Australien, Japan och andra länder. Så även den minsta lilla förening är långtifrån ensam. Den har stöd av en mängd likasinnade världen över.

Att vara kolonist är något stort!

KOLONITRÄDGÅRDSOMRÅDET

Ett samhälle i miniatyr.

Med egen profil och särart.

En bukett i våra parker, uppskattad av allmänheten.

Stockholms koloniträdgårdsområden är högt uppskattade inslag i stads- och parkmiljön. Lummiga, gröna oaser som ger stadsborna välförtjänt vila och närkontakt med natur, människor och djur.

I koloniträdgården kan man få utlopp för den personliga skaparkraften. Och massor av naturliga möjligheter till både motion och utveckling av odlingskunnande och hantverk.

Stockholms koloniträdgårdsområden är öppna för var och en. Staden har inte byggt höga stängsel kring dem som man gjort på andra håll. Och som andra kommunala anläggningar har de en viktig social och pedagogisk betydelse, till glädje och nytta för stadens alla invånare.

I all sin småskalighet är koloniträdgårdsområdet en prunkande och imponerande anläggning. Framväxt under generationer, skapat av många, ett område i ständig utveckling. Med vägar, sittplatser, allmänna byggnader, festplats med mera.

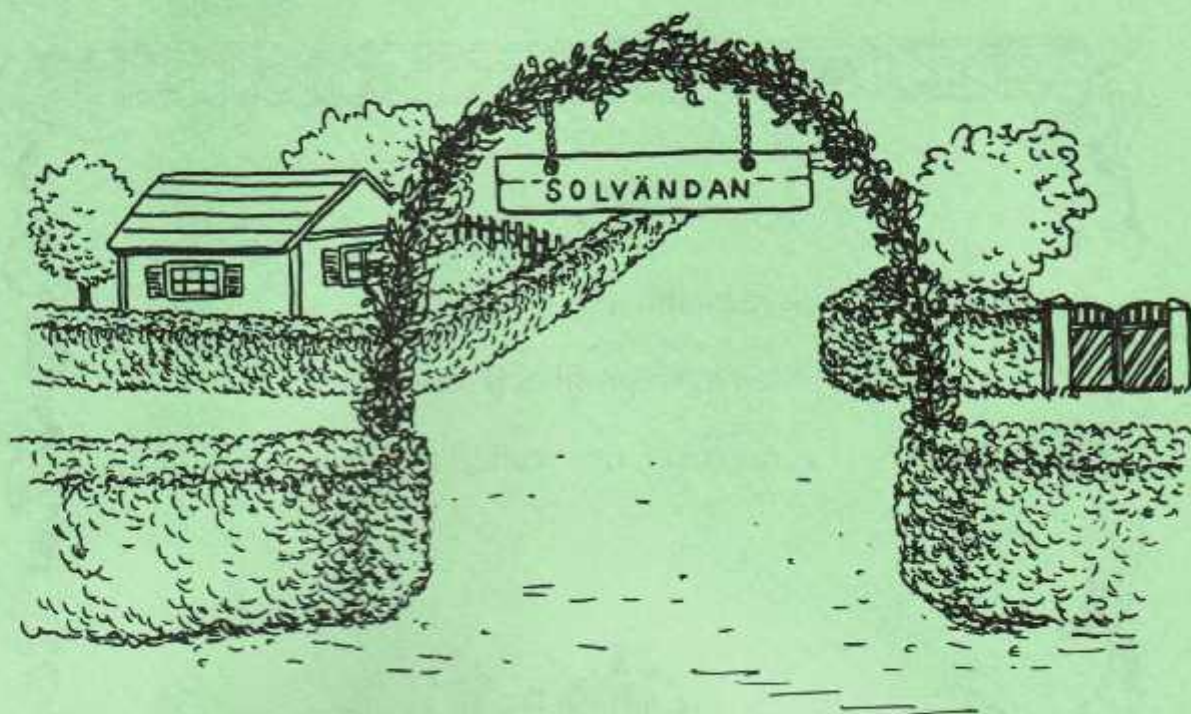
En oas värd att bevara, vårda och förnya, i takt med tiden.

Entré

Att komma till ett koloniträdgårdsområde bör vara en upplevelse som börjar redan vid ingången.

Genom utformningen av entrén kan koloniträdgårdsföreningen visa sin öppenhet mot besökare och allmänhet.

Skyltar kan tala om vad området heter, vilka regler som gäller och att allmänheten har fritt tillträde.

En entré kan vara enkel eller påkostad. Huvudsaken är att den ger ett välkomnande intryck.

Trafik

Ett koloniträdgårdsområde är en plats för odling och gemenskap, så egentligen hör inga bilar hemma där.

Buller, damm och avgaser upplevs som störande. Försök därför begränsa bilkörningen till ett minimum. Ställ bilen på parkeringsplatsen.

En del områden saknar parkeringsplats. Där bör föreningarna se om de inte i första hand kan arrendera ut lotter till intresserade som bor nära området eller kan ta sig dit kommunalt.

Lekande barn och gående har alltid företräde! Kör inte fortare än 15 km i timmen!

Vägar

Väl värdade vägar betyder mycket i ett koloniträdgårdsområde. De flesta av dem är grushelagda, men även gräs förekommer.

Föreningarna ansvarar för vägarna. Som en självklarhet i den dagliga skötseln är det brukligt att kolonisterna underhåller sträckorna utmed de egna lotterna.

Utefter vägar, gångar och stigar finns ofta tuktade häckar, staket och/eller blomsterbårder. De visar var enskilda lottgränser går och bildar sammanhållande stråk som ger profil åt området.

Sittplatser

Den förening som anordnar sittplatser i området gör det gästvänligt både för kolonisterna själva och besökare.

Sittplatser skapar trivsel och samhörighetskänsla. De är inbjudande, där kan människor mötas spontant.

Möjligheter att vila underlättar också för handikappade och andra som har svårt att gå längre sträckor att få njuta av årstidernas växlingar.

En sittplats kan vara en bänk, några stenar . . . ett ganska enkelt arrangemang. Kanske snidat eller smyckat med blommor och grönt, sätten är många.

Diken

Många koloniträdgårdsområden ligger på mark som förr användes till jordbruk. De öppna diken som finns inom en del koloniträdgårdsområden är alltså kvarlevor från gamla tider och ingår i dag oftast som en del i områdets dräneringssystem.

Så gamla diken fyller fortfarande sin funktion. De är naturliga dräneringsanläggningar, som avleder vatten och dessutom har en rik flora och fauna.

Öppna, välskötta diken bildar en fin kontrast mellan vildvuxet och tuktat i just ett koloniträdgårdsområde och gör det både spännande och omväxlande.

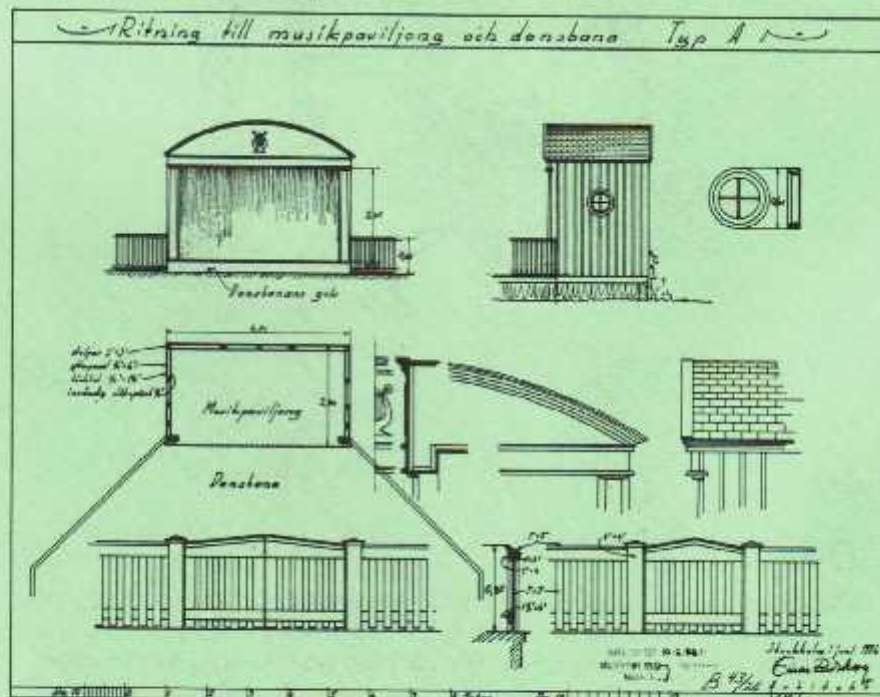
Fyll inte igen diken med jord för att få lättskött mark utan vårda dem genom att slå gräset någon gång om året och hålla skräp borta. Viss försiktighet kanske, så inte barnen leker för nära när diket är vattenfyllt på vårvintern.

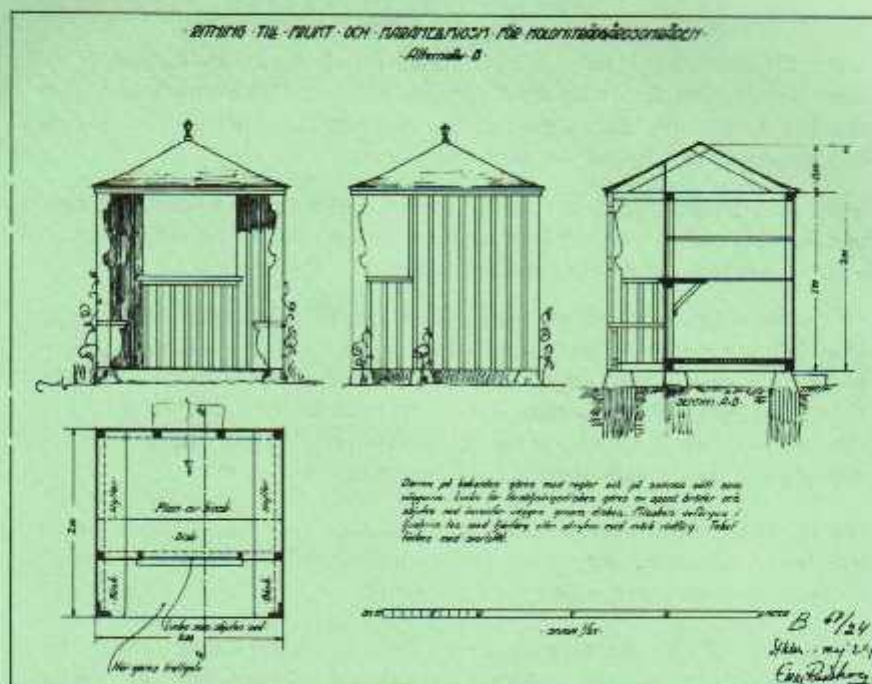
Festplats

Om det finns en större gräsyta eller blomsteräng inom området kan den bli en fin samlingsplats för alla medlemmar.

Är platsen tillräckligt stor kan den också användas för idrott, bollspel, krocket, växtbytdagar, picnic i det gröna och större möten.

Platsen kan också "möbleras" med en dansbana, som kan vara ett enkelt trägolv, kanske med en upphöjd estrad för orkester.

Mellan turerna kanske en korg, lotter eller läsk från ett litet stånd som det här trevliga gamla karamellhuset, också det ur ritningsarkivet.

Både fest och gemensamt arbete ger spänning och trivsel i ett koloniträdgårdsområde. Skapar familjekänsla och kan bryta den isolering många känner i storstaden och även i våra koloniträdgårdar idag.

Också "festliga" hus kräver tillstånd att bygga.

Föreningshus

I anslutning till festplatsen har en del kolonister byggt ett föreningshus, som bekostats och uppförts av medlemmarna. Det kan från början vara en enkel, mindre byggnad, som kan utökas efter hand.

Föreningshuset bör i första hand ha plats för styrelsesammanträden, en expedition och ett arkiv där protokoll, fotografier, böcker, tidningar och föreningens historia kan förvaras.

Ett större föreningshus – större sal och pentry – kan användas till kurser, teater och dans. Ibland kan huset "hyras ut" till enskilda kolonister. Vid högtidliga tillfällen till exempel, när egna stugan inte räcker.

För föreningshuset behövs tillstånd och kanske byggnadslov.

Teknisk standard

Dränering

I många koloniträdgårdsområden avleds ytvatten genom dränering. Det görs genom att tegelrör eller perforerade rör av plast läggs ned i jorden. Tack vare dräneringen kan man börja odla tidigare.

Dräneringsrören är anslutna till inspektionsbrunnar där det går att kontrollera att vattnet avleds som det ska. Att ansluta stuprör eller koppla ledningar som diskvatten- och tvättavlopp till dräneringsanläggningen är inte tillåtet.

Föreningen ansvarar för skötsel och underhåll.

Sommarvatten

Vattnet i koloniträdgårdarna kommer oftast från kommunens vattenförsörjningssystem. Det är nästan alltid kopplat till en mätarkammarbrunn – en stor brunn som man kan stiga ned i – intill området gräns. Vatten- och Avloppsverket bestämmer var brunnen placeras.

Sommarvattenledningen brukar vara delad i sektioner med avstängningsventiler i brunnar. På så sätt kan skador inom en sektion repareras utan att vattnet i hela området behöver stängas av.

Efter sommarsäsongen bör vattnet i ledningarna för säkerhets skull blåsas ur så att ledningen inte fryser sönder under vintern. Det finns avtappningsventiler vid ledningens lågpunkter. En av dem öppnas och ledningen bör blåsas ur med en tryckluftskompressor som kopplas till anslutningen i mätarkammarbrunnen. För att vara säker på att inget vatten finns kvar öppnas därefter alla tappkranar och ventiler och hålls öppna under vintern.

För att undvika att förorenat smältvatten tränger in i systemet bör ventiler som finns i brunnar stängas efter avtappningen. Och för att skydda mot att möss går in i ledningen – täck med insektsnät.

Nyckel till mätarkammarbrunnens lock finns hos både koloniträdgårdsföreningen och Vatten- och Avlopps(VA)verket. I brunnen finns en mätare där vattenförbrukningen kan avläsas och en ventil för inkommande vatten till området. Ventilen måste föreningen öppna och stänga på vår och höst. Är inte vattenmätaren frostfritt placerad tas den bort på hösten och sätts i på våren av VA-verket. Det är fastighetskontoret som kallar VA-verket.

Det finns koloniträdgårdsområden som kräver annat tillvägagångssätt vid avtappning och påsläpp av vatten. I en del sådana områden har föreningen instruktioner. Vid oklarhet svarar fastighetskontoret på frågor.

Koloniträdgårdsområden har inget avlopp. Därför, och för att vattnet huvudsakligen används för odlingsändamål, har de genom dispens befriats från avloppsavgiften i vattentaxan. Detta gör att föreningens vattenkostnad minskar med mer än hälften.

Föreningen ansvarar för drift, skötsel och underhåll.

Att ansluta och dra in eget vatten i kolonistuga är inte tillåtet.

El och tele

I samband med restaurering av gamla koloniträdgårdsområden önskar föreningarna oftast installera el och tele. Det är en stor kostnad för dem – material, framdragnings, anslutning – som förbilligas om installationen samordnas med vattenledningsarbeten.

Fastighetskontoret måste först ge sitt medgivande innan el och tele installeras.

Vid fel på el- och teleanläggning skall föreningen vända sig till El- respektive Televerket.

I allmänna byggnader, där fastighetskontoret gjort el-installationen, svarar föreningen för drift, skötsel och underhåll.

Sanitär standard

Toaletter

I föreningens uthus finns gemensamma toalettutrymmen. Torrtoaletter är vanligast. I några områden finns även vacuum- och snålspolande klosetter anslutna till tank. I sådana måste vattensystemet tömmas och frostvätska slås i VC-stolen inför vintern.

Föreningen kommer överens med kommunens renhållningsentreprenör om hämtningstillfällen för tömning/budning av latrinkärl och slamsugning av tank. Vatten- och Avloppsverket upplyser om vem entreprenören är.

Föreningen ansvarar för drift, skötsel och underhåll.

För enskild toalett behövs tillstånd av fastighetskontoret och Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen.

Dusch och bastu

En del föreningar har anlagt dusch och/eller bastu i området. Installations- och byggkostnader betalas av kolonisterna själva. Fastighetskontoret kan stå till tjänst med råd och anvisningar.

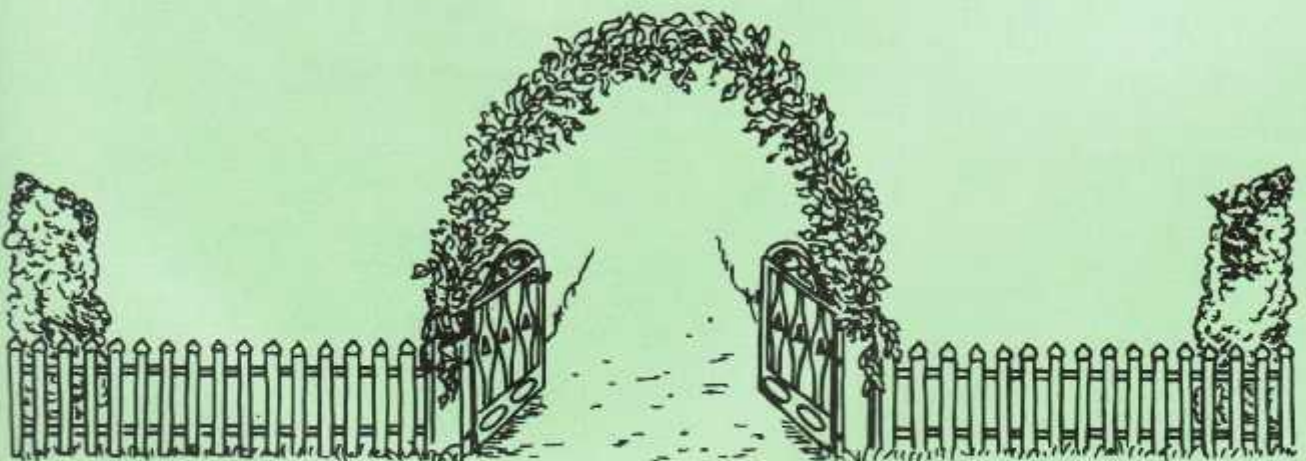
Föreningen ansvarar för drift, skötsel och underhåll.

Hushållssopor

I föreningens uthus finns utrymmen för hushållssopor. Sophämtning sköts av kommunens renhållningsentreprenör. Föreningen kommer överens med den om hämtningstillfällen. Vatten- och Avloppsverket upplyser om vem entreprenören är.

Föreningen ansvarar för drift, skötsel och underhåll.

I samband med vår- och höststädning brukar en del föreningar ordna med containers för grovsopor. Släng inte allt! Ta vara på sådant som kan komposteras (se rubrik "Kompostering") eller sparas till den gemensamma valborgsmässoelden eller höstbrasan (se rubrik "Bränning"). Det håller kostnaderna nere, containers är dyra att hyra.

KOLONITRÄDGÅRDEN

En mosaik i brokiga färger.

Den friska odlingen är huvudsaken.

Våga så "nya" frön!

Lummig, brokig, praktfull – ett färggrant "lapptäcke", är koloniträdgården.

Den ursprungliga koloniträdgården är ett mönster av stor art- och förmåke-
dom. Uppodlad till hundra procent med grönsaker, bärbuskar och
fruktträd. Men också blommor och blad har sin fristad där.

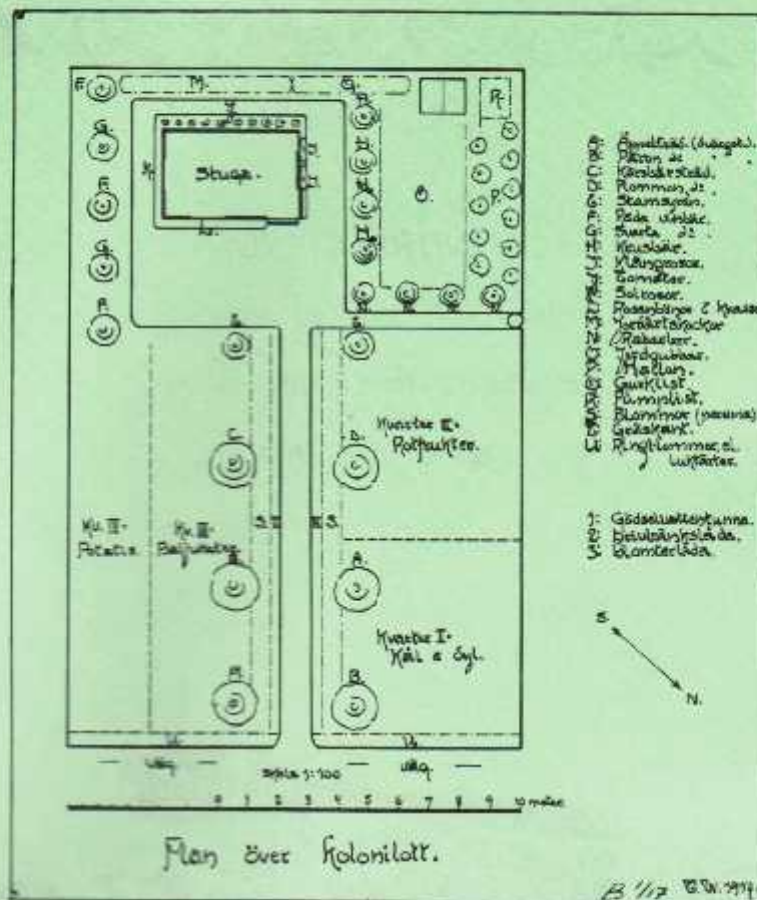
Dagens traditionsmedvetna kolonister odlar lika intensivt som sina för-
fäder, även om kålrötter och potatis på sina håll fått ge vika för gräsmatta
och Rhododendronbuske. Koloniträdgården har utvecklats från fattigmans
oas till en trädgård där det går att odla till både nytta och nöje, efter lust och
behag.

Koloniträdgården är i tiden. Åtråvärd för alla som vill vårda en bit av
kommunens mark, värna om naturen, lära sig odla.

Det gamla fina "lapptäcket" ska bevaras, jorden hållas öppen så att den
kan andas, växter ges en en fristad.

I decennier har Stockholms kolonister spritt odlings- och blomsterglädje. I
många och mycket lever det traditionella sättet att planera sin kolonilott
kvar från förr.

En trädgård anno 1917.

Frön till nya odlingsidéer finns överallt. Koloniträdgården kan vara ett tema med oändliga variationer. Här är några:

Nyttoträdgården – traditionen blomstrar med växter i prydliga rader.

Blomsterträdgården – ett fyrverkeri av färger från tidig vår till sen höst.

Den täckodlade trädgården – värnar om mikrolivet i jorden, för den experimentglade och ekologiskt medvetne.

Rosornas trädgård – skulle få gamla rosenälskande romerska kejsare att blekna, särskilt med tanke på sorterna "Madame Caroline Testout" (1881) och "Baronne Adolphe de Rothschild" (1897), som finns att köpa än i dag.

Kryddälskarens trädgård – som den gamla klosterträdgården, med Salvia och Oregano.

En botanisk trädgård i miniatyr – lärorik och intressant, med olika rariteter.

Hemlandets trädgård – lukullisk, med Vitlök, Zucchini, Paprika.

Doftträdgården – oändliga möjligheter, och vilken fest för insekter.

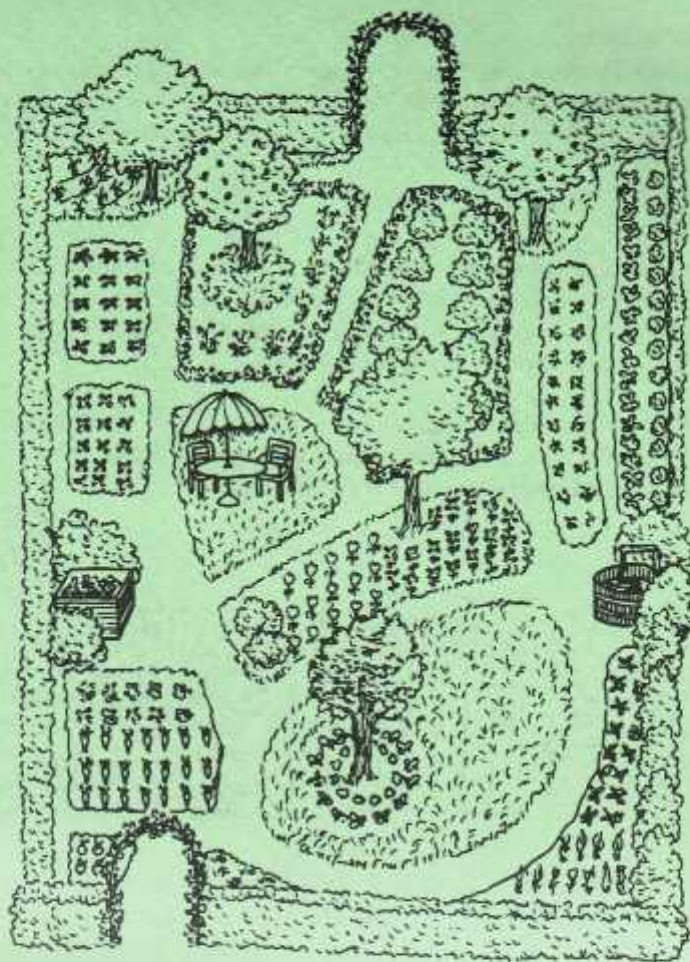
Den "lates" trädgård – hur är det möjligt?

Den blå-vita trädgården – sval och akademisk, med Riddarsporre och Lilja.

Den vita trädgården – vilsam under heta sommarkvar, med rosen Pascali och White lady med doft av Schersmin.

Bondträdgården – av växter som odlades på 1700-talet, som luftlökar och jordärtskockor.

Fem sinnenas trädgård – som göms i smaken av persikor vid en södervägg, ljudet av en porlande springbrunn, lukt av viol, åsynen av frodig grönska, känslan av mjukt gräs.

Det går att odla i rader, rutor, och labyrinter. Blanda rosor och persilja, "häftigt!" med lök på taket och en pumpa på komposten. Det finns en trädgård för alla!

Kolonilottens gränser

Kolonilotten har sina gränser, till ytan i alla fall. De kan markeras på många olika sätt.

Blomsterbård

Också kallad blomsterlist eller kantremsa. Ett äkta, gammalt uppskattat inslag i koloniträdgården.

Bårderna utgörs vanligen av låga, mattbildande växter. Dekorativa genom jämn grönska och blomning längs vägar och odlingskvarter. Praktiskt också eftersom jorden hålls på plats och inte behöver stödjas på annat sätt.

Osynlig gräns

Gränsen markeras inte med något. Lotter "flyter ihop". Trädgården verkar större och generösare. Ingenting skymmer annat vackert som kan finnas omkring den egna lotten. Det kan vara en bra överenskommelse grannar emellan.

Tuktad häck

En del markerar gränsen med en tuktad häck. Häcken håller sig tät uppifrån och ned om den är bredare i basen och smalare i toppen. Ju smalare desto elegantare. Gränsar den mot en väg eller grannlott bör föreningen eller granne godkänna höjden kanske också sorten.

På sina håll föreskrivs enhetliga höjder på häckar om de utgör trädgårdens "fasad", det vill säga när de växer utmed kolonitradgårdens entrésida. Då brukar en höjd på omkring en meter vara vanligt.

Det finns även föreningar som bestämt sig för att ha olika häckhöjder för att motverka ett mer likformigt utseende. Det avgörande bör vara att häcken är tuktad och välskött.

Friväxande häck

Gränsen kan också markeras med en friväxande häck om trädgårdens gräns vetter direkt mot större allmän anläggning, skogsbryn eller trafikled.

Friväxande häckar ger lummighet och blomning och kan tillsammans med tuktade växter vara ett berikande inslag. Häckarna bör däremot inte skugga grannens odlingar eller skymma utsikten, och bör inte finnas om de upplevs som störande för kolonitradgårdsområdets allmänna utseende.

Föreningen bör tillfrågas.

Rågång

Grannar kan komma överens om att markera gränsen mellan sina lotter med matnyttiga hallonhäckar eller andra växter av olika slag.

Häckarna bör planteras någon meter ifrån varandra – en halv meter ifrån vardera lottgränsen ungefär – för att få en fri gång, rågång mellan lotterna.

Rågången underlättar både bärplockning och beskärning. En hallonhäck skyddar även mot bläst och insyn.

Staket

Ett gammalt sätt att inhägna för att skydda och markera en verksamhet. Bör ha enhetlig utformning och färgsättning i hela området. Här får individualiteten stå tillbaka för det gemensamma.

För den som vill bygga ett staket gäller de regler föreningen bestämt. Från Stockholms stads sida förordas spjälstaket av trä.

För skötsel och underhåll av staket som fastighetskontoret anlagt ansvarar föreningen. I sina ordningsregler överlåter den ofta åt enskilda kolonister att underhålla staket utmed de egna lotterna.

Juridisk gräns

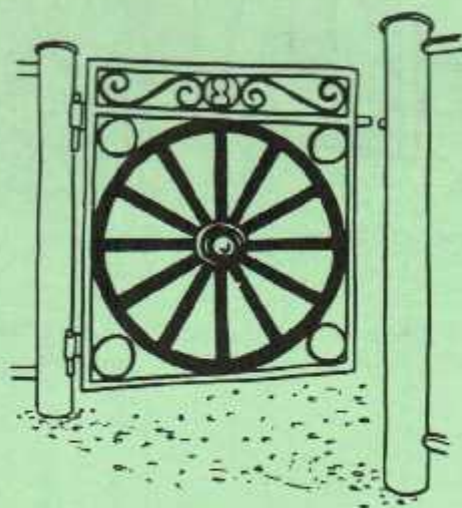
I hörnen på varje kolonilott skall finnas gränspålar som markerar lottens area. Markeringarna får inte tas bort. De skall underhållas och respekteras.

Ingång

Kolonitottens entré är ett sätt att hälsa välkommen, en öppen famn till den egna och besökarens glädje. Ett positivt bidrag till hela koloniträdgårdsområdet. Personligt utformad blir den ett bomärke.

Det finns många exempel:

- Den snickrade grinden.
- Den snidade eller målade nummerskylten.
- Paradisbusken *Kolkwitzia amabilis* som väkomsthälsning.
- Rosenhagtorn, tuktat, som pelare eller kub.
- Paradisäpple, trevligt att möta.
- Entré som portal, formad av Schersmin eller Syren.
- Draperier av Vildvin eller Pipranka.
- Entré i givakt av pelare i vintergrönt.

Gångvägar och stigar

Koloniträdgården har smala vägar och stigar, raka eller slingrande. Kanske kantade med *Sedum* i gult, rött, rosa eller vitt som blomsterbård.

Trivsamma mått, inte bredare än någon meter så blommor och blad får dominera. Färre och mindre vägar ger mera trädgård och plats för grönska och blomsterprakt!

Vägbeläggning? Behövs inte, eller använd naturliga material som grus, marklagd småsten, kullersten. Varför inte gräs eller mattbildande växter med några plattor att gå på.

Uteplatser

Stora uteplatser bryter söder koloniträdgårdens småskalighet. Lagom storlek är åtta-tio kvadratmeter. Den som inte tycker det räcker kan i stället för att anlägga en för stor uteplats berika trädgården med flera nästintill provisoriska små platser. De kan anpassas till sol eller skugga, växter, insyn, utsikt och humör.

Undvik också att lägga betong eller asfalt över platsen. Det hindrar jorden från att andas och passar inte in i koloniträdgårdsmiljön. Jordvänligare är grus, trä eller småsten, kanske gräs. Även marktegel är ett jordnära alternativ, med varm färg.

Berså

Den ugamla uteplatsen ett minne från "farfars" tid. Planterad av Syren eller Schersmin, i lagom höjd, tuktad och ansad.

Är det ont om utrymme kan bersån byggas som en klätterställning med Vildvin, rosor, Clematis, Pipranka – också matnyttiga hallonbuskar kan planteras som berså.

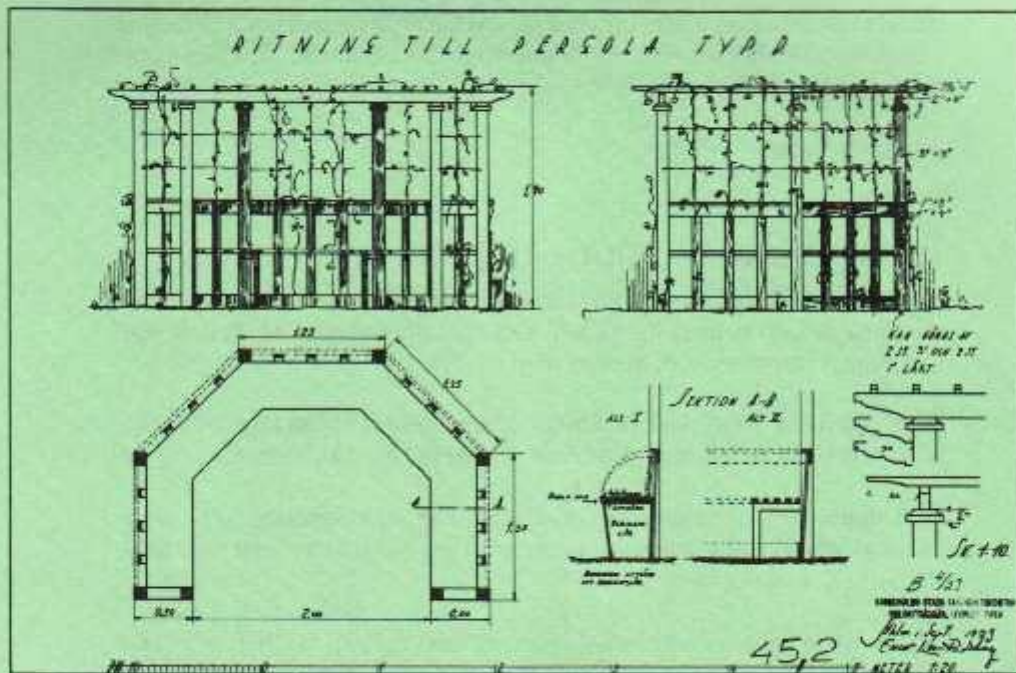
Pergola

Uteplatsen kan kompletteras och inramas med en pergola. Den kan byggas med stolpar av trä. Mellanrummen mellan stolparna kan fyllas ut med spaljeverk.

Pergolan kännetecknas av ett tak av glest lagda träribbor med tre-fyra decimeters mellanrum. Den kommer bäst till sin rätt om den omges av växtlighet – spaljetråd, Vildvin, buskar. Höjden bör inte överstiga 2 meter.

Tillstånd behövs.

Pergolan är klassisk. Studera på nästa sida hur man kunde bygga sin pergola 1923 – och än idag den som vill. Ritningen från fastighetskontorets arkiv.

(Text till pergola på föregående sida)

Spaljé

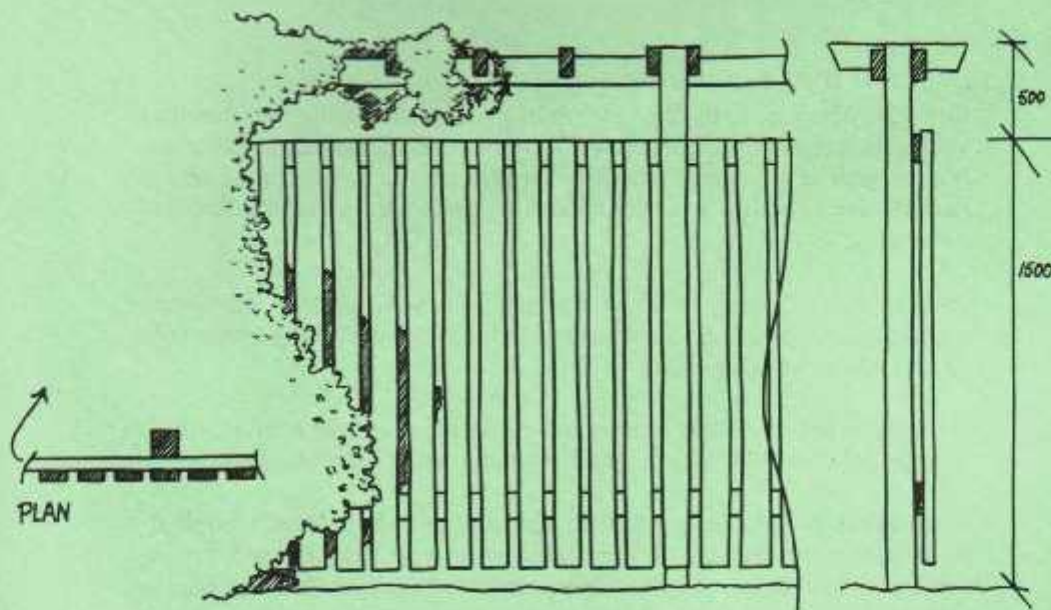
En spaljé är en gles "skärm" av tunna träribbor avsedd att klä med växter.

Lämplig höjd är 1,5 meter.

Tillstånd behövs.

Plank

Ett plank ger skydd mot insyn, även mot vind om det utformas rätt.

Byggs planket för tätt uppstår virvelbildningar på läsidan när det blåser. Därför bör ett mellanrum på två-tre centimeter mellan spjalorna lämnas.

Med en överliggare ovanför planket och vinkelställda ribbor får det ett pergolalikt utseende.

Planket bör anpassas till sin omgivning vad gäller byggnader och den egna trädgården. Det bör vara av trä och inte högre än 1,5 meter, med överliggare högst 2 meter.

Tillstånd behövs.

Terrass – slänt – mur – trappa

För att kunna odla på en sluttning behöver man terrassera för att vattnet inte ska rinna av och ta med sig jorden. Det enklaste sättet är då att dela upp sluttningen i terrasser som avbryts med slänter.

Slänterna måste förstärkas med mattbildande växter i olika färger. Är slänterna mycket branta bör de dessutom "armeras" med kullersten.

Skall sluttningen utnyttjas mycket effektivt kan man terrassera med stödmurar av störrar, plank, träslipers eller natursten. Klä gärna murar med olika klätter- och slingerväxter.

Ibland måste terrasserna bindas samman med en trappa, liten och smal som övriga vägar och stigar inom lotten. Trappan blir lyckad om liknande material som till stödmurar används, trä eller natursten.

Odla under glas

Drivbänk

En väl bearbetad jord på en till tre kvadratmeter ramas med några brädor som lutar så att vattnet kan rinna av. Ramen täcks med en eller flera glasskivor.

Avsikten är att ta vara på solvärme och skapa en varmare atmosfär innanför ramen genom att skydda jordytan mot frost, regn och blåst. Drivbänken ger småplantor ett gynnsamt uppväxtklimat och kolonisten möjlighet att starta odlingssäsongen tidigare. På det viset förförlägges skörden och en eventuell lyckad andra skörd samma år kan inbringas.

Drivbänk med extravärme

Den som har tillgång till löv- eller hästgödsel kan utnyttja den naturliga värme som uppstår vid materialets förmultningsprocess. Drivbänken urbottnas genom att någon halvmeter jord tas bort och ersätts med ett lätt packat lager av gödsel, löv eller båda delar. Lagret täcks med 15-20 centimeter fin såjord.

"Miniväxthuset" kommer att värmas nedifrån och uppifrån. Ett nästan tropiskt klimat uppstår. En idealisk uppväxtmiljö för späda småplantor, som på kort tid kan växa sig stora.

Drivbänken kräver mycket omsorg och daglig tillsyn. Måste vattnas, luftas, skuggas och eventuellt täckas med vassmattor under kalla vårnätter.

Innan växterna utplanteras måste de härdas under några dagar. Den skyddande glasskivan tas bort. I början för några timmar mitt på dagen, senare halva eller hela dagar och så småningom också under nätter. Drivbänksplantor saknar motståndskraft mot olika sjukdomar, vind och regn och är svagare och känsligare än småplantor som vuxit upp av frön sådda direkt på friland.

Växthus

Växthus är en "uppföstorad" drivbänk, dyr att anskaffa och underhålla. Den gör nästan samma nytta som drivbänken.

Växthuset ger bekvämlighet under arbetet och möjlighet att odla bland annat drivhustomater och gurkor som växer på höjden, och gör att man kan lyckas med rariteter som annars trivs på sydligare breddgrader – en vinstock eller en spalje med persikor.

Vattentunna

En gammal symbol för koloniträdgårdar och odlingsland. Målad med för trädgården diskreta färger, svart eller grön. Tunnan hör hemma vid förstuvkisten, rabatten, husknuten eller vattentappstället. Den bör finnas i alla trädgårdar.

Framför allt – ta vara på regnvattnet från stug- och uthustak. Det är mjukt, syresatt och vältempererat. En lisa för all växtlighet.

Vattentunnan får ej sänkas ned i marken med tanke på olycksfallsrisken för barn.

Stuka

Moderna lägenheter i flerfamiljshus saknar oftast utrymme för förvaring av rotsaker och frukt. Då kan kolonister i stället använda sig av ett urgammalt förvaringssätt – en stuka.

En stuka skall anläggas på en skyddad, väl dränerad, torr plats i trädgården. Mängden rotsaker eller frukt avgör storleken på förvaringsutrymmet. En till tre kvadratmeter brukar vara lagom. På nästa sida ska vi tillsammans göra en stuka.

Stukan "tillverkas" på så sätt att jordytan urbottnas genom att man gräver ett cirka 50 centimeter djupt hål. Det som ska förvaras sorteras och läggs i luftiga spån- eller trädkorgar. Även gamla fruktlådor som kan staplas går bra. Korgarna eller lådorna placeras i mitten av urbottningen och skyddas runt om med luftigt material, höstlöv perenna klipp, krollsprint eller annat. Täck sedan alltsammans med vassmattor eller liknande. Värmande löv eller halm läggs ovanpå, som en pyramid.

Arbetet avslutas med att pyramiden täcks med några centimeter jord. På toppen lämnas en öppning för luftning genom att en kvast av ihålliga halmstrån, några kvistar eller liknande sticks ned.

Under frostfria vinterdagar kan stukan "punkteras" och rotsaker eller frukt hämtas. Sedan täcks stukan igen på ett omsorgsfullt sätt.

Finns en drivbänk kan den urbottnas och användas som stuka under vintern. Här kan lövkorgar med rotsaker blandade med torvströ ställas ned. Purjolök däremot läggs luftigt på en "bädd" av brädor. Mellanrummen mellan korgarna fylls med löv och hela bänken täcks med ett minst tre decimeter tjockt lager av löv. Över bänken läggs ett "tak", exempelvis ett plastöverdraget brädlock.

Täckningsmaterialet kan komma till nytta på våren som värmande, förmultnande lager under såjorden i drivbänken.

Redskapslåda

En låda att förvara de egna trädgårdredskapen i hör lika mycket hemma i koloniträdgården som vattentunnan. Redskapslådan är dyr att köpa färdig men ganska billig att snickra själv.

För att lådan ska räcka till för olika typer av redskap är detta lämpliga mått: Längd 2 meter, bredd 80 centimeter, höjd 60 centimeter.

Många föreningar strävar efter ett enhetligt utseende vad gäller redskapslådor och kommer överens om material, färg och form. Typritning finns att få hos fastighetskontoret.

Flaggstång

Ett omistligt inslag och gammal tradition i en koloniträdgård. På vissa håll är det viktigt att komma överens med föreningen om flaggstångens höjd och placering.

Flaggstången på enskild lott bör inte vara högre än åtta meter. Vid festplatsen eller föreningshuset kan den vara högre, ett riktmärke i området.

Att odla och plantera

Lummiga, brokiga, praktfulla trädgårdar vårdas och bevaras genom odling och plantering av buskar och träd, grönsaker, kryddväxter, perenna växter, sommar- och vintergröna, ett- och tvååriga arter.

Utrymme finns för slingrande och klättrande exemplar, och inte att för-
glömma alla gammaldags sorter från farmors tid som inte längre finns att
köpa. Koloniträdgården är mångfald, art-, form- och färgrikedom, en oas
för växter och ibland till och med en ekologisk nisch.

Klimat

Trädgårdens lummighet tack vare plantering av högre, halvhöga och låga
växter ger ett "mjukare klimat" till nytta för växtligheten och glädje för
kolonisten. Är jorden öppen kan luftens syre, regnvatten och solvärme
fångas in, en förutsättning för all växtlighet.

Lummigheten ger även vindskydd genom att vinden silas, och gör att
temperatur och luftfuktighet inte sjunker på grund av snålbläst. Växterna
darrar inte som asplöv. De trivs istället som i ett växthus och trädgården blir
allt frodigare och friskare med praktfulla blommor, fina grönsaker och härlig
frukt.

Träd

Den högre vegetationen i koloniträdgården utgörs av fruktträd. Träden kan
planteras i ett medvetet mönster som gäller för ett helt område. Det hela
liknar då en vacker plantage.

*Träden kan även grupperas runt stugan – vilket ger en mjuk övergång
mellan byggt och odlat – eller om möjligt i norra delen av lotten. Det gäller
att skugga så litet som möjligt.*

Plantering av träd betyder också att ta hänsyn till granne. Ett avstånd
omkring 3 meter skall hållas för att grannes odlingar inte i onödan skuggas
under vegetationsperioden. Föreningen kanske har egna anvisningar – hör
efter.

Vid inköp, av nya träd finns möjlighet att välja lågväxande sorter eller
spaljé-exemplar som kan sättas som frukthäck vid sittplatsten eller längs
husväggen. Lätta att sköta och att skörda.

En del träd är inte önskvärda i koloniträdgården. Det är våra skogs- eller parkträd som med tiden växer ifrån småskaligheten, utvecklas till enorma volymer och blir ett bekymmer. De suger näring och stora mängder vatten från den egna och grannars lotter. De är svåra och dyrbara att avlägsna.

Är det omöjligt att leva utan björk, lind eller gran kan man kompromissa genom att tukta träden till lagom volym, precis som i gamla barockträdgårdar på 1700-talet.

Träd som angår alla

Ibland finns träd kvar sedan koloniträdgårdsområdet kom till, en del har planterats och tillåtits växa sig stora under många decennier. Träden står ibland på enskilda lotter eller i deras omedelbara närhet. Det kan vara en ensam ask, en värdefull ek eller exemplar tillhörande ett sammanhängande bryn som skyddar mot Nordan.

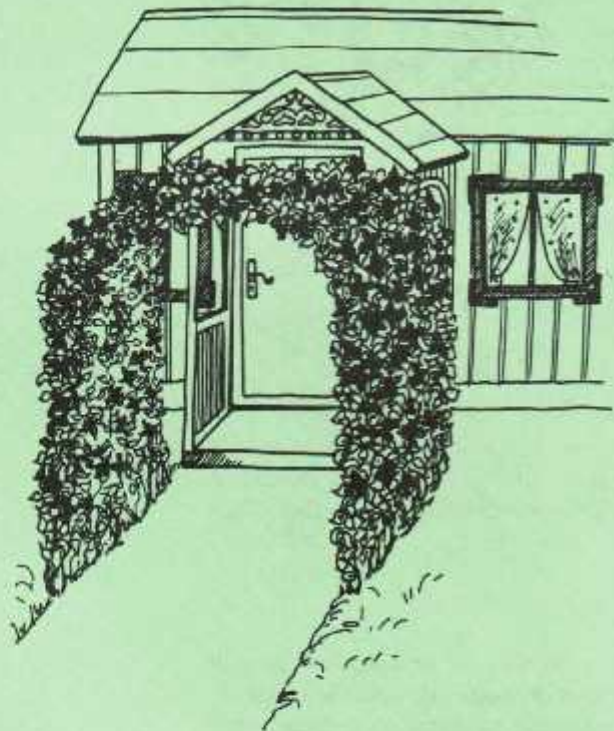
Gamla friska träd har ett egenvärde som uppskattas av många människor. Träden bör integreras i verksamheten på gott och ont och får inte fällas utan föreningens och markägarens tillstånd.

Klätter- och klängväxter

Vill man bevara lummigheten i koloniträdgården står klängväxterna och väntar som mycket tacksamma gestalter. De kräver lite utrymme.

Koloniträdgården är en idealisk plats för klängväxternas olika arter och former, klättrande eller slingrande, i praktfulla färger med matnyttiga bär och dekorativa blad – glänsande eller matta. Det finns sorter för gassande sol eller och mörk skugga, och dofter som uppskattas av både dagens och nattens fjärilar. Sprakande färger om hösten saknas inte.

Klängväxter – en skatt för koloniträdgården. Bygg och dekorera med dem, de kräver inget byggnadslov!

Bygg en pelargång till husets entré med blå Clematis.

Låt Humlen klättra vid förstukvisiten.

Sätt upp en "berså" med Pipranka på den skuggigaste platsen för varma sommarkvällen.

Låt girdler med vårblomande Kaprifol slingra längs stuprännan.

Göm förrådet under draperier av Vildvin.

Sätt upp "murar" av matnyttiga Björnbär.

Låt Bondbönor klättra längs husväggen.

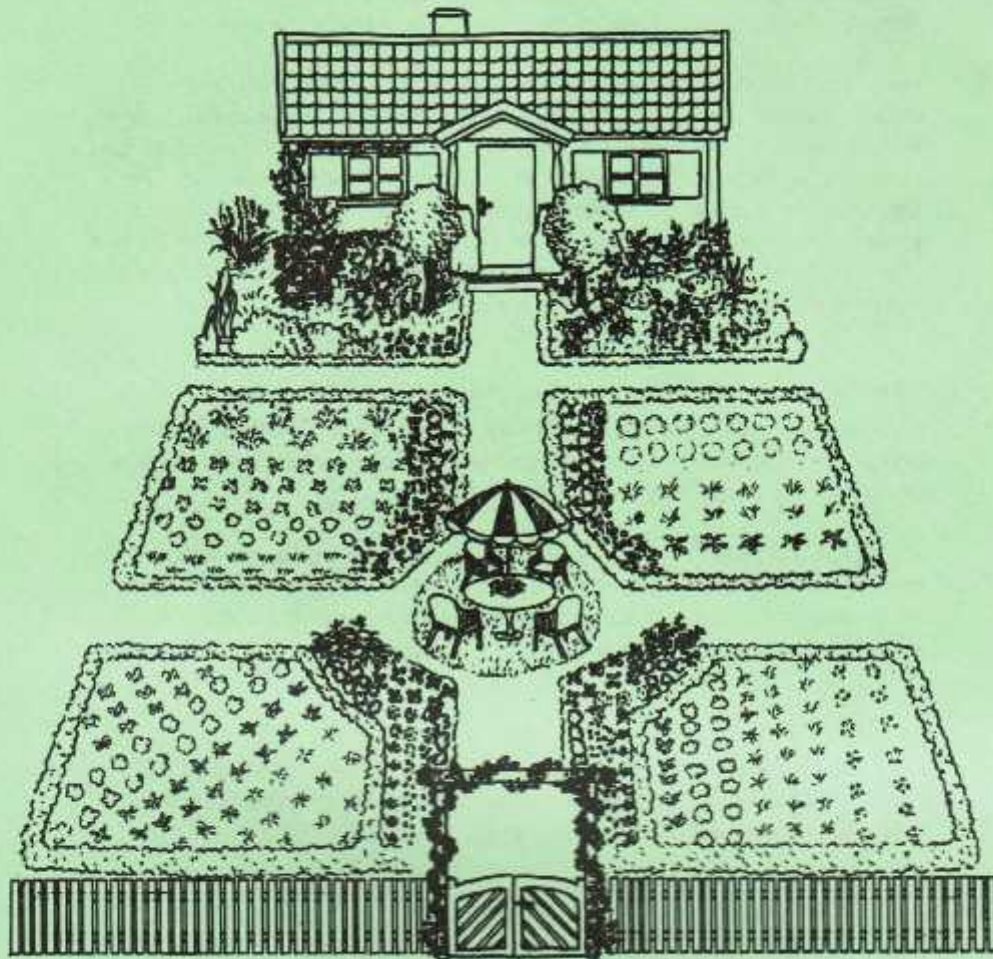
Klä nordsidan av huset med glänsande Murgröna.

Sätt upp "väggar" med Störbönor mot insyn.

Möjligheterna att förvandla och bygga med klängväxter är obegränsade.

Perenna (fleråriga) växter

Det är sommargröna, örtartade växter som fryser ner under vintern för att återuppstå till våren. Mångfalden är stor, det finns små mattbildande varelser eller stora praktfulla arter som blir upp till två meter.

Ett fint sätt att bevara eller förnya koloniträdgården är att vid sidan av grönsaker, frukt och bär låta perenna växter utgöra ramen. Det är vackert att se, och bra som skydd mot blåst och/eller skuggning av marken som inte torkar ut. På senhösten går det att "skörda" mycket blast för utökning av guldgruvan, komposten. Perenna växter kan placeras eller grupperas på många sätt, i alla tänkbara färger, former och volymer.

Gamla växter från kloster-, bond- och koloniträdgårdar

Ettåriga (Annuella)

Phaseolus coccineus	– Bondböna
Tropaeolum majus	– Krasse
Antirrhinum majus	– Lejongap
Reseda odorata	– Reseda
Calendula officinalis	– Ringblomma
Helianthus annuus	– Solros
Lathyrus odoratus	– Luktärt

Tvååriga (Bienna)

Dianthus barbatus	– Borstnejlika
Digitalis purpurea	– Fingerborgsblomma
Bellis perennis	– Tusensköna
Viola tricolor	– Styvmorsviol
Althea rosea	– Stockros
Myosotis palustris	– Förgätmigej

Fleråriga (Perenna)

Aquilegia vulgaris	– Akleja
Lychnis chalcidonica	– Brinnande kärlek
Aconitum napellus	– Stormhatt
Sedum spectabile	– Kinesisk kärleksört
Solidago virgaurea	– Gullris
Primula vulgaris	– Jordviva
Iris germanica	– Svärdlilja
Lupinus polyphyllus	– Lupin
Convallaria majalis	– Konvalj
Chrysanthemum leucanthemum	– Prästkrage
Monarda didyma	– Temynta
Paeonia officinalis	– Pion
Phlox paniculata	– Phlox
Delphinium elatum	– Riddarsporre
Achillea filipendula	– Rölleka
Hemerocallis fulva	– Daglilja
Dicentra spectabilis	– Löjtnantshjärta
Viola odorata	– Luktviol

Den friska koloniträdgården

Många stockholmare ser koloniträdgården som åtråvärd för den giftfria, obesprutade odlingens skull och bannlyser giftburkar och kemikalier. Naturnära biologiska metoder står högt i kurs. Lösenorden heter **växelbruk**, **gröngödsling**, **samodling** och **kompostnäring**. Kolonister har börjat tänka ekologiskt.

Flera ton bekämpningsmedel används årligen i Stockholms koloni- och villaträdgårdar. Det är inte förbjudet, men bakterier, maskar och många nyttiga insekter, även fåglar, riskerar att fara illa av biverkningarna. Det kan vara lönt att fundera på urgamla och alternativa odlingsmetoder. "Friskvård" är en bra början. Man förebygger växtsjukdomar genom att bearbeta jorden omsorgsfullt och hålla den fri från ogräs, plantera rätt växt på rätt plats. Varje enskild planta ges gynnsamma uppväxtförhållanden bland annat med vattning och luckring, det håller växterna friska.

Växelbruk

En urgammal metod som är bra för jord och växter. Jordtrötthet förhindras genom jämn belastning och utnyttjande av jordens krafter. En förebyggande åtgärd, som höjer växternas motståndskraft.

Växelbruk planeras i en treårsperiod. Lotten delas i tre odlingsområden; ett med till exempel bönor, ärtor och spenat, ett med potatis, lök och morötter, ett med kålarter. Under följande odlingssäsonger byter man plats på olika arter, för att efter tre år återkomma till "utgångsläget".

Gröngödsling

De kvävefixerande växterna som ärtor, bönor, klöver och lupiner tillför jorden växtnäring. Så dem gärna efter skörden av andra grönsaker i augusti och gräv ned dem på hösten som gödsel.

Senapssådd

Senap tillhör inte de kvävefixerande växterna men är ändå värdefull som gröngödsling eller täckgröda. Senap anses ha desinficerande verkan och kan hämma utvecklingen av skadliga småkryp, framförallt nematoder. Senap är snabbväxande, den gror på några dagar. Rotsystemet har en uppluckrande verkan på jorden, som luftas tack vare det. Senapen "leverar" mycket grönt – en värdefull organisk substans för gröngödsling.

Fröna sås tätt, innan vårsådden eller efter höstskörden när landen inte används för annan odling. När det är dags att så andra växter och grönsaker grävs senapen ned som gröngödsling.

Samodling

Enligt erfarenheter från många odlingsintresserade trivs en del grönsaker bra tillsammans medan andra inte alls gör det. Vissa kombinationer lär försvåra för ogräs och skadeinsekter att få fäste. Tänk på det när grönsakslandet planeras.

Följande växter trivs inte med varandra:

bönor – lök
kål – lök
rödkål – tomater
persilja – sallad
rödbetor – tomater
potatis – lök

Det har visat sig ogynnsamt att odla spenat före rödbeta och mangold under samma odlingssäsong.

Starkt doftande växter

Inplantering av starkt doftande växter kan avskräcka skadeinsekter som är känsliga för dofter.

Persilja, tagetes och ringblommor bland annat har från lukt som en del skadegörare skyr. Många gånger går det därför att hålla grödorna fria från ohyra genom att här och där i rabatterna plantera växter med stark lukt.

Det gäller att förpesta luften för skadeinsekter. Växterna bör vara så ursprungliga som möjligt eftersom den kraftigaste lukten många gånger produceras av växter som inte tidigare har korsats eller förädlats. Förädlingen inverkar ofta på växternas doftegenskaper.

Klostrens gamla örtaträdgård med medicinalväxter och kryddor för matlagning och bakverk har på senare år väckt intresse. Det är en värdefull förnyelse för koloniträdgården. Och praktiskt också, eftersom även dessa växter har stark, avskräckande lukt. De kan även verka desinficerande i samband med kompostering. Kryddörter kan vara ettåriga, tvååriga eller perenna.

Ettåriga (Annuelia)

Matricaria chamomilla	– Kamomill
Pimpinella anisum	– Anis
Anethum graveolens	– Dill
Anthriscus cerefolium	– Körvel
Ocimum basilicum	– Basilika
Majorana hortensis	– Mejran
Thymus vulgaris	– Timjan
Mentha piperita	– Pepparmynta

Tvååriga (Bienna)

Petroselinum crispum	– Persilja
Carum carvi	– Kummin

Fleråriga (Perenna)

Sanguisolba minor	– Pimpinell
Lavandula angustifolia	– Lavendel
Artemisia absinthium	– Malört
Salvia officinalis	– Salvia
Rosmarinus officinalis	– Rosmarin
Melissa officinalis	– Citronmeliss
Allium schoenoprasum	– Gräslök

Växter immuna mot sjukdomar

Odlas växter i många år utan växelbruk kan jorden utarmas och bli mottaglig för olika slags skadegörare.

Potatiskräfta är en allvarlig sjukdom som orsakas av en parasiterande svamp. Även potatiscystnematoder, små kryp, tillhör de skadegörare som orsakar skador som är svåra att bekämpa. Potatisskörden kan förstöras helt. Både svampen och småkryp överförs lätt från en lott till en annan, och ännu värre från ett område till ett annat om sanerande åtgärder uteblir.

Lantbruksnämnden tar prov med jämna mellanrum i varje koloniträdgårdsområde.

När dessa sjukdomar har brutit ut står de under nämndens tillsyn. I sjukdomsfall måste antingen all odling av potatis upphöra i många år tills jorden är sjukdomsfri eller immuna sorter användas. Förseelse mot nämndens bestämmelser kan medföra åtal.

Resistenta mot potatiskräfta är:

Färskpotatis: Maria, Ulster-Chieftain.

Höst/vinterpotatis: Aquila, Bellona, Grata, Provita, Redbad, Sabina, Ukama.

Resistenta mot potatiscystnematoder är:

Bellona, Carolina, Provita.

Potatissorter som står emot båda sjukdomarna är:

Bellona och Provita.

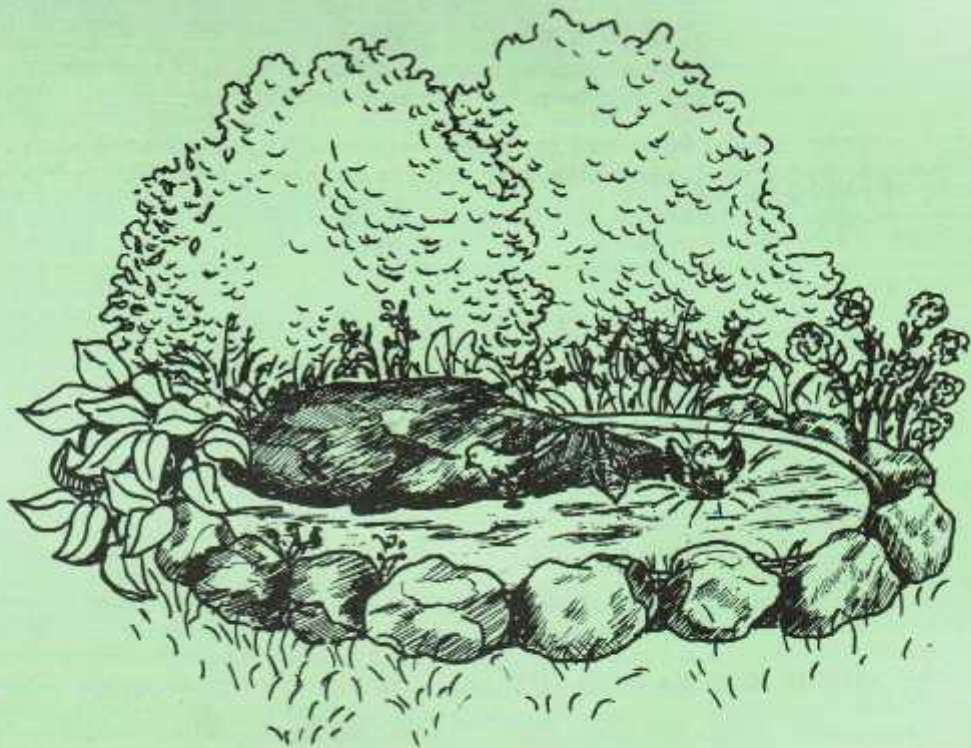
Koloniträdgårdens växter kan få andra sjukdomar än de här. Därför bör man vid inköp av växter av alla de slag, inte bara potatis, tänka förebyggande och försöka välja immuna sorter om sådana finns.

Fåglar

Många fåglar släcker törsten genom att äta trädgårdens saftiga bär. Ge fåglarna vatten. Då blir det fler bär att skörda.

Se också till att småfåglarna klarar sig över vintern. En blåmes äter exempelvis cirka 35 kilo larver och insekter på en sommar!

Även stadens gråsparvar matar sina ungar med levande föda.

Varje trädgård bör ha en lämplig plats – både skyddad och fri – där fåglar kan bada eller dricka.

Kompostering

Med kompost förblir jorden frisk och motståndskraftig mot sjukdomar. Genom kompost tillförs jorden närings-, humus- och spårämnen som väcker liv i gammal trött jord.

Vad kan komposteras

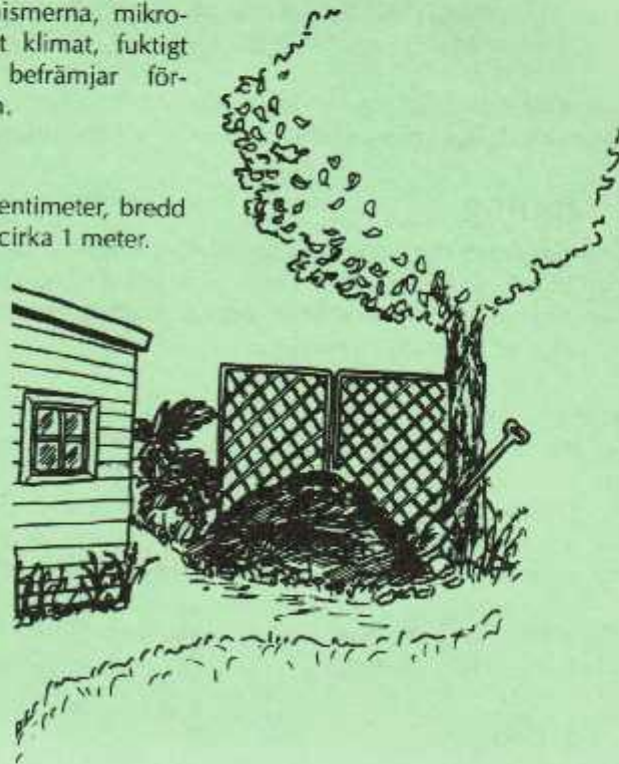
Alla rester från växter och kreatur: löv, trädgårdsavfall, gräsklipp, vedartade växtedelar som busk- och trädkvistar med mera. Ogräs som tistel och kvickrot bör få saltorka innan de komposteras. Sjuka växtedelar tas undan för att brännas.

Var och hur lägga en kompost?

Kompost bör läggas på en skuggig eller halvskuggig plats. Då ges de nedbrytande organismerna, mikrolivet, ett gynnsamt klimat, fuktigt och svalt. Det befrämjar förmultningsprocessen.

Lämplig storlek:

Längd cirka 1,50 centimeter, bredd cirka 1 meter, höjd cirka 1 meter.

Trädgårdsavfallet kan "staplas" med eller utan ram omkring. Läggs det som en traditionell komposthög ställs högre krav på ägaren att ge det hela ett vårdat utseende. Det lyckas om komposten täcks med ett tunt skikt jord eller torvströ, som samtidigt gör nytta för förmultningsprocessen.

Ramas komposten kan man använda ett luftigt galler av brädor eller ett nätverk.

Komposthögen bör alltid finnas på samma ställe. Då utnyttjas den allt rikare bakteriefloran som alstras där och kan påskynda omvandlingsprocessen till ny jord.

Materialet som komposteras fördelas jämnt över hela ytan. Grövre trädgårdsavfall hackas eller klipps sönder. Komposten mår bra om den varvas med tunna lager matjord – en slags ympning med syreälskande bakterier som snabbt förökar sig och påskyndar förmultningsprocessen.

Komposten får ej pressas ihop, då kvävs de nödvändiga syreälskande bakterierna och ersätts av syrefientliga sådana. Det gör att komposten luktar illa. Den ruttnar istället för att multna, som den skall göra.

En kompost sköter sig nästan själv. Det enda som behöver kontrolleras är att den får syre och håller lagom fuktighet. Under längre torrperioder måste den vattnas. Den som vill kan också ösa komposten någon gång under året så att den luftas och blandas.

Efter ett till två år är komposten färdig för användning. Den kan anrikas med näringsberikande organiska substanser som till exempel blodmjöl, hornspån och stallgödsel.

Ytkompostering

En ny metod att kompostera som innebär att "trädgårdsavfall" läggs som ett tunt lager bland rabatter och odlingsland. Det är ett sätt att efterlikna naturens kompostering, där allt som faller till jorden naturligt återförs till den.

Ytkompostering är snabbare än traditionell kompostering. Mikrolivet i jorden intensifieras. Växter trivs och förblir friska tack vare ständig tillförsel av nya humusämnen. Fuktigheten hålls jämn på grund av att markytan skuggas och värme uppstår nära den genom den ständigt pågående förmultningsprocessen.

Ibland uppfattas ytkompost som skräpig. Att dölja komposteringsmaterialet med ett tunt lager matjord eller torvmull är då en lösning.

Bränning

I Stockholm är det tillåtet att bränna trädgårdsavfall mellan 15 september och 15 maj. Avfallet skall vara torrt. Tänk också på att elda så att röken inte besvärar grannar och att välja en dag när vind och väder passar. Se också till att elden får tillräckligt med syre.

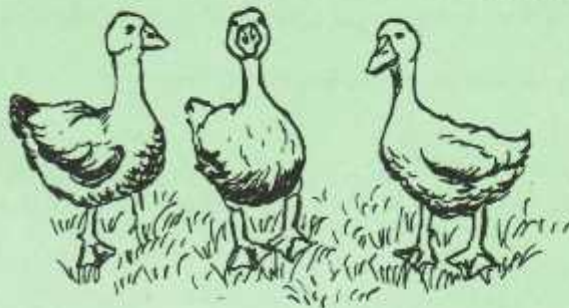
Glöm ej:

- att** rök innehåller giftiga och retande ämnen och ökar luftens föroreningar
- att** 15 procent av befolkningen har allergiska besvär och därför kan bli sjuka av rök
- att** många människor tycker illa om rök och luften vid eldning
- att** ej lämna eld utan tillsyn på grund av brandfara

Det är bättre att kompostera än att bränna! En del föreningar har kompletterande regler för bränning.

Husdjur

Växter och djur hör naturligt ihop. Det finns de som tror att det inte är tillåtet att ha smådjur i koloniträdgårdsområdet, men det är fel. Föreningen bör inte vara främmande för djurhållning i mindre skala. En kolonist som kanske vill pröva att ha ett par kaniner, gäss eller ett litet lamm ska kunna få göra det.

Det viktigaste är att djuren behandlas väl. Och att den som vill ha smådjur först frågar grannar och förening som i sin tur kontaktar Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen.

Bin

Biodling hör sedan gammalt hemma i koloniträdgårdarna. Vad vore egentligen trädgårdens alla blommor och frukter utan just bin? Men erfarenheten har visat att biodling kan vålla bekymmer. Grannar kan vara allergiska, allmänheten tycker det är obehagligt.

Bäst är om föreningen avsätter en plats invid en allmänning för bikupor. Och när en kolonilott ska överlätas bör föreningen tala om för den nya kolonisten att bikupor finns i närheten eller inom området.

I dag förekommer biodling i liten skala i våra koloniträdgårdar. Men den bör uppmuntras och stödjas också i framtiden.

DE ODLINGSAFFISCHER SOM BÖRJAR PÅ NÄSTA SIDA OCH AVSLUTAR DET HÄR KAPITLET HAR TAGITS FRAM AV SVENSKA FÖRBUNDET FÖR KOLONITRÄDGÅRDAR OCH FRITIDSBYAR.

Blommor

Blommor

EN SOLIG RABATT SOM BLOMMAR FRÅN VÅR TILL HÖST HÖR HEMMA I VARJE TÄPPA. I RABATTEN HÄR NEDAN HAR VI BLANDAT PERENNER, ETTÅRINGAR OCH ETERNELLER. NJUT AV BLOMMORNAS SKÖNHET DÄR DE STÅR I RABATTEN ELLER PLOCKA IN EN VACKER BUKETT. ETERNELLERNA KAN DU HA

GLÄDJE AV HELA ÅRET OM DU TORKAR OCH BEVARAR DEN.

VI HAR VALT VÄXTER SOM SKA GE SÅ LÅNG BLOMNINGSTID SOM MÖJLIGT. ÄNNU TIDIGARE VÅRFÄGRING BLIR DET OM DU DESSUTOM PLANTERAR LÖK-VÄXTER T.EX. BOTANISKA TULPANER.

Förbättra jorden

NÄR DU SKA PLANTERA PERENNER OCH ANDRA BLOM-MANDE VÄXTER, SATSA PÅ REDÅL JORDFÖRBÄTTRING. TORVMULL OCH FULLGÖDSSEL ELLER NATURGÖDSSEL OCH KOMPOST GER BÅDE NÄRING

OCH HUMUS. BRUKA NER JORD-FÖRBÄTTRINGEN I JORDEN INNAN DU PLANTERAR. PLOCKA SAMTIDIGT BORT SÅ MYCKET OGRÄS DU KAN SE.

FÖRUTOM DE VÄXTER SOM FINNS I VÅR RABATT HÄR NEDAN FÅR DU YTTERLIGARE ETT ANTAL FÖRSLAG PÅ LÄTTODLADE PERENNER OCH ANDRA VÄXTER I OLIKA FÄRGER. DU KAN KOM-PONERA DIN HÖGST PERSONLIGA RABATT MEN ANVÄND SAMMA IDE SOM VI VISAR.

Gula perenner

GULLNATTLJUS HÖJD 25 CM JUNI - SEPT.

TRÄDGÅRDSMÖRBBOLL HÖJD 50-60 CM MAJ-JUNI.

HÖSTÖGA HÖJD 50 CM JULI - SEPT.

PRÄKT RÖLLIKA HÖJD 80-100 CM JULI-AUG.

Vita perenner

BRUDSLÖJA HÖJD 60-80 CM JULI - AUG.

VIT ASTILBE HÖJD 40-60 CM JULI - AUG.

VIT MOSSFLOX HÖJD 10-15 CM MAJ-JUNI

VIT KARPATERKLOCKA HÖJD 25 CM JULI-SEPT.

Blå perenner

BLÅGULL HÖJD 60-80 CM JUNI - AUG.

STORMHATT HÖJD 100-150 CM JULI-SEPT.

STRANDVERONIKA HÖJD 80 CM JULI-SEPT.

Röda perenner

KUNGSNEJLIKROT HÖJD 30 CM JUNI-SEPT.

RÖD RUDBECKIA HÖJD 100 CM AUG-SEPT.

RÖD HÖSTFLOX HÖJD 50-70 CM JULI-SEPT.

FACKELBLOMSTER HÖJD 50-80 CM JULI-AUG.

- 1 RIDDARSPORRE, HÖJD 100-150 CM JULI, PERENN
- 2 JÄTTEPRÄSTKRAGE, HÖJD 60-80 CM, JULI-SEPT. PERENN
- 3 STUDENTNEJLIKA, HÖJD 80 CM JUNI-JULI, PERENN
- 4 JÄTTEETERNELL, HÖJD 60-70 CM (D)
- 5 RINGBLOMMA, HÖJD 30-50 CM (D)
- 6 TRÄDGÅRDSVIVA, HÖJD 15 CM APRIL-MAJ, PERENN
- 7 TAGETES, LÅG, HÖJD 20-25 CM (F)
- 8 PRAKTRUDBECKIA, HÖJD 60 CM AUG-SEPT. PERENN
- 9 ROGENETERNELL, HÖJD 25 CM (D)
- 10 GOLBRUD, HÖJD 70-100 CM AUG-SEPT. PERENN
- 11 VÅRKRAGE, HÖJD 40-50 CM. MAJ-JUNI, PERENN

MED ETTÅRIGA VÄXTER KAN DIN RABATT FÅ NYTT UTSEENDE VARJE ÅR. PERENNERNA ÄR DESAMMA MEN ETTÅRINGARNA GER NY FORM OCH FÄRG. F. BETYDER ATT SORTEN MÅSTE FÖRÖDLAS INOMHUS. D. KAN SÄS DIREKT I RABATTEN.

Eterneller

GULDIETERNELL HÖJD 30 CM (D)

HÄPPERSBLOMSTER HÖJD 50-60 CM (D)

RISP. HÖJD 60 CM (D)

Ettåriga blommor

STRANDKRASSIG HÖJD 10 CM (F) FIN KANTVÄXT

NEMESIA HÖJD 20 CM (F)

FLITIGA LISA HÖJD 20 CM (D)

DOROTEABLOMMA HÖJD 10 CM (F)

ATLASBLOMMA HÖJD 60 CM (D)

I DENNA RABATT BLOMMAR NATURLIGTVIS INTE ALLT FÅ EN GRÄNS SOM HÄR I TECKNINGEN. FÖR BLOMNINGSTIDER SE REDS VÄXT.

TEXT: LARSERIK LÄCK
TECKN: HAN VELTMAN

Fler plantor genom delning

PERENNER ÄR LÄTTA ATT FÖRÖKA GENOM DELNING. PLANTAN GRÄVS UPP OCH DELAS MED HÄNDERNA ELLER MED EN VASS KNIV. IBLAND KAN EN PLANTA DELAS I TRE-FYRA NYA PLANTOR. DELA PÅ VÅREN I MAJ (HÖSTBLOM-

MANDE SORTER) ELLER I AUGUSTI (VÅRBLOMMARE). PERENNER MED PÅLROT KAN INTE DELAS. PIONER BÖR HELLER INTE DELAS - DE MÅR BÄST AV ATT VÄXA I FRED.

Grönsakslandet

Forbättra jorden

ALLT DU KAN GÖRA FÖR ATT FÖRBÄTTRA JORDEN I DITT GRÖNSAKSLAND LÖNAR SIG. INGA GRÖNSAKER TRIVS I MAGER JORD. PRAKTISKT TAGET ALLA JORDAR BEHÖVER HUMUS, DVS. MULLÄMMEN. LÄGG PÅ KOMPOSTJORD, VÄLBRUNNEN NATURGÖDSEL, GRÄSKLIPP, TORVMULL, BARKMYLLA - ALLA GÖR JORDEN MER HUMUSRIK. KALKA OCKSÅ REGELBUNDET OCH TILLFÖR NÄRING VARJE ÅR. TÄNK PÅ ATT TUNGA, LERIGA JORDAR PACKAS TILL OM DU GÅR MYCKET PÅ DEM. UNDVIK DET - GÅ I GÅNGARNA. SLADGRÖNSAKER, KÅL, SALLAT, MANGOLD M.FL. KRÄVER MEST NÄRING. TÄNK PÅ DET NÄR DU GÖDSLAR. RÖTSAKER OCH BALD-VÄXTER SOM ÄRTER OCH BÖNOR VÄXER FINI I NÅGOT MAGRARE JORD.

Täckning

NÄR GRÖNSAKSPLANTORNA KOMMIT UPP, TÄCK DÅ GÄRNA JORDEN MED GRÄSKLIPP, OGRÄSKRESTER, BLAST M.M. ETT MARKTÄCKE GER VARMARE JORD OCH MINSKAR AVDUNSTNINGEN. DU BEHÖVER INTE VATTNA SÅ MYCKET. VATTNA INTE MITT PÅ DAGEN I GASSANDE SOL. DÅ DUNSTAR MASSOR AV VATTEN BORT DIREKT.

Odla lagom mycket

SÅ HELST SORTER SOM SALLAT, RÄDISOR, SPENAT I OMGÅNGAR MED ETT PAR VECKORS MELLANRUM. OCH BARA LITET VARJE GÅNG. PÅ SÅ SÄTT FÅR DU LAGOM MOGNA GRÖNSAKER I SAMMA TAKT SOM DU FÖRBRUKAR DEM. DET ÄR SLÖSBERI MED FRÖ OCH YTRYMME ATT SÅ FÖR MYCKET PÅ EN GÅNG.

ODLA GÄRNA TÄTARE ÄN VAD SOM STÅR ANGIVET PÅ FRÖPÅSARNA. STORA AVSTÅND KRÄVS I YRKESODLINGEN, BL.A. FÖR ATT MAN SKA LUCKRA MED MASKINER. I DITT GRÖNSAKSLAND RENSAR DU FÖR HAND.

TEXT: LARS ERIK LÄCK
TECKNINGAR: HAN VELTMAN

Odlingsväv

ETT NYTT HJÄLPMEDEL SOM DELS GER HÖGRE VÄRME OCH DELS SKYDDAR ÖMTÄLIGA SORTER MOT SKADEINSEKTER. VÄVEN DRAS ÖVER PLANTORNA I LANDET. DEN SLÄPPER IGENOM LUFT OCH VATTEN. BRA MOT KÄLFJÄRIL, MOROTSFLUGA M.FL. INSEKTER.

Odlingsvärda sorter

VÄLT STÖRBÖNOR OM DU HAR LITEN YTA ATT ODLA PÅ. DE KAN GE 6-7 GÅNGER SÅ HÖG SKÖRD PÅ SAMMA YTA SOM LÅGA BÖNOR. VÄNTA TILLS JORDEN BLIVIT VARM INNAN DU SÄR BÖNOR.

MANGOLD ÄR LIKA GOD SOM SPENAT MEN ENKLARE ATT ODLA. DU KAN SKÖRDA HELA SOMMAREN FRÅN EN SÄDD. SPENAT MÅSTE SÄS FLERA GÅNGER

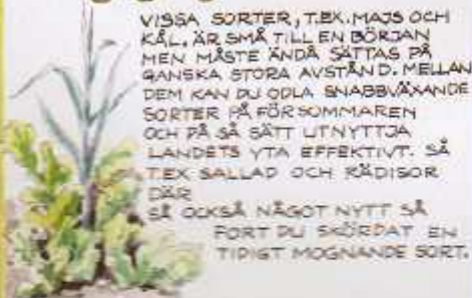
SUGER SNAP. EN 'SUPERÄRTA' FRÅN U.S.A. SOM GER OTROLIGT RIK SKÖRD. HELA BALJORNA ÄTS - DE ÄR KÖTTIGA MED SÖT OCH GOD SMAK. ODLA SUGER SNAP MED NÅT SOM STÖD.

MINOCOLE ÄR EN VITKÅLSORT SOM ÄR PERFEKT FÖR HUSBEHOVS-ODLARE. DEN BLIR INTE SÅ STOR OCH MOGNAR TIDIGT. HUVUDENA KAN SÅ FLERA MÅNADER PÅ LANDET UTAN ATT SPRICKA.

Utnyttja ytan

VISSA SORTER, T.E.K. MAJS OCH KÅL, ÄR SMÅ TILL EN BÖRJAN MEN MÅSTE ÄNDA SÄTTAS PÅ GÅNSKA STORA AVSTÅND. MELLAN DEM KAN DU ODLA SNABBVÄXANDE SORTER PÅ FÖRSOMMAREN OCH PÅ SÅ SÄTT UTNYTTJA LANDETS YTA EFFEKTIVT. SÅ T.E.K. SALLAD OCH RÄDISOR DÄR SÄ OCKSÅ NÅGOT NYTT SÅ FORT DU SKÖRDAT EN TIDIGT MOGNANDE SORT.

Så glest och grunt

VRÄK INTE UT FRÖN I SÅFÄRAN. DET BLIR BARA EN MASSA ATT GALLRA BORT. SÅ GLEST I STÄLLET - DU SPARAR FRÖ. OCH TÄNK PÅ ATT SÅ GRUNT. SMÅ FRÖN SOM EXEMPELVIS SALLAT SKA BARA TÄCKAS AV ETT PAR MM JORD. STORA FRÖN SOM ÄRTER OCH BÖNOR KAN SÅS NÅGOT DJUPARE.

HANDSÅAPPARAT

BROCCOLO VERKAR VARA NÅGOT SLAGS MELLANTING MELLAN BLOMKÅL OCH VANLIG BROCCOLI. FÅR LJUS - GRÖNA HUVUDEN SOM SMAKAR FINI. MOGNAR SENT - PASSAR DÄRFÖR BARA I SYD- OCH MELLAN-SVERIGE.

OM DU ODLAR MAJS. SÄTT DEN INTE I RADER UTAN I KLUNGA. BLOMMORNA BEFRUKTAS DÅ LÄTTARE OCH PLANTORNA GER VARANDRA SKYDD.

SÅ PERSILJA I KRUKOR INOMHUS OCH SÄTT SEN UT 'TUSSAR' I LANDET. PERSILJA GRÖR DU SÅ FÖRTVIVLAT LÅNGSAMT PÅ FRILAND. SÅ HÄR KAN DU PÅ FÄRSK PERSILJA EN HEL MÅNAD TIDIGARE.

KÄLRABBI SÅS DIREKT PÅ FRILAND. MAN ÄTER DE UPP-SVÄLLDA RUNDA STAMMARNA NÄR DE BLIVIT CA 5 CM I DIAMETER. VÄNTA INTE LÅNGE - DÅ BLIR DE TRÄGGA.

Kryddörter

Kryddörter

DET ÄR ROLIGT OCH INTRESSANT ATT ODLA KRYDDÖRTER. DE GER DIN TRÄDGÅRD ETT EXTRA VÄRDE, OCH SMAKEN - DET GÅR HELT ENKELT INTE ATT JÄMFÖRA FÄRSKA KRYDDOR FRÅN EGEN TÄPPA MED DE DU KÖPER PÅ BURK.

ANLÄGG GÄRNA EN KRYDDGÅRD SOM DEN HÄR - MED PRYDLIGA RUTOR - MEN KOM IHÅG ATT DU LIKA GÄRNA KAN ODLA KRYDDÖRTER UTAN EN KRYDDGÅRD.

AV DE FLESTA SORTER RÄCKER DET MED EN ELLER ETT PAR PLANTOR FÖR ETT

NORMALT HUSHÅLLS BEHOV. DE ÖRTERNA KAN DU TEK. ODLA I PERENNARABATTEN ELLER I STENPARTIET.

MÅNGA KRYDDÖRTER ÄR OCKSÅ FINA SOM KANTVÄXTER.

Jord och läge

KRYDDÖRTER SKA HA BRA JORD - LÄTT OCH MULLRIK, MEN GÖDLSA DEM INTE ALLTFÖR KRAFTIGT. VÄLD EN LUGN, SOLRIK PLATS, DÄR UTVECKLAS DE ALLRA BÄST.

Förödling

ETTÅRIGA KRYDDÖRTER BÖR FÖRODLAS INOMHUS TIDIGT PÅ VÅREN FÖR ATT DE SKA BLI TILLRÄCKLIGT VÄLLUTVEKLADE PÅ SOMMAREN. SÅ INOMHUS I MARS OCH SKOLA OM PLANTORNA EN OCH EN I KRUKOR NÄR DE BLIVIT ETT PAR CM. HÖGA. EN DEL FLERÅRIGA (PERENNA) KRYDDOR ODLAS HELST SOM ETTÅRIGA EFTERSOM DE ÄR DÄLIGT HÄRDIGA. ROSMARIN ÄR EN SÄDAN, MEJRAM LIKA SÅ.

Kymdel

ETTÅRIG
HÖJD 25 CM
BLADEN
ANVÄNDS
FÄRSKA
ELLER
TORKADE
TILL KORV
SOPPOR
OCH
KÄLRÄTTER

Salvia

FLERÅRIG
HÖJD 60 CM
ANVÄNDS
FÄRSKA ELLER
TORKAD TILL
KÖTT SPECIELT
FLÄSK OCH
SÖDFÄGEL
TAR BORT
TRANSMAKEN.
STARKT!

Kövel

ETTÅRIG
HÖJD 50 CM
ANVÄNDS
SOM FÄRSK
I SOPPOR
SOM TORKAD
I KÖR OCH
LEVERPASTEJ
BLADEN
SKÖRDAS
TIDIGT.

Malört

FLERÅRIG
HÖJD 100 CM
SÄDA BLAD
OCH
SHOTTSPETSAR
ANVÄNDS
SOM BRÄNNING-
KRYDDA
GER EN
GRÖNSUL
FÄRGAD
DRYCK.

Basilika

ETTÅRIG
HÖJD 30 CM
ANVÄNDS
FÄRSKA ELLER
TORKAD
TILL
SOPPOR,
SÅS OCH
SALLAD
M.M.

Pepparmynta

FLERÅRIG
HÖJD 70 CM
GAMMAL
MEDICINAL-
VÄXT.
BLADEN
ANVÄNDS
TILL TE,
MYNTSÅS
TILL
LÄMM- OCH
FÄRKÖTT

Dragon

FLERÅRIG
HÖJD 100 CM
ANVÄNDS
FÄRSKA
ELLER
TORKAD
TILL
SALLADER,
SÅSER
OCH
INLÄGG-
NINGAR.

Lavendel

FLERÅRIG
HÖJD 40 CM
ODLAS FRÄMST
FÖR SIN
VÄLDOFT.
TORKADE
KVISTAR
GER FRISK
DOFT I
LINNEBÅPET
KANTVÄXT.

Fänkör

FLERÅRIG
HÖJD 20 CM
ANVÄND
FÄRSKA ELLER
TORKADE
BLAD I SOPPOR
TILL PIZZA,
SÅSER,
POTATIS
ELLER TOMATER.

Kyrros

FLERÅRIG
ODLAS SOM
ETTÅRIG
HÖJD 25 CM
BLADEN TORKAS.
ANVÄNDS
TILL
ÄRTSOPPA
BLOKORV OCH
LEVERRÄTTER.

Citronmelis

FLERÅRIG
HÖJD 50 CM
GAMMAL
MEDICINAL-
VÄXT
FÄRSKA BLAD
ANVÄNDS TILL
SALLADER,
FETT KÖTT
LIVOR M.M.
TORKADE
BLAD GER
GOTT TE.

Rosmarin

FLERÅRIG MEN
ÖVRVINTRAR
EJ. HÖJD 50 CM
ANVÄND
TORKADE
ELLER FÄRSKA
BLAD TILL
LÄMMKÖTT,
DE GER
EN VILTSMAK
ÅT
NÖTSTOKEN.

På fönsterbänken

DU KAN KRUKA IN NÅGRA KRAFTIGA PLANTOR PÅ EFTERSOMMAREN OCH SENARE PÅ HÖSTEN TA IN DEM SÅ ATT DE FÅR FORTSÄTTA VÄXA INOMHUS. PÅ SÅ SÄTT KAN DU HA FÄRSKA KRYDDOR NÄSTAN FRÅN TILL JUL. STÄLL PLANTORNA SÅ LÖJST SOM MÖJLIGT.

Skörd

SKÖRDA KRYDDÖRTER PÅ SOMMAREN, JUST INNAN BLOMNINGEN BRUKAR DE VARA SOM FINAST. TORKA BLADEN PÅ ETT TORRT OCH SKUGGIGT STÄLLE - ALDRIG DIREKT I SOLEN. FÖRVARA TORKADE KRYDDOR PÅ MÖRKA BURKAR, - HELST PÅ ETT SVALT STÄLLE.

EN GAMMALDAGS LAVENDEL PÅSE. PLOCKA BLOMMORNA INNAN DE RIKTIGT HAR SLAGIT UT PÅ EN VACKER SOLDAG. TORKA DEM I SOLEN OCH LÄGG LAVENDELN I SMÅ PÅSAR AV TUNT TYG. (EN TREVLIG PRESENT!)

TEXT: LARSERIK LÄCK
TECKN: HAN VELTMAN

Bärbuskar

Vinbär

HAR DU BARA PLATS FÖR EN ENDA BÄR-
BUGKE GÅTSA DÅ PÅ VINBÄR!
VINBÄR GER RIK SKÖRD OCH ÄR MYCKET
LÄTTODLADE. SVARTA VINBÄR GÅR FINT
T.O.M. I HALVKUGGA.
EN VINBÄRSBUSKE BLIR VID OCH KRÄVER
PLATS. SÄTT SVARTA VINBÄR PÅ 2,5 M.
AVSTÅND, RÖDA OCH VITA PÅ 2 M.
DE BÄSTA SORTERNA:

- SVARTA
- ÖJEBYN, MÖLDDAGGSFRIA, ZON VII
- RÖDA
- JONKHEER VAN TETS, RIKBÄRANDE, ZON V
- RED LAKE, FINT ÅTBÄR, ZON VI
- RÖDA HOLLÄNDSKA, HÄRDIGAST, ZON VII
- VITA
- GULLAN, NY SVENSK SORT, ZON V

DET FINNS VINBÄR PÅ STAM. BÅDA
SVARTA, RÖDA OCH VITA SORTER PÅ
EN DRYGT METERHÖG STAM.
VINBÄR KAN OCKSÅ ODLAS PÅ SPALDE.
BRA DÄR DET ÄR TRÄNGT. SVARTA
VINBÄR PASSAR BÄST PÅ SPALDE.
DE HAR MJUKA GRENAR SOM LÄTT
KAN BINDAS UPP.
VINBÄRSBUSKAR BÖR GALLRAS
DÅ OCH DÅ FÖR ATT INTE BLI FÖR
TÄTA. SE KRUSBÄR.
GÖR GÄRNA ETT STÖD KRING VARJE
BUSKE SÅ ATT GRENARNA INTE LÄGGER
SIG NÄR DE BLIR TUNGA AV BÄR.

Krusbär

MÅNGA ANSER ATT KRUSBÄR ÄR VÅRT
LÄCKRASTE BÄR. I ALLA HÄNDELSE
ÄR KRUSBÄR LÄTTA ATT ODLA.
BUSKARNA SKA ALLTID STÅ I FULL
SOL. VÄLJER DU NÅGON AV SORTERNA
HINNOMÅKI GUL ELLER HINNOMÅKI RÖD
FÅR DU BÄR SOM INTE ANGRIPS AV DEN
FRUKTADE MÖLDDAGGEN. BÅDE DESSA
ÄR HÄRDIGA TILL ZON VI.
KRUSBÄR ODLAS PÅ CIA 2 M. AVSTÅND.
OCKSÅ KRUSBÄR FINNS ATT FÅ PÅ STAM.
KRUSBÄRSBUSKE BESKÄRS SOM VINBÄR.
TA BORT GAMLA, RISIGA GRENAR ÄNDA
NERE VID MARKEN. DET ÄR INTE NÖDVÄNDIGT ATT
GALLRA VARJE ÄR.

Åkerbär, Björnbär, Blåbär

LITE FÖR DIG SOM VILL PROVA NÅGOT ANNORLUNDA
AMERIKANSKA BLÅBÄR BLIR STORA
BUSKAR, CIA 1 M. HÖGA. DE KAN ODLAS
I SYDSVERIGE - NORRÖVER HINNER DE
INTE MOGNA. BLÅBÄR SKA HELST ODLAS
I KRAFTIG TORVELANDAD JORD. DE HAR
I STORT SÄTT SAMMA KRÄV PÅ JORD
SOM RHODODENDRON. INGEN KALK,
ALLSÅ, DE TRIVS BÄST I SUR JORD.

ALLÅKERBÄR ÄR ETT SVENSKTILLVERKAT BÄR.
EN KÖRSNING MELLAN VÅRT VILDA ÅKERBÄR OCH
NORDAMERIKANSKA SORTER. VANLIGA ÅKERBÄR
VÄXER BARA I NORRLAND, MEN ALLÅKERBÄRET KAN
ODLAS I HELA SVERIGE PÅ SOLIGA PLATSER I LÄTT
MULLRIK VÄLDRÄNERAD JORD. PLANTORNA ÄR LÅGA
OCH MARKTÄCKANDE. FÖR ATT FÅ BÄR MÅSTE DU
SÄTTA TVÅ SORTER. ANNARS BLIR DET INGEN
BEFRUKTNING.

BJÖRNBÄR VÄXER VILT I SYDSVERIGE. DU KAN
ODLA BJÖRNBÄR UNGEFÄR UPP TILL MÅLARDALEN
PÅ EN VARM, SOLIG PLATS MED LÄTT, GÄRNA
SANDIG JORD.
BJÖRNBÄR ÄR EN TYPISK SPALJEVÄXT.
VÄLJ EN TAGGLÖS SORT - BROM-DO-LO
ELLER THORNLESS EVERGREEN.

Hallon

HALLON STÄLLER STÖRRE KRÄV PÅ JORD
OCH VÄXTPLATS ÄN KRUSBÄR OCH VIN-
BÄR. JORDEN BÖR VARA LÄTT, MULLRIK
OCH VÄL DRÄNERAD. STYV LERJORD ÄR
INGEN BRA HALLONJORD. MARKTRÖNING
MED GRÄSKLIPP, LÖV H.M. ÄR BRA - DET
HÅLLER FUKTEN OCH ÖKAR PÅ SIKT
JORDENS MULLHALT. GÖDLSLA INTE
ALLTFÖR KRAFTIGT OCH KÄLKA INTE SÅ
OFTA - HALLON TRIVS BÄST MED RELATIVT
LÅGT PH-VÄRDE, CIA 5,5.

PLANTERA HALLON I RADER MED CIA 50 CM MELLAN
MELLAN RADERNA.

- BRÄ HALLONSORTER:
- ÅSKER, SMÅ BÄR MED FIN SMAK.
ROTEN SOM GÅR BÄST PÅ TYNGRE
JORD. ZON V.
- PREUSSEN, STORA BÄR RIK SKÖRD
ZON V.
- VETEN, FIN SMAK, RIKBÄRANDE. ZON IV

HALLONPLANTOR BEHÖVER STÖD.

Jordgubbar

JORDGUBBSPLANTORNA SÄTTER
DU TIDIGT PÅ VÅREN ELLER I
AUGUSTI. DET ÄR VIKTIGT ATT
PLANTORNA ÄR FRISKA! JORD-
GUBBAR VILL HA MULLRIK, VÄL-
DRÄNERAD JORD. LAGOM AVSTÅND
MELLAN PLANTORNA ÄR 30 CM -
MELLAN RADERNA 60 CM.

BÄREN BLIR RENARE OM DU
TÄCKER JORDEN UNDER PLAN-
TORNA MED HÅL, PLAST ELLER
GRÄSKLIPP.
GÖDLSLA ALDRIG JORDGUBBS-
PLANTOR PÅ VÅREN ELLER FÖR-
SOMMAREN. TIDIG GÖDSLING GER
OFTA SÄMRE BÖRDIGHET. GÖDLSLA
FÖRST EFTER SKÖRDEN. KLIPP
BORT REVLANTOR PÅ SENSO-
MAREN. DE STJÄL KRAFT SOM
BEHÖVS TILL FRUKTSÄTTNINGEN.
BRA SORTER: SENGANA OCH
ZEPHYR, DEN SENARE TIDIG.

TEXT: LARS ERIK LÄCK
TECKNINGAR: IAN VELTMAN

Månadsmultron

SORTEN RÜGEN GER BÄR FRÅN MIDSOMMAR
TILL FROSTEN. EN PERFEKT KANTVÄXT
BÅDE I KÖKSVÄXTLANDET OCH I
VANLIGA RABATTER. MÅNADSMULTRON
VÄXER INTE MED REVOR SOM
VANLIGA SMULTRON. DET
BLIR EN KANT SOM INTE
SPRIDER SIG UTAN HÅLLER
SIG PÅ PLATS. KAN ODLAS
I HELA LANDET.

Häck med bär

ME EN HÄCK AV VRESROSOR
SOM AVGRÄNSNING KAN DU
SKÖRDA MASSOR AV STORA
KÖTTIGA, VITAMIN-
RIKA NYPON VARJE
HÖST. VRESROSOR ÄR
MYCKET HÄRDIGA OCH
VÄXER I HELA LANDET.

Fruktträd

Äppel- sorter

SOMMARFRUKT

ALICE (SEPT) SAFTIGA RÖDA ÄPPLEN. HÄRDIGT TILL ZON IV. ASTRAKAN GYLLENKRÖK (AUG-SEPT) LITET TRÄD MED RÖDSTRIMMIGA FRUKTER. ZON V. KATJA (SEPT) RÖDA ÄPPLEN MED FIN SMAK. RIKBÄRANDE. ZON III. SÄFSTAHL (SEPT) MYCKET HÄRDIGT. GRÖNA ÄPPLEN MED RÖDA STRIMMOR. ZON VI. TRANSPARENTE BLANCHE (AUG-SEPT) STOR, VITGUL FRUKT MED FIN SMAK. RIKBÄRANDE. ZON VI.

HÖSTFRUKT

JAMES GRIEVE (SEPT-OKT) HÄRIG SMAK. GRÖNGUL FRUKT MED LITET RÖTT. ZON III. LOBO (OKT-DEC) HÄRIGST RÖTT ÄPPLA. MYCKET BÖRDIGT. ZON IV. ORANIE (SEPT-OKT) LUSGRÖNT ÄPPLA MED FIN SMAK. MYCKET BÖRDIGT. ZON IV.

VINTERFRUKT

COXS ORANGE (DEC-MARS) ETT AV VÅRA FINASTE ÄPPLEN. SMÅ SÖTA FRUKTER, GULA MED RÖTT. ZON II. GRAVENSTRINER GUL (NOV-FEBR) STORA ÄPPLEN, LJUSA MED RÖDA STRIMMOR. UTSÖKT SMAK. ZON III. INGRID MARIE (DEC-JAN) RÖDA ÄPPLEN MED FIN, SÖT SMAK. BÖRDIG SORT. ZON III.

Körsbärs- sorter

SURKÖRSBÄR

(SMÅ VUXNA TRÄD) KLARBÄR (AUG) KLARRÖDA SAFTRIKA, EN SMULA BYRLIGA BÄR. FINT HUSHÄLLSBÄR. ZON V. OSTHEIMER (JULI-AUG) SVARTRÖDA SAFTRIKA BÄR. FINA SOM ÄTBÄR OCH SOM HUSHÄLLSBÄR. ZON VI. SKUGGMORELL (AUG) MÖRKT BRUN-RÖDA, SYRLIGA BÄR. MYCKET BÖRDIG SORT. ZON VI

BIGARRÄER

(ALLA ÄR STORVUXNA) ALLMÄN GULRÖDA BIGARRÄ (JULI-AUG) SÖTA, SAFTIGA GULRÖDA BÄR. ZON III. GÄRDEBO (JULI-AUG), MÖRKRÖDA, SÖTA BÄR. HÄRDIGAST AV ALLA BIGARRÄER. ZON IV. BÜTTNERS RÖDA (AUG) GULRÖDA BÄR. FRISK RÖD, TIDIG OCH RIK BÖRDIGHET. ZON III.

TEXT: LARS ERIK LÄCK
TECKNINGAR: HAN VELTMAN

SURKÖRSBÄR OCH PLOMMON ÄR SJÄLVFERTILA - DE BEFRUKTAS AV EGET POLLEN.

Beskärning

EN GAMMAL RISIG TRÄDKRONA MÅSTE GALLRAS SÅ ATT DEN BLIR GLES OCH LUFTIG. DÅ BLIR OCKSÅ FRUKTEN FRISK OCH VÄLUTVECKLAD. GÄLLRA BORT GRENNAR SOM VÄXER TÄTT INTILL VARANDRA OCH GRENNAR SOM VÄXER INÅT. PÅ HÖGA TRÄD KAN DU TA BORT ÖVERSTA DELEN AV TOPPEN OCH NÅGRA AV DE ÖVERSTA GRENNARNA. DÅ KOMMER DET MER LJUS TILL DE LÄGRE GRENNARNA OCH DET BLIR LÄTTARE ATT FLOCKA FRUKTEN.

SÅ HÄR BESKÄR DU ETT NYPLANTERAD FRUKTRÄD FÖRSTA VÄREN.

1. TA BORT DET SKOTT SOM SITTER NÄRMAST TOPPEN.
2. VÄL UT 3 ELLER 4 GRENNAR SOM SITTER JÄMT HÖRDELADE RUNT STAMMEN. KLIPP BORT DE ÖVRIGA.
3. KORTA IN SIDOGRENNARNA TILL DRYGTT HALVA DEN URSPRUNGLIGA LÄNGDEN. KORTA TILL SIST IN TOPPSKOTTET. DET SKA VARA NÅGOT LÄNGRE ÄN SIDOGRENNARNA.

SÅ HÄR BESKÄR DU EN SKOTTSPÄN FÖR ATT DET SKA BLI BLOMKNOPPAR. TOPPA ÅRSKOTTET I SPETSEN (LI SKOTTET). SKÄR IN SIDOSKOTTEN, 3-4 KNOPP SKA LÄMNAS KVAR, NÄSTA ÅR BLIR DET BLOMKNOPPAR HÄR.

ANVÄND ALLTID VASSA VERKTYG NÄRDU BESKÄR! JÄMNA SNITT LÅN...

Pollinering

ÄPPLA OCH PÄRONSORTER SAMT DE FLESTA BIGARRÄSORTER KAN INTE BEFRUKTAS AV EGEN POLLEN. DE MÅSTE FINNAS EN ANNAN, LÄMPLIG POLLENSORT I NÄRHETEN FÖR ATT DE SKA BLI NÅGON FRUKT. I KOLONIOMRÅDE, DÄR DET FINNS MÅNGA FRUKTRÄD PÅ EN BEGRÄNSAD YTA BEUKAR DET INTE VARA NÅGRA POLLINERINGSPROBLEM.

SURKÖRSBÄR OCH PLOMMON ÄR SJÄLVFERTILA - DE BEFRUKTAS AV EGET POLLEN.

Päron- sorter

AUGUSTIPÄRON (AUG-SEPT) SMÅ GULGRÖNA PÄRON SOM ÄR'S GENAST. STORT TRÄD. ZON V. CLARA FRIJS (SEPT-OKT) MEDELSTORT, LJUSGULT PÄRON MED FIN SMAK. ZON III. ESPERENS HERRE. (OKT-NOV) MEDELSTORT, GULGRÖNT SAFTIGT PÄRON MED FIN AROM. ZON IV. GRÄPÄRON (SEPT-OKT) LITET GRÖNT PÄRON MED GRÅBRUN ROST, MYCKET FIN SMAK. STORT TRÄD. ZON IV. MOLTKE (OKT-NOV) STORA GULA PÄRON MED RÖSTPRICKAR. SAFTIGT FRUKTKÖTT. FIN AROM. ZON II.

Plommensorter

ALLMÄNT GULPLOMMON (SEPT) HÄRDIG SORT MED GULA, AVLÄNGA PLOMMON. ZON V. CZAR (AUG-SEPT) SAFTIGA RUNDA BLÅ PLOMMON. BÖRDIG SORT. ZON V. EXPERIMENTALFÄLTETS SVISKON (AUG-SEPT) BLÅ, AVLÄNG FRUKT MED FIN SMAK. ZON V. OPAL (AUG-SEPT) RUND, RÖD-VIOLETT FRUKT MED BLÅ DAGS. ZON IV. KEINE CLAUDE D'OLLINS (AUG-SEPT) STORA RUNDA GULA PLOMMON MED YTTREST FIN SMAK. ZON IV. VICTORIA (SEPT) STORA, AVLÄNGA, GULRÖDA PLOMMON. ÖKHÖRT RIKBÄRANDE. ZON V.

Spaljeodling

FRUKT PÅ SPALJE TAR LITEN PLATS OCH GER FRUKT TIDIGT. OM ETT SPALJE TRÄD PLACERAS I SKYDDAT LÄGE MOT EN VÄRM VÄGG KAN DU FÖRSÖKA DIG PÅ SORTER SOM SKULLE HA SVÄRT ATT KLARA SIG OM FRISTÄNDE TRÄD. SPALJE TRÄD AV ÄPPLA OCH PÄRON HAR SK SVAGVÄXANDE RÖTTSYSTEM OCH BLIR DÄRFÖR INTE SÅ STORA. I GENGÄLD BÖRJAR DE BARA FRUKT MYCKET TIDIGT, OFTA EFTER BARA ETT PAR ÅR. PLOMMON OCH SURKÖRSBÄR PASSAR OCKSÅ BRA SOM SPALJE TRÄD. DÄREMOT INTE BIGA KRÄER - DE BLIR FÖR STORVUXNA.

Fruktäck

EN FRUKTHÄCK KAN VARA ETT ALTERNATIV FÖR DEN SOM VILL HA MÅNGA SLAGS FRUKT MEN BARA HAR EN LITEN YTA ATT PLANTERA PÅ. EN FRUKTHÄCK I GRÄNSEN PÅ EN KOLONIOTT TAR INTE STÖRRE PLATS ÄN EN VANLIG HÄCK. SÄTT UPP STADIGA STOLPAR SOM STÖD OCH GROV STÅLTRÄD. ATT BINDA GRENNARNA VID. ODLA FÖR ÖVRIGT PÅ SAMMA SÄTT SOM PÅ SPALJE MOT EN VÄGG. VÄL SMÅVUXNA SORTER ELLER ÄPPLA OCH PÄRONTRÄD FÖRÄDLADE PÅ SVAGVÄXANDE RÖTTER.

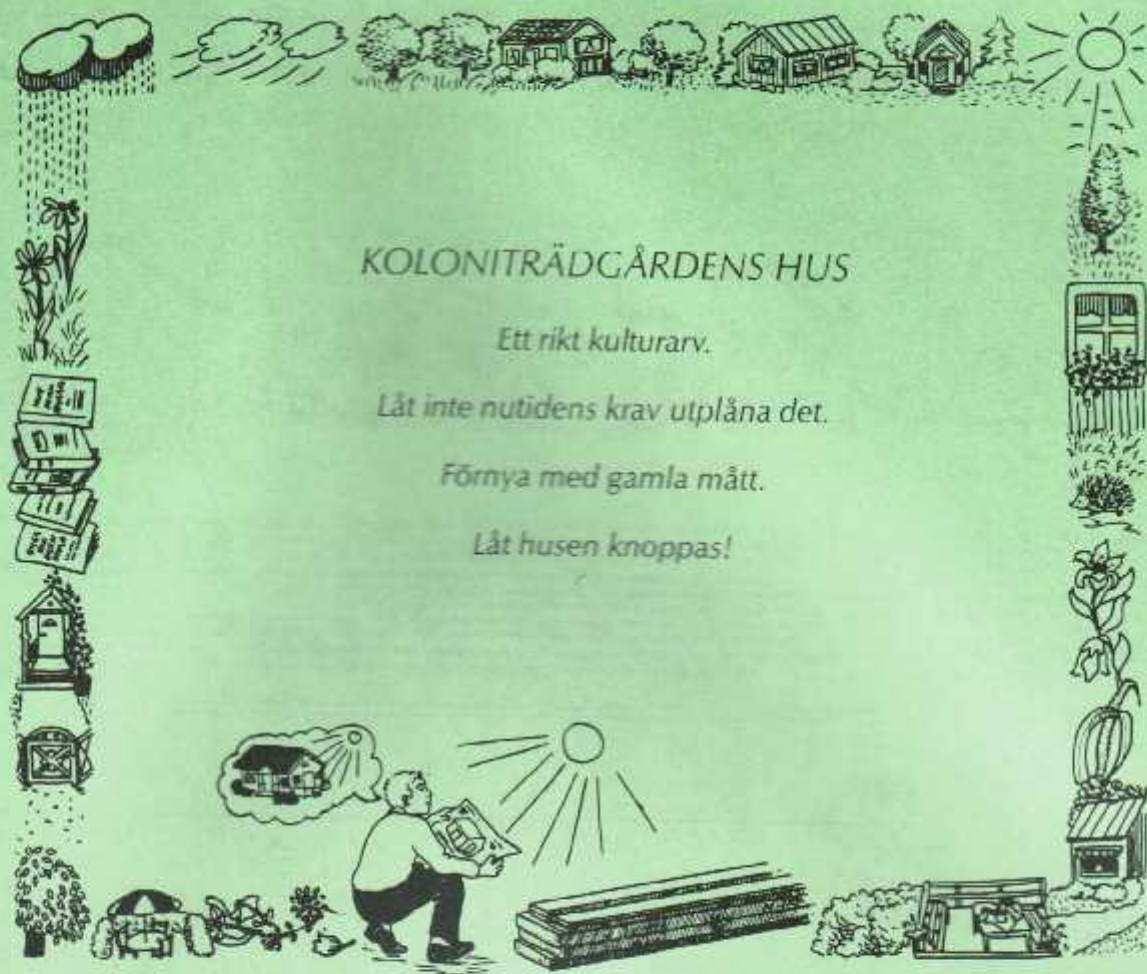

Lagom djupt

PLANTERA ALDRIG TRÄD FÖR DJUPT - DÅ VÄXER DE DÅLIGT. FRUKTRÄD HAR EN KNÖL NERE PÅ STAMMEN - DET SK. FÖRÄDLINGSSTÄLLET. DET SKA SITTA JUST OVANFÖR JORDYTTAN - PÅ STÅR TRÄDET LAGOM DJUPT.

FÖRÄDLINGSSTÄLLET

KOLONITRÄDGÅRDENS HUS

Ett rikt kulturarv.

Låt inte nutidens krav utplåna det.

Förnya med gamla mått.

Låt husen knoppas!

Säg "kolonistuga" och människor får något romantiskt i blicken, börjar tala om rara små hus med snickarglädje och enkel trivsamt.

Och bilden stämmer. Än idag står många gamla kolonistugor som genuina representanter för sin tid.

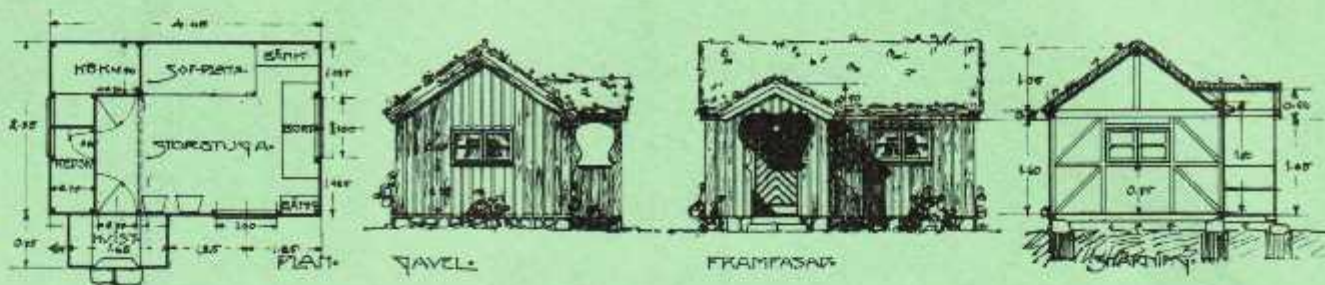
Stockholms koloniträdgårdshus är kulturhistoria – en byggnadsmiljö värd att bevara.

Stockholms stad vill skapa förståelse för byggnadstraditionen. Förhindra att koloniträdgårdens hus går samma öde tillmötes som byggnader i en del gamla stadsmiljöer, där man har byggt om, rivit eller byggt nytt på sådant sätt att det ursprungliga utplånats och blivit omöjligt att återställa.

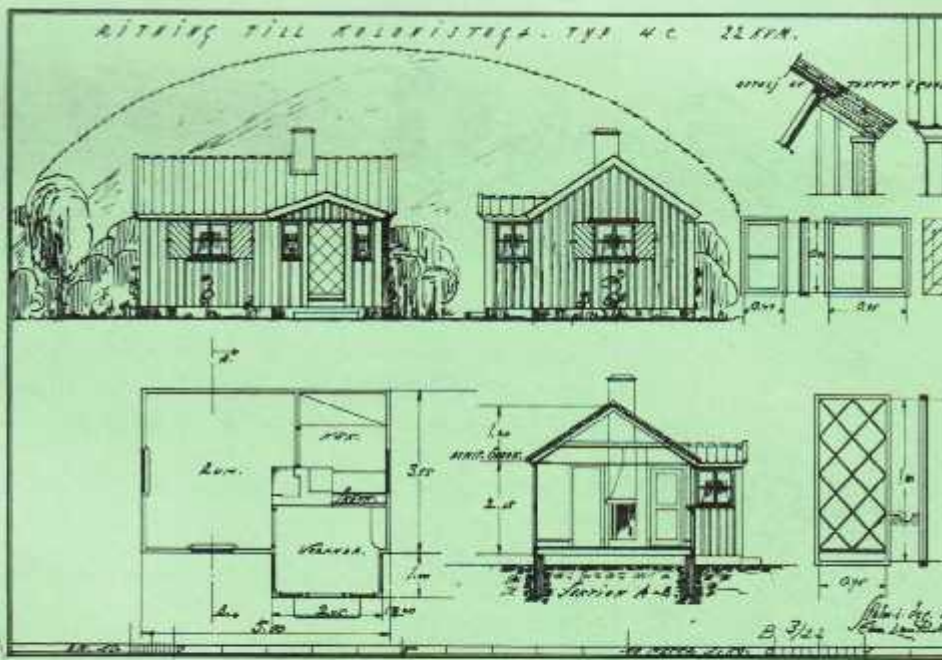
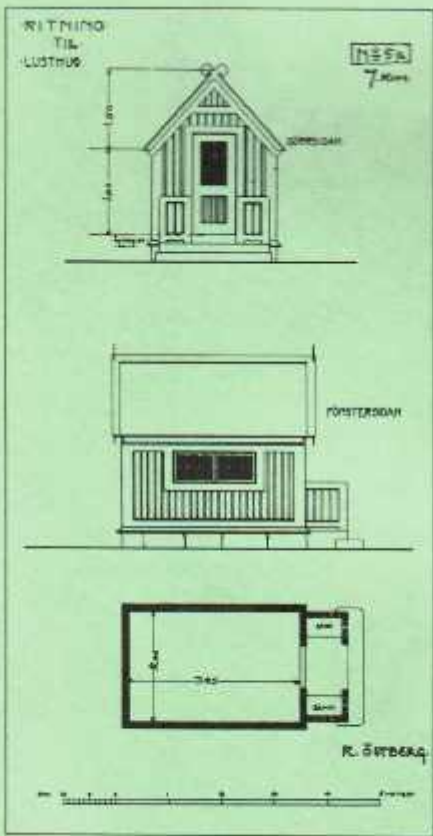
Gamla typritningar

När den svenska koloniträdgårdsrörelsen växte som mest byggde kolonisterna själva sina stugor, enkelt och billigt. Då samarbetade Stockholms stad med olika arkitekter som ritade väl genomtänkta hus för koloniträdgårdarna, efter småskalighetens mönster och idé. Noggrant planerade för att få ut mesta möjliga av en liten yta. Ragnar Östberg, som ritat Stockholms stads-
hus, var förresten en av arkitekterna.

Än idag finns en skatt av typritningar till hundratals sådana stugor i varierande storlekar bevarad på Stockholms fastighetskontor. Vore inte de något att fråga efter för den kolonist som vill bygga själv – se bara på nästa sida?!

Grundens löjiga af grästen (kullersten) och för densamma gräves till frastvill öfver gaveln. Bestygksten kan evensk löjgas af grästen om man vill. Gaveln utföres i stjärning med syllar och överslag, 2 cm midt emellan öfver och underslag en regel. Till sidan för plåsten. Gavelväggen infogas i syllarna så att syllarna och gaveln äro jämförbara. Konstruera i samma plan och gavelnarna för djup stödet på grundens. Gaveln gräves med 3.5" djup inrits på dörrens fästa till till hocken läggas bräder på lock, vattning som i dras eller pålåggs, fäst på öfver och i vattning pålåggs öfver och bräder på lock eller till sockelsten. Gavelbräder och skåpbräder af öfver och i vattning. Skåpbräder öfver och under fönster ställs på gavelbräder. Under fönster och öfver ställs af foder (se detaljritning) tyvärr gräves i hocken. Vattning och inritning. Fönster och öfver målas hella. Fönsterrama, gavel och skåpbräder stängs med rödfärg. Fönster till 8" stjärning eller liknande. Fönster med spanade enkla bräder på regler, afbalkas till och redans rum. Vägghust 2.6 m i till höghögst 4.0 m och bäst af detaljritning. Två ändrig mätning: taket och väggarna strykes med limfång, taket i kvist till byggarna i åttioasta fan eller bäst med 1/2" färg i lämplig färg.

Några gamla ritningar till typhus för koloniträdgårdarna. (Se text föregående sida.)

Byggnadsplanering

"Koloniträdgårdsföreningen svarar för att byggnader och övriga anordningar i storlek, färg och form följer Stockholms stads och koloniträdgårdsrörelsens intentioner".

"Framtida kolonistugor bör ges en individuell utformning".

Med de här meningarna säger Stockholms stad och koloniträdgårdsrörelsen att koloniträdgårdsidéen med småskalighet, byggnadstradition och hantverk bör vara vägledande i all byggnadsplanering. Och att föreningen ges stor frihet att sätta egen prägel på sitt område.

För att underlätta för föreningen och enskilda kolonister i planeringsarbetet har de här att-satserna formulerats. Tänk på:

att bevara ursprungshusets karaktär, mått, byggnadsdelar, fasadutformning och taklutning, och att återanvända eller efterlikna material och detaljer.

att bygga till så att den ursprungliga huskroppen kan urskiljas, ses som en "knoppning" till ursprungshuset, och att välja detaljer som spröjsade fönster, vindskivor, dörrar med mera som anknyter till det

att uppföra byggnaden i trä och förse den med träfasad

att följa takbeklädnaden i området och använda papp eller taktegel

att behålla den färgsättning som är typisk för området eller byggnaden

Byggnadsdelars namn

Koloniträdgårdsföreningarna i Stockholm använder olika namn på byggnadens delar. För att undvika missförstånd i samband med tillståndsgivning till exempel visas här vad byggnadsdelarna enhetligt bör kallas.

Kolonistuga

Kolonistuga med förestukvist

Kolonistuga med veranda

Kolonistuga med veranda

Kolonistuga med veranda

Kolonistuga med veranda

Kolonistuga med förråd (bakficka)

Kolonistuga med förråd (bakficka)

Kolonistuga med förråd

Kolonistuga med altan

Kolonistuga med uphöjd terrass

Kolonistuga med taktäckt uteplats

Fristående förråd

Fristående förråd

Taktäckt pergola

Koloniträdgårdsrörelsen själv är bästa inspirationskällan för den som går i byggtankar. Det visar inte minst de här byggnadsexemplen från Stockholms koloniträdgårdar.

Det här huset i Stugans koloniträdgårdsområde visar en ursprunglig entré. Entrépartiet utgör en viktig del av fasaden. Det ursprungliga och enkla är oätast vackrast.

Från Eriksdalslunden har vi hämtat de här fint sammanhållna byggnaderna – kolonistuga och förråd.

Kolonistugan i Eriksdalslunden har på ett fint sätt anpassats till markens lutning genom en sidoförskjutning.

I Barnängens koloniträdgårdsområde kan man beskåda karaktären på en verkligt ursprunglig kolonistuga.

Och här är ett exempel på hur den ursprungliga karaktären på en stuga kan behållas vid nybyggnad, både vad gäller byggnadshöjd, fasadutförning, fönster, takfot och entré. Huset finns i Barnängens koloniträdgårdsområde

Inglasad veranda med fönster liknande stugans övriga. Omsorgsfullt, också med tanke på att vindskiva, taköverhäng och snickerier är målade i samma ljusa färg. Från Kortenslunds koloniträdgårdsområde.

Vilket är ursprungshuset? Det kan vara svårt att urskilja när huset är tillbyggt som här.

Här, i koloniträdgårdsområdet Odlaren, är tillbyggnaden indragen från fasadens hörn. En liten indragning som den här – och vi ser tydligt hur den ursprungliga huskroppen ser ut.

En byggnad som skiljer sig från de övriga kan ändå smälta väl in i miljön. Som den kvadratiske byggnaden med valmat sadeltak i Barnängens område.

Byggnadsåtgärder

Vad innebär olika byggnadsåtgärder

Var går gränserna mellan dem?

Vilka behöver tillstånd?

Det är frågor som besvaras här. Mer om formaliteterna under kapitlet "Byggnadslov och tillstånd".

Underhåll

Är att fortlöpande rätta till brister på huset. Det kan gälla målning, tak- och fasadmateriell med mera. När det inte lönar sig längre att underhålla behöver man göra en renovering.

Inget tillstånd behövs.

Renovering

Är att byta uttjänta material och byggnadsdelar mot nya utan att ändra form, materialtyp eller färgkulör.

Inget tillstånd behövs.

Ombyggnad

Är att ändra form på byggnadsdel, ändra och byta ut materialtyp, byggnadsdel eller färgkulör på till exempel fasad- eller takbeklädnad, ta upp eller sätta igen dörr- och fönsteröppningar, annan utvändig större förändring, inre förändring med loft, ändrad indelning av boende- respektive förrådsarea genom flyttning av innerväggar.

Tillstånd behövs.

Tillbyggnad

Är att bygga ut, göra en byggnad större.

Var och hur en tillbyggnad ska placeras och se ut bestäms av lottens läge och topografi/markbild. Även av möjligheter att anpassa tillbyggnaden till ursprungshuset, grannar och omgivande miljö.

Gemensamt för all tillbyggnad är att den bör upplevas som en "knoppning till huvudbyggnaden". Det uppnås genom att man drar in den nya fasaden en bit från hushörnen, bygger taknocken lägre än ursprungshusets taknock och inte låter tillbyggnaden bli större än ursprungshuset.

Tillbyggnaden anpassas till ursprungshuset genom att fasadmateriell, färgkulör, fönstertyp och form på tak behålls.

Har området fastställda utbyggnadsriktningar bör dessa följas. I annat fall bör de här placeringsavstånden gälla:

- Från lottgräns mot granne, minst fyra meter – vid närmare placering krävs grannars skriftliga medgivande. Tänk alltid på att lämna tillräckligt med utrymme mellan byggnad och lottgräns så att huset kan underhållas.
- Från tillbyggnad till grannbyggnad, inte närmare än cirka fem meter för att minska brandrisken.

För tillbyggnad behövs tillstånd.

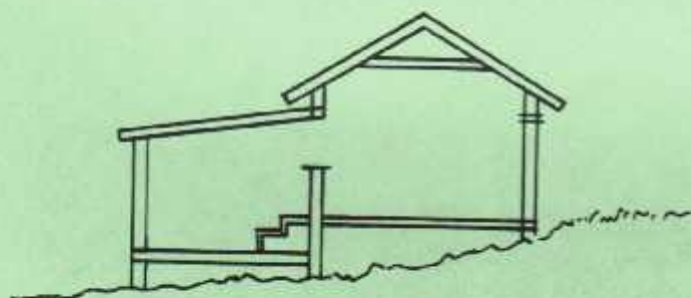
Några tillbyggnadsexempel

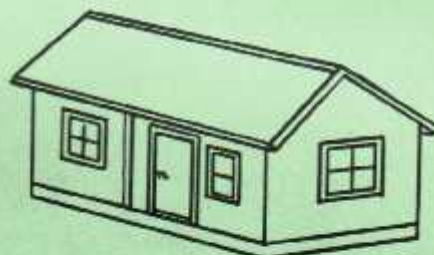
För att bevara intrycket av småskalighet är den bästa tillbyggnaden en i vinkel med sadeltak. Tillbyggnaden görs smalare än bredden på ursprungsuset.

Ett annat alternativ är en tillbyggnad med pulpettak, som i första hand brukar användas vid breddning av huset. Breddningen bör inte göras mer än två-tre meter och inte överstiga ursprungshusets bredd. Tillbyggnaden utförs så att taket börjar strax under takfoten, undantagsvis jäms med.

Om ursprungshusets sockel är hög eller marken sluttar nedåt från huset kan man bygga golvet i tillbyggnaden lägre än golvet i ursprungshuset. Det ökar rumshöjden.

När stugan har gaveln tvärs emot en kraftig sluttning är det lämpligt att förlänga stugan. Går det inte att få dörr- och fönsterindelning på tillbyggnadens fasad att harmoniera med ursprungshuset bör man tydligt visa att en tillbyggnad gjorts genom att markera skarven med foder, likt en knutbräda. Efter tillbyggnad bör den totala byggnadslängden inte överstiga dubbla husbredden.

Finns ingen annan lösning än att tillbyggnaden för med sig att den totala huslängden överstiger dubbel husbredd riskerar småskaligheten gå förlorad. Väggarna på tillbyggnaden dras in några decimeter från hörnen på ursprungshuset och taket byggs lägre.

När kolonistugorna ligger tätt är utbyggnadriktningen ofta begränsad. Ett sätt kan då vara att förskjuta tillbyggnaden åt sidan.

Rivning

Är att riva hela eller delar av ett hus.

Tillstånd behövs.

Innan rivning – överväg om det inte går att bevara en byggnad genom att återställa den i gott skick med renovering eller ombyggnad.

Schaktning, fyllning, sprängning

Byggnader och trädgårdsanläggning bör anpassas till lotten och inte tvärtom – det kan ge upphov till intressanta lösningar.

En kolonilotts markförhållanden får inte ändras.

Schaktning, fyllning och sprängning är inte tillåtna.

Upplag

Den som gör en större om-, till- eller nybyggnad får anordna tillfälligt upplag under byggtiden.

Permanent upplag är inte tillåtna.

Nybyggnad

Den som ska bygga ett nytt hus bör inte från början låsa sig för en viss hustyp. Det är många faktorer som påverkar vilken byggnad som blir lämpligast.

Husfabrikanter och byggmarknader har kanske inte ett hus som passar koloniträdgårdsmiljön. Då kan fastighetskontorets ritningar (se rubrik "Gamla typritningar") kanske komma till användning.

Den som ersätter ett gammalt hus – kolonistuga eller förråd – med ett nytt bör placera det nya på samma plats som det gamla. Markens beskaffenhet, grannhusets läge, insyn och utsikt, områdets karaktär, väderstreck och sollskugga avgör också val av hus och placering.

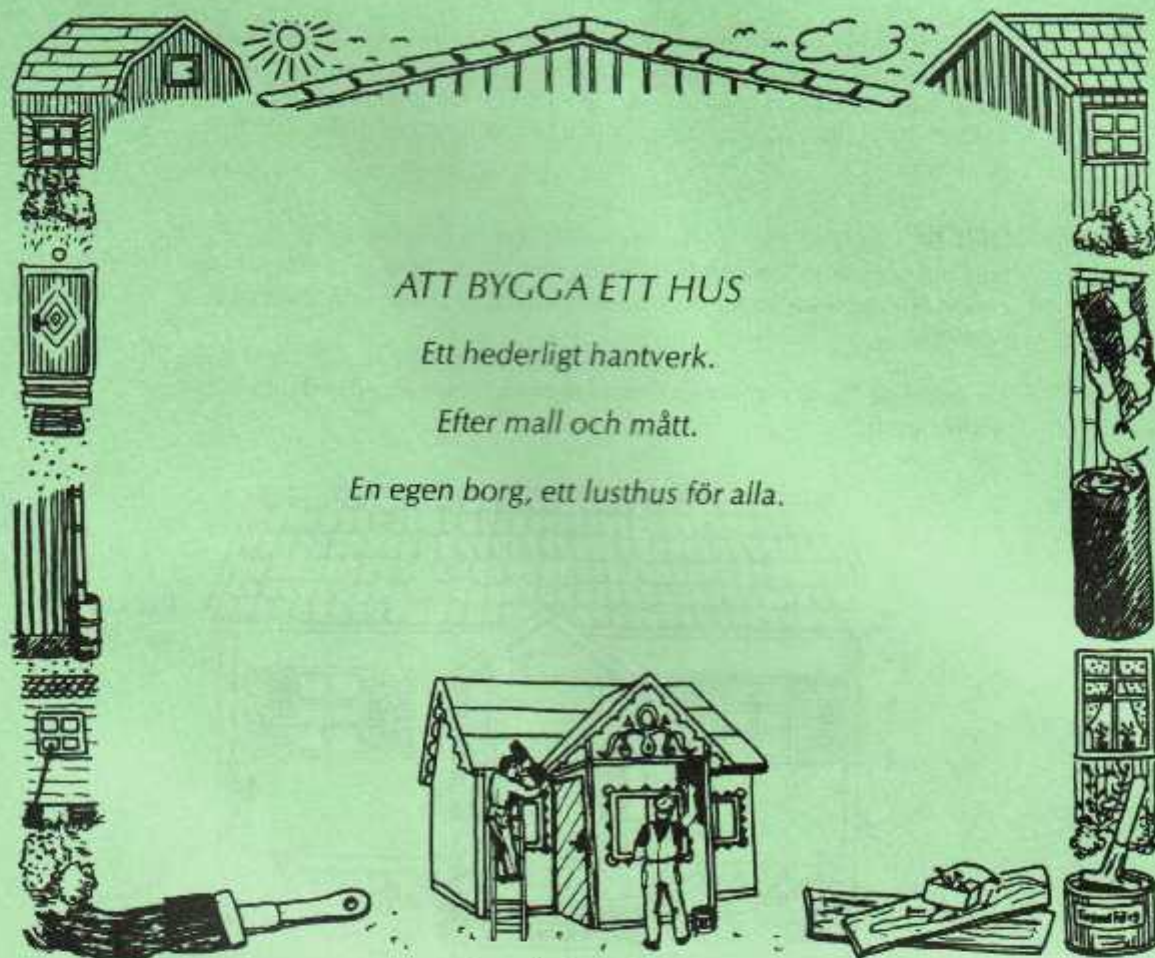
Har området fastställda byggnadsplaceringar bör dessa följas. I annat fall bör de här placeringsavstånden gälla:

- Från lottgräns mot granne, minst fyra meter – vid närmare placering krävs grannars skriftliga medgivande. Tänk alltid på att lämna tillräckligt med utrymme mellan byggnad och lottgräns så att huset kan underhållas.
- Från tillbyggnad till grannbyggnad, inte närmare än cirka fem meter för att minska brandrisken.

För nybyggnad behövs tillstånd.

Fyra tankeställare före byggstart

1. Behöver jag verkligen det utrymme och den utrustning jag planerar?
2. Tål mitt hus ingreppen utan att förlora sin karaktär?
3. Accepterar mina grannar ingreppen och tål området förändringarna?
4. Passar mitt nya hus in i koloniträdgårdsmiljön?

ATT BYGGA ETT HUS

Ett hederligt hantverk.

Efter mall och mått.

En egen borg, ett lusthus för alla.

Det är med bygget i koloniträdgårdarna som med annat i livet, det gäller att komma rätt från början. Lägga bit till bit för att slutligen se verket fullbordat.

Ett väl grundat, harmoniskt koloniträdgårdshus kan vara en imponerande syn i all sin småskalighet. De personliga detaljerna är pricken över i!

Antingen man bygger själv efter gamla ritningar, som vi berättar om under rubriken "Gamla typritningar", eller skaffar ett hus i delar från en byggmarknad så finns gemensamma regler för det som skall byggas.

Småskaligheten är den bärande ideén. Förnyelse på traditionens grund det som gör att byggnaderna både bevarar sin särart och lever i takt med tiden. Koloniträdgårdens hus representerar det naturliga, mänskliga, och det blir aldrig omodernt.

Här följer olika byggbitar – råd och anvisningar, regler och exempel – att hålla sig till och inspireras av.

Grund

Koloniträdgårdens hus bör ges en enkel grundläggning.

En torpargrund eller en plintgrund av sten eller betong ger god luftväxling under byggnaden och förhindrar rötskador i golvet.

För mindre byggnader, typ förråd, är impregnerade träsyllar eller upplag med små betongplattor oftast en tillräcklig grundläggning.

Grund med källare bör inte byggas, istället förordas en liten jordkällare under huset, någon meter djup, och som kan öppnas genom en lucka i stuggolvet. En sådan använde man förr och den fungerar också idag. Jordkällaren håller kallt på sommaren och är bra att förvara rotsaker och frukt i på vintern.

Sockel

Små hus som kolonistugor, bör i allmänhet ha så låg sockel som möjligt. I husen bör upplevas som marknära och smälta in i både småskalighet och växtlighet.

En sockel på 15-20 centimeter över plan mark räcker för en god luftväxling under huset.

Lutar marken och sockelhöjden måste bli högre, bör hålrummet som uppstår skymmas av växter, kanske en spalje.

Husets höjdmått

Husets höjd

Husets höjd är avståndet mellan mark och taknock.

År inga hushöjder angivna för området skall höjderna anpassas till byggnader av samma typ i omgivningen.

För att koloniträdgårdens hus skall hållas låga får de bara byggas i ett plan, ibland kompletterat med loft i kolonistugan.

För förråd och verandor med sadeltak bör hushöjden inte överstiga tre meter. Med pulpettak inte överstiga 2,1 meter i framkant och 1,9 meter i bakkant.

Rummets höjd

Rummets höjd är avståndet mellan golv och innertak.

Brutet innertak hör till traditionen i våra koloniträdgårdshus. Brutet tak är ett snedtak utefter väggarnas långsidor, där lägsta höjden bör vara mellan 1,7 och 2 meter, maximalt 2,2 meter. Det brutna innertaket har glädjande nog börjat komma till heders igen i Stockholms kolonistugor.

Vid plant innertak i hela stugan bör rumshöjden inte överstiga 2,2 meter.

Låg rumshöjd bidrar till att hålla huset lågt och småskaligt.

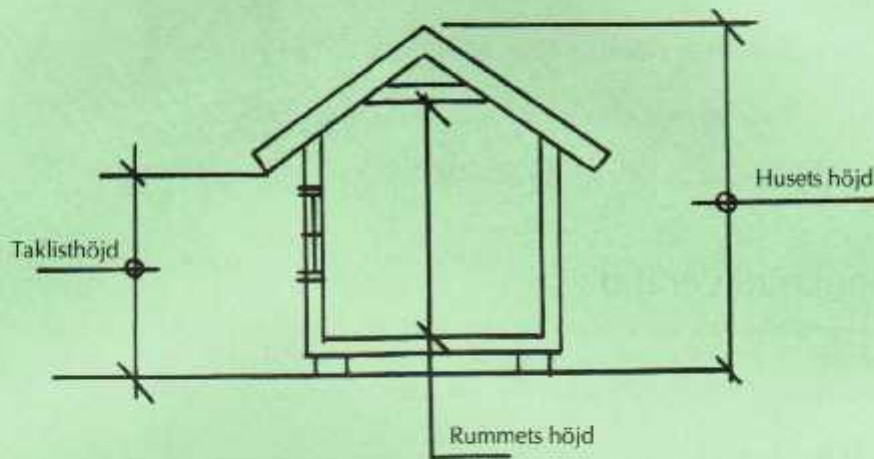
Taklisthöjd

Taklisthöjd är avståndet mellan mark och taklist/takfot.

För småskalighetens skull är det byggtradition att hålla taklisthöjden så låg som möjligt på kolonitradgårdshus.

Vid hus på 26 kvadratmeter bör taklisthöjden inte vara mer än 2,2 meter, vid hus på 10 kvadratmeter inte mer än 1,9 meter. Ju mindre hus ju lägre höjd.

Det här är en samlad bild av husets olika höjdmått.

Loft

Den som har möjlighet att bygga ett loft och vill göra det får inte låta loftet täcka mer än halva byggnadsarean.

Den som ska bygga nytt och kanske ett loft så småningom, bör från början tänka på att hålla rumshöjden nere för att få plats till loftet. Och låta utföra innertaket i hela stugan som snedtak.

Ett fönster på minst 60x60 centimeter på loftets gavel är ett måste. Det öppningsbara fönstret och förhöjda innertaket är till för att loftet ska kunna utrymmas åt båda håll vid brand.

Ett loft kan vara antingen sov- eller förrådsutrymme.

Tillstånd behövs när det gäller ombyggnad.

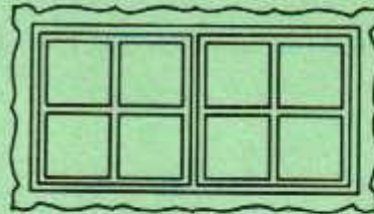
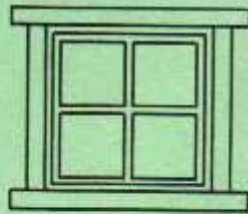
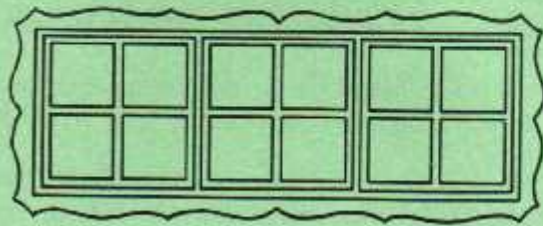
Fönster

En koloninstuga är liten och har enligt tradition små fönster. Större fönsterröppningar bör avdelas genom spröjs.

Förr användes enkla glas i fönsterbågarna, idag är kopplade tvåglasfönster vanligast. Alla fönster behöver inte vara öppningsbara utan kan på många ställen vara fasta, det är billigare.

Fönster som är mer än 80 centimeter breda bör utformas som två-lufts-fönster (två fönsterbågar) och sådana som är över 120 centimeter som tre-lufts-fönster.

Den genomsnittliga fönsterhöjden brukar vara 80 centimeter.

Placera fönstren med hänsyn till både sol, grannar och utsikt.

Tillstånd behövs för att göra fler eller större fönsteröppningar.

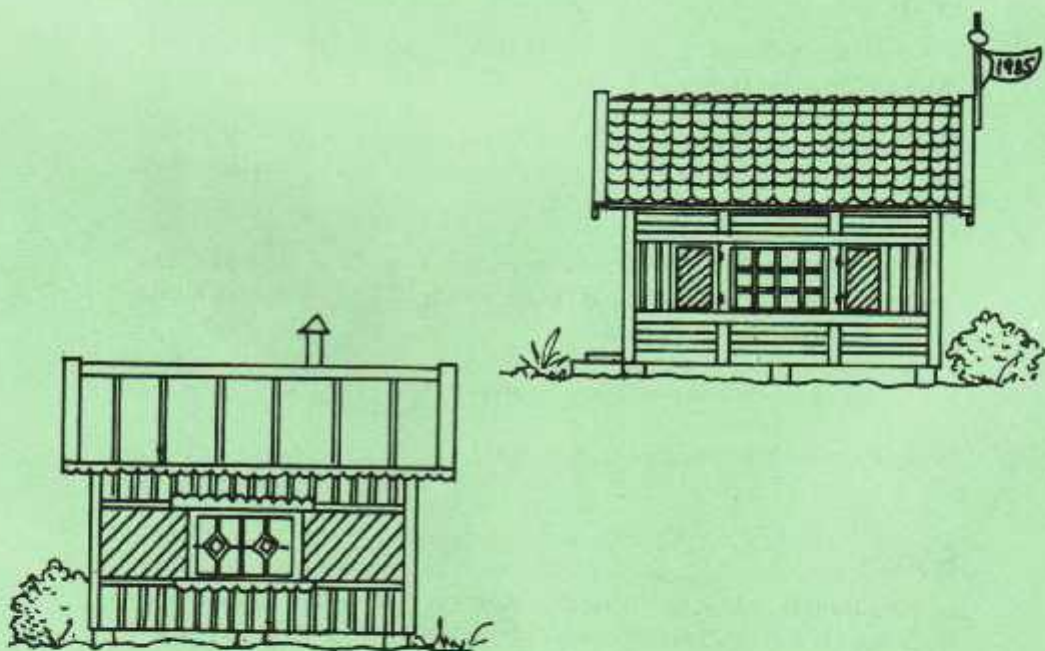
Inglasad veranda

Den som tänker glasa in en veranda skall göra det som ett fönsterband utefter minst en hel lång- och en hel gavelsida. Storleken på fönstren bör anpassas till stugans övriga fönster och sättet att bygga i området.

Tillstånd behövs.

Fasadutformning

Enligt tradition är fasader på kolonitradgårdshus byggda i trä. Fasaderna får tilltalande "ansikten" genom en medveten placering av fönster och dörrar.

En fasad får personlig prägel, form och liv genom det mönster- och linjespel som olika träpaneler kan skapa – horisontellt, vertikalt, diagonalt.

Men oberoende av fasadutformning skall alla fönster- och dörröppningar förses med foder runt om, samt husets hörn med knutfoder. Det ger mera liv åt fasaden och är samtidigt ett sätt att bevara gammal byggtidning i koloniträdgårdarna.

Timmerhus och hus med korsvirkes hörn är visserligen också gammal byggtidning – men inte i Stockholms stads koloniträdgårdar. Därför skall de inte heller byggas där.

Fasadmaterial

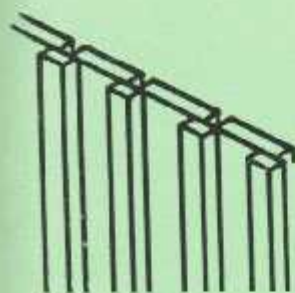
Det finns många olika fasadmaterial. Inom koloniträdgårdarna är trä tradition. Det förmärsta och enda materialet som får användas där.

Trä har så många fördelar. Med rätt skötsel och underhåll lever det i generationer. Det går att byta färg på, det åldras vackert – det finns exempel på träfasader som stått sig i ett par hundra år och fortfarande är vackra. Mindre skador på träet är lätta att åtgärda – man kan skarva in nya bitar eller byta ut brädor och lister. Dessutom går det i alla tider att få tag på virke.

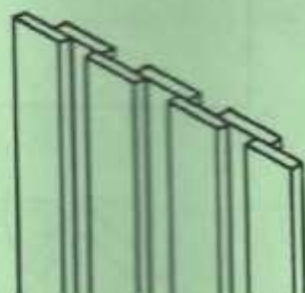
Med trä som fasadmaterial öppnas många möjligheter att ge huset ett utseende efter eget tycke och smak. Materialet går att hyvla, såga, snida och borra i. Det är formbart och kan fogas samman på "tusen" olika sätt. Ett enkelt trähus behöver alltså inte vara likt något annat.

Den som vill byta panel eller göra en större förändring av sin fasad behöver tillstånd.

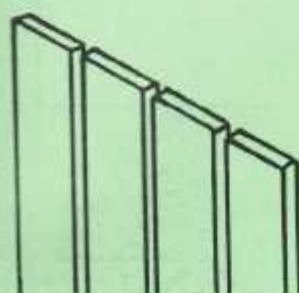
Det finns en mängd olika typer av träpaneler. Den första och sjätte nedan hör till de ursprungliga, traditionella fasadmaterialen.

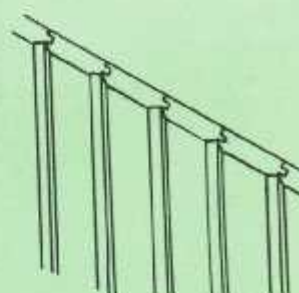
Panel med lockläkt

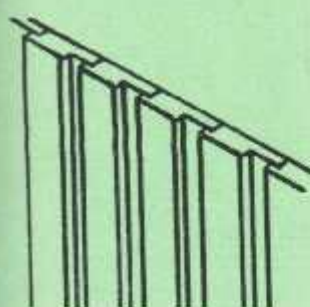
Lockpanel

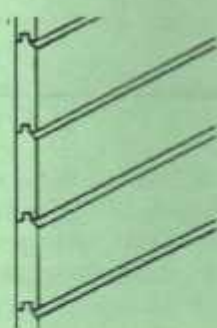
Öppen panel

Dubbel fasspont

Falsad panel

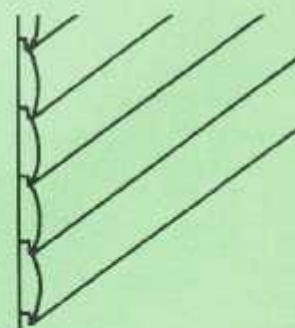
Enkel fasspont

Fjällpanel

Förvandringspanel

Stockpanel

Takutformning

Taket på kolonistugan, förrådet eller tillbyggnaden bör följa den takutformning som gäller för respektive byggnader i övriga koloniträdgårdsområdet.

Är takutformningen likartad inom olika kvarter i området skall taken anpassas till den närmaste omgivningen.

I områden med blandad takutformning bör taken på byggnaderna inom den egna lotten ges en likartad form.

Taklutning

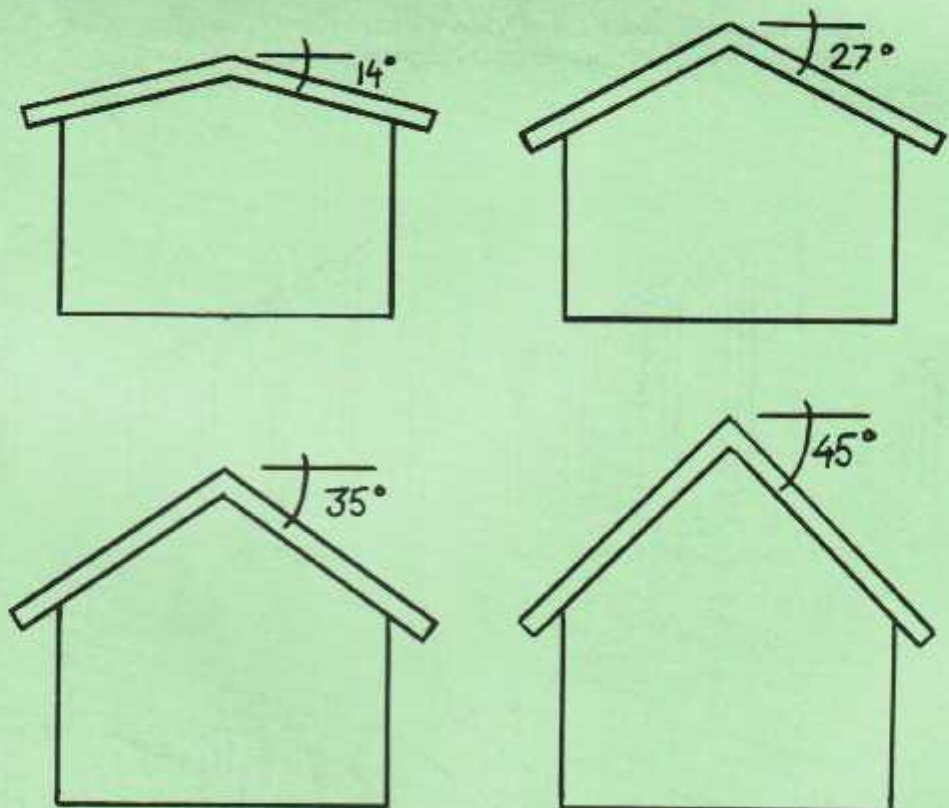
Takets lutning bestämmer en stor del av husets karaktär och styrs många gånger av byggnadens bredd och höjd.

För att huset inte ska bli så högt och taket inte för dominerande i förhållande till övriga huskroppen bör taklutningen inte överstiga 45 grader.

Ett nästan plant tak gör att huset riskerar att förlora karaktär. Det kan också skadas av snötryck och vatten kan få svårt att rinna av.. En lutning under 14 grader bör därför inte göras.

Lämpliga taklutningar är 27-35 grader i synnerhet om taklutningen ska medföra inredning av loft eller förråd i takutrymmet.

De här lutningarna är de vanligaste inom Stockholms stads koloniträdgårdar

Taköverhäng

Takets överhäng ifrån fasaden utefter långsidor och gavlar bör göras så litet som möjligt och inte överstiga 30 centimeter. Det är en gammal byggnadstradition som gör att stugans väggar kan utnyttjas kreativt till spaljéträd, kläng- och slingerväxter.

När taket är byggt skall gavlarna skyddas av dubbla vindskivor och en ovanliggande täckbräda av trä.

Taktyp

Det finns många typer av tak inom koloniträdgårdarna. Det mest förekommande är sadeltaket.

Saddeltak

Mansardtak

Valmat sadeltak

Pulpettak

Med sadel- eller mansardtak kan man nå ett takutrymme utifrån om en lucka placeras i husgaveln. En bra utformning för den som vill ha ett extra förrådsutrymme.

Med valmat sadeltak kan eventuellt förrådsutrymme inte nås utifrån. Därför är typen sällsynt.

Pulpettak ses oftast på förråd, verandor och tillbyggnader av kolonistugor.

Takmaterial

Det finns många olika takmaterial. Inom koloniträdgårdarna är taktegel och takpapp tradition och bör bibehållas och användas framför andra.

Takpannor

Rött taktegel är mycket vanligt och följer gammal svensk byggtradition. Det är ett levande material som blir alltmer skiftande och vackert med åren.

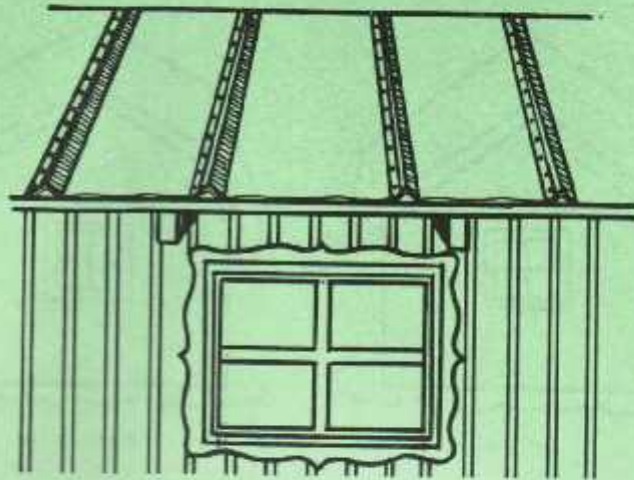
Det kan till och med vara ett litet ekologiskt bidrag, eftersom tegel suger åt sig stora mängder vatten, som regn, dagg, och dimma, och sedan avdunstar. Många tegeltak i ett område kan balansera lokalklimatet genom att luftfuktigheten ökas vid torr väderlek. Till glädje för växter och storstadsbor.

Det finns enkupiga och tvåkupiga takpannor. De förra har en kraftigare vägning än de senare. En sak att tänka på för den som ska lägga ett tegeltak är att både trästomme och husgrund måste vara stabila, för tyngdens skull.

Det finns också takpannor av betong i olika färger. De är inte att föredra eftersom de ofta skiljer sig från den traditionella takfärgen i ett område.

Takpapp

Takpapp är ett både billigt och pålitligt material, som står emot väder och vind utan alltför omfattande underhåll. Takpapp finns i olika färger och kvaliteter.

Gamla papptak fick ett karaktäristiskt utseende genom att pappen spikades fast över trälister för att hindra vatten att tränga in genom skarvarna. Praktiskt!

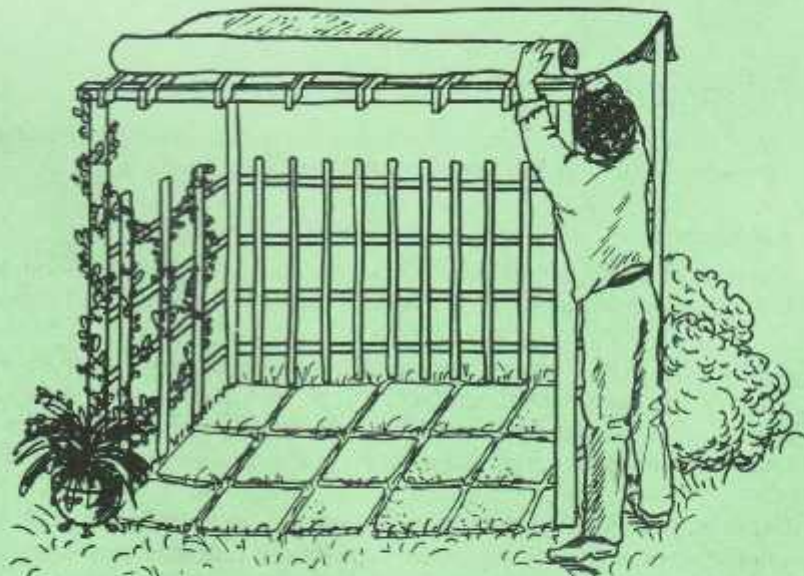
Shingel är en ny typ av takpapp, som består av mindre bitar. När bitarna läggs över varandra skapas ett trevligt mönster. Lite fantasi och tankarna går till träspån eller skiffer.

Tillstånd behövs för att ändra takmaterial eller färg på det.

Tak över uteplats, altan, pergola

Den som tänker bygga ett tak över en altan eller uteplats invid sin kolonistuga måste först se efter hur högt det är till taklisten på stugan, eftersom det avgör om taket kan byggas eller ej. Räcker höjden till bör taket anslutas strax under taklisten, undantagsvis jäms med den. Takmaterialet på tillbyggnaden bör likna det på stugan i övrigt.

Ett annat alternativ att täcka över uteplatsen är att använda en markis, som har fördelen att kunna dras upp eller ned.

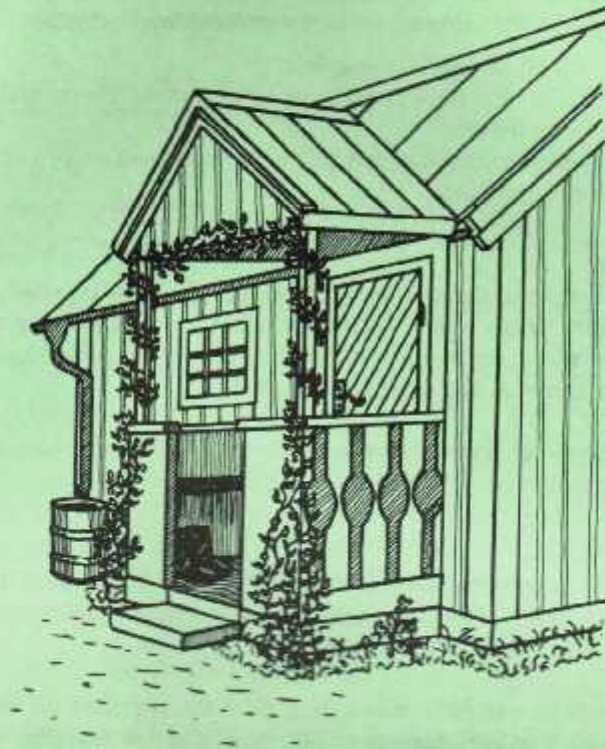
För att få en fristående taktäckt uteplats kan man bygga en pergola med tak över. Där kan en taktäckning med en tältduk – som kan rullas ut när man så vill – vara en bra lösning.

Uteplatser med tak av plast eller plåt kan ofta bli gassiga och otrivsamma och smälter inte in i trädgården.

Tillstånd behövs för alla typer av tak över uteplats, altan eller pergola och även för att bygga in dem med väggar eller fönster. Under vintern behövs däremot inget tillstånd för att tillfälligt klä in och skydda de öppna utrymmena. Men även tillfälliga arrangemang skall göras på ett tilltalande sätt och tas bort senast när odlingssäsongen startar.

Förstukvist/entrétak

Ett tak över stugans entré kan utformas på olika sätt, många gånger som en förstukvist. Den får vara högst två kvadratmeter.

Förstukvisten kan utformas på många sätt: med svarvade pelare, snickarglädje runt räcken, en bänk att sitta på, en hylla för stövlar, spaljé.

Förstukvisten får inte glasas in eller förses med väggar.

Tillstånd behövs.

Räcke

Ett räcke kan vara både skydd och dekoration. När golvet till förstukvisten, altanen, verandan eller terrassen är upphöjt mer än 50 centimeter måste det finnas ett räcke för att förhindra olycksfall.

Räcket bör utföras i trä och vara minst 90 centimeter högt. Vid större nivåskillnader bör det höjas upp till 110 centimeter.

Eldstad

När en eldstad i form av vedspis öppen spis eller braskamin är färdigbyggd ska kolonisten göra en anmälan till skorstensfejarmästaren, som kontrollerar eldstaden mot fastställd taxa och utfärdar besiktningsintyg – utan sådant har kolonisten svårt att få brandskada ersatt av försäkringsbolag.

Föreningen och Stockholms stads fastighetskontor ska delges besiktningsintyget.

För byggnad av eldstad behövs tillstånd från fastighetskontoret och Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen.

Värmeisolering

Många äldre, eluppvärmda koloniträdgårdshus är ofta dåligt isolerade. Värmen går ut genom fönster, tak, väggar och golv.

Här är några förhållandevis enkla åtgärder som man i ett första steg kan försöka göra för att hålla värmen kvar och minska värmekostnaderna:

- Tätta fönster och dörrar med tätninglistor
- Tätta mellan karm och vägg genom att ta bort utvändigt fasadlist och dreva/stoppa in mineralull
- Tätta i skarven mellan yttervägg och golv genom att lossa golvlist och tätta med till exempel fogmassa

Isolera tak

Taket står för de största värmeförlusterna i en kolonistuga. En måttlig och effektiv motåtgärd är att isolera bjälklaget ovanför innertaket genom att lägga ut isolermattor över den gamla isoleringen. Att spruta in lösull kan vara bra när utrymmet är litet och svåråtkomligt.

Se till att takutrymmet blir väl ventilerat genom att till exempel sätta in tillräckliga ventilgaller i gavelspetsarna.

Isolera yttervägg

En yttervägg kan isoleras på olika sätt; utifrån, inifrån eller genom insprutning av karbamidskum i hålrum i väggen där kutterspån sjunkit ihop. Det senare kan göras utan några större ingrepp.

Ytterväggen utgör knappt hälften av byggnadens totala yta, så om inte tak och golv också isoleras ger knappast en fasadisolering den energibesparing och goda värme kolonisten hoppas på.

Isolera golv

Golv/bjälklaget kan enklast isoleras genom insprutning av karbamidskum. Ett annat alternativ är att lägga på en "allt-i-ett-platta", som består av en spånskiva med påklistrad isolering. Att isolera bjälklaget underifrån med mineralull brukar vara svårt eftersom sockeln/grunden oftast är för låg.

Tillräcklig isolering

Följande tjocklekar på mineralull anses fullt tillräckliga för att isolera en kolonistuga som används från april till oktober:

Tak	100-150 millimeter
Väggar	70-95 millimeter
Golv	70-95 millimeter

Tillstånd behövs endast för utvändigt isolering.

Målning

När tidigare koloniträdgårdsområden kom till målades husen i ljusa, glada, heltäckande färger eller i falurött. En tradition som är värd att vårda, bevara och följa även i framtiden.

Före målning – titta på husen omkring och försök välja en kulör som passar ihop med dem.

Snickerier bör målas i ljusa färger, vit är ofta att föredra. Alla snickerier bör målas i samma kulör, utom dörrar och fönsterluckor, som med fördel kan målas i en annan kulör som harmonierar med huset i övrigt.

Till snickerier räknas dörr och fönster med foder, vindskivor, knutbrädor, förstukvist och dekorationer.

Allt som målas i koloniträdgården målas enligt tradition med täckande färger.

Ommålning

Ett hus bör målas om vart femte – tionde år för att inte röta ska få fäste i träet.

En enkel och bra regel för den som ska måla om är att välja samma färgtyp som redan finns på det som ska målas; oljefärg på oljefärg, latex på latex och så vidare.

Fasader som tidigare målats med lasyrfärg bör målas över med täckande färg för att passa in i miljön.

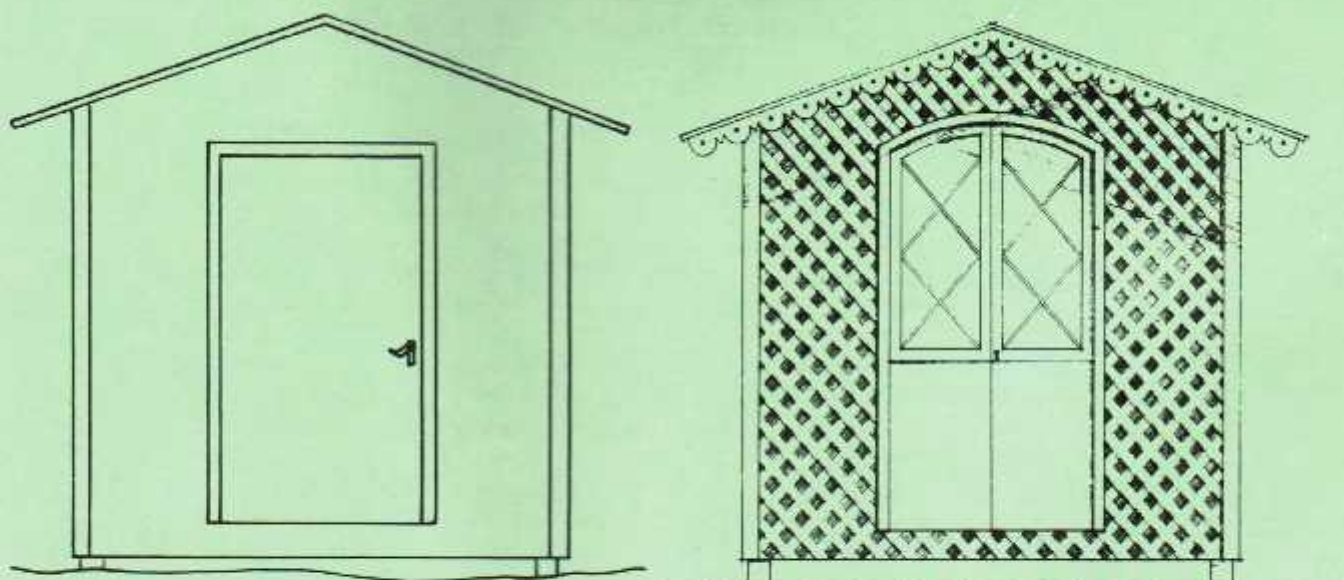
Det behövs tillstånd för att ändra kulör på byggnadens fasader.

Dekoration av byggnad

Byggnaderna i Stockholms koloniträdgårdar beskrivs sedan sekelskiftet som lusthus och trädgårdspaviljonger.

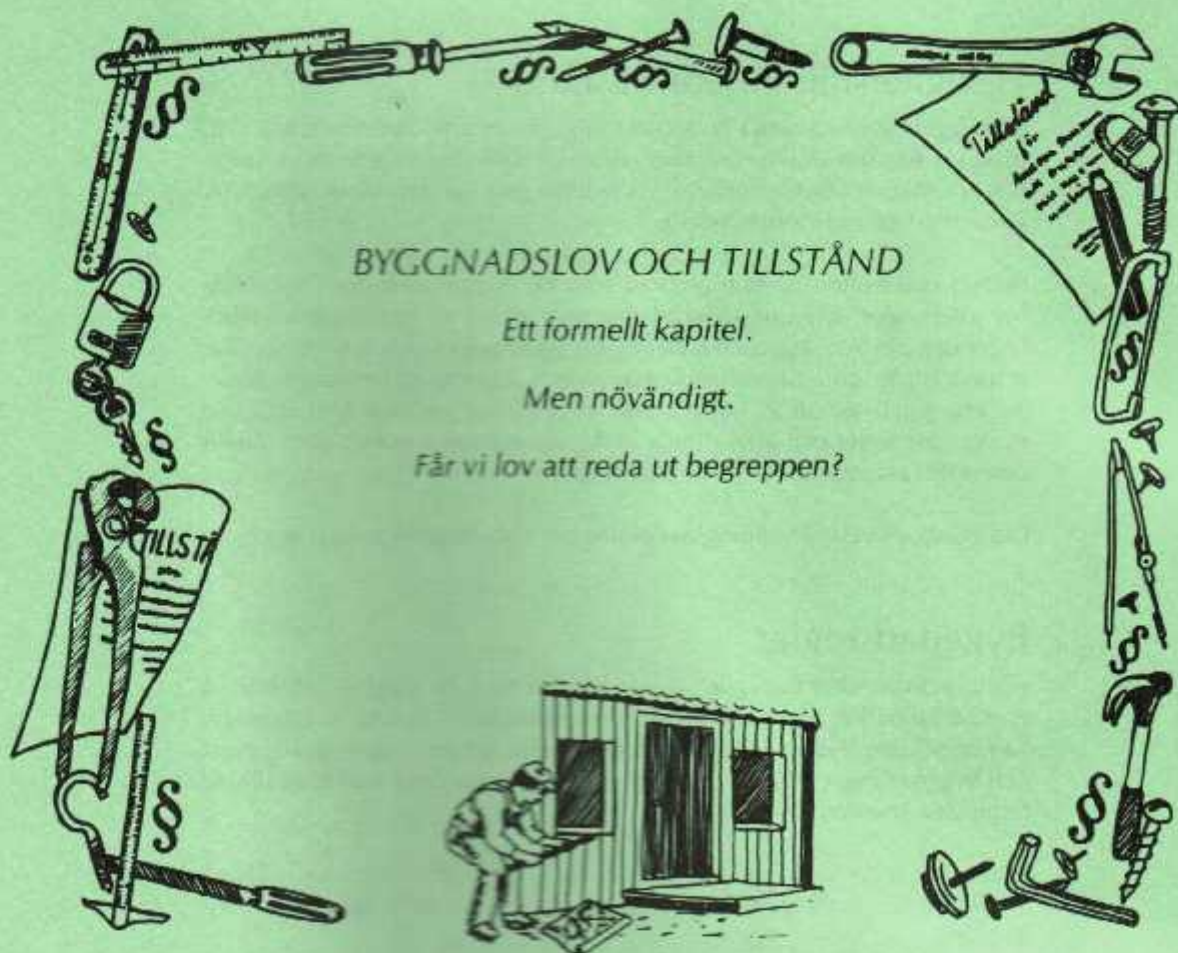
Lättsamma i många färger, lekfulla med utsmyckningar och dekorationer, demonstrerar de att olika byggnadsbestämmelser inte alls behöver verka hämmande på egna initiativ.

Det går att utsmycka och dekorera ett hus med enkla medel; måla och snida fönsterluckor, sätta spröjs på fönster, forma fönstefoder i bågiga linjer, skugga med lister på fasaden. Det kan vara den lilla flaggstången ovanför entrén eller vindfjöljen med årtal när byggnaden uppfördes. Den utsirade taklisten eller vindskivan.

Möjligheterna är många när det gäller att förvandla och sätta eget bomärke på sin byggnad.

BYGGNADSLÖV OCH TILLSTÅND

Ett formellt kapitel.

Men növärdigt.

Får vi lov att reda ut begreppen?

I kommunen är det byggnadsnämnden som har hand om ärenden som rör byggnadslov. Stadsbyggnadskontoret bereder ärenden till byggnadsnämnden och upplyser om bestämmelser kring all bebyggelse i kommunen. När byggnadsnämnden ska bevilja byggnadslov kontrolleras först att byggnadsåtgärderna uppfyller samhällets krav i bland annat byggnadslagen och byggnadsstadgan.

Byggnadslov inom kommunen

För koloniträdgårdar inom Stockholms stads gränser behöver inte kolonisten söka byggnadslov, däremot tillstånd av markägaren, Stockholms fastighetsnämnd (se rubrik "Fastighetsnämndens tillstånd").

Byggnadslov utom kommunen

För koloniträdgårdar belägna i annan kommun, utanför Stockholms stads gränser, krävs eventuellt både byggnadslov av respektive kommuns byggnadsnämnds och markägarens, Stockholms fastighetsnämnds, tillstånd (se rubrik). Inga byggnadsåtgärder får vidtas innan fastighetsnämnden beviljat tillstånd, även om byggnadslov beviljats av byggnadsnämnden.

Ansökan om byggnadslov skall göras på en särskild blankett som finns att få på stadsbyggnadskontoret i den kommun koloniträdgårdsområdet ligger. Respektive stadsbyggnadskontor upplyser om bestämmelser kring vilka handlingar som skall vara med ansökan. För att en ansökan ska behandlas skall fastighetsnämndens tillstånd bifogas. Byggnadsnämnden tar ut kostnad för byggnadslov enligt en bestämd taxa.

Efter att ansökan om byggnadslov beviljats har grannar och förening tre veckor på sig att överklaga detta efter att de tagit del av beslutet. Anser sig den sökande felaktigt behandlad av byggnadsnämnden kan beslutet överklagas hos länsstyrelsen.

Fastighetsnämndens tillstånd

All byggnadsverksamhet i ett koloniträdgårdsområde erfordrar tillstånd av markägaren, Stockholms fastighetsnämnd. Tillstånd söks och ges av Stockholms fastighetskontor, förvaltningsavdelningen, genom blanketten "Ansökan om tillstånd för bebyggelse".

Fastighetsnämnden bestämmer vad som får byggas och hur. Fastställda byggnadsregler och anvisningar ligger som grund för beslut om tillstånd. Följer den ansökta åtgärden gällande byggnadsregler och anvisningar har koloniträdgårdsföreningen fastighetskontorets uppdrag att bevilja alla åtgärder utom nybyggnad av kolonistuga, WC/TC och eldstad. Om åtgärden strider mot regler och anvisningar avslår föreningen ansökan eller sänder denna till fastighetskontoret för prövning.

Fastighetskontorets förvaltningsavdelning ger råd i byggtekniska frågor.

Byggnadsregler

Fastighetsnämnden fastställer regler för vad som får byggas och hur på enskild kolonilott (se rubrik "Fastighetsnämndens tillstånd"). Därutöver kan respektive förening, som ett komplement, utforma egna anvisningar och byggnadsregler för sitt område inom ramen för dem som fastställts av fastighetsnämnden.

Nämndens regler och föreningens eventuella regler finns med som tillägg i avtalet mellan markägare och förening och mellan förening och enskild medlem.

Ungefär så här är byggnadsareorna fördelade på områden med byggrätt:

Innerstad: 14 m² kolonistuga, 6 m² veranda, 3 m² förråd

Söder- och Västerort: 26 m² kolonistuga, 8 m² veranda, 5 m² förråd

I annan kommun: 30 m² kolonistuga, 8 m² veranda, 5 m² förråd

När behövs tillstånd?

"Ansökan om tillstånd för bebyggelse" behövs bl a vid:

- Uppförande av helt ny byggnad
- Tillbyggnad
- Inre ombyggnad, som förändring till loft eller förändrad indelning av boende- eller förrådsarea
- Yttre ombyggnad, ny form på fasad- eller takmaterial, fönsteröppningar etcetera
- Ny färgkulör på byggnader eller byggnadskomplement
- Rivning av byggnad
- Eldstad
- Byggnadskomplement som plank, staket, pergola etcetera
- WC/TC

Ansökan

Medlem som vill utföra någon byggnadsåtgärd som behöver tillstånd skaffar blanketten "Ansökan om tillstånd för bebyggelse" från sin förening samt regler för bebyggelsen inom koloniträdgårdsområdet. Medlemmen fyller i ansökningsblanketten i 1 exemplar och återlämnar den med eventuellt tillhörande handlingar till föreningen.

Inget byggnadsarbete får påbörjas innan medlem fått besked om att ansökan har beviljats och byggstart anmälts till föreningen.

Ritningar och intyg

När så behövs för att beskriva åtgärden bifogas till ansökan handlingar och/eller ritningar i 3 exemplar. Samtliga märkta med föreningens namn, kolonilottens nummer, datum och skala. Uppgifterna bör placeras i ritningens nedre högra hörn. Inga original skall lämnas, endast ljuskopior med svarta linjer på vit botten.

Vid ombyggnad

Huvudritning bifogas om så erfordras.

Ritningen behöver bara täcka de delar av byggnaden som berörs av ombyggnad. Ändringar eller nya byggnadsdelar markeras genom skuggning eller på annat sätt.

Vid till- och nybyggnad

Huvudritning och situationsplan, även eventuellt intyg från granne skall bifogas.

Huvudritning

I skala 1:50 eller 1:100; skall visa den planerade byggnadens utseende och användning. Plan, fasader och sektioner skall finnas med. Ritningen ska också visa:

- Byggnadens yttermått
- Måttsatta höjder på sektionen (sockel-, rums- och byggnadshöjd)
- Användningssättet för samtliga utrymmen (kokvrå, sovrum, storstuga, förråd etcetera)
- Befintliga marklinjer, som markeras på fasaderna samt eventuellt nya som föreslås
- Kort beskrivning av grund-, tak- och fasadmaterial samt färgkulörer på byggnad om detta inte framgår av ansökningsblanketten

Situationsplan

I skala 1:400 eller 1:200; skall visa:

- Kolonilottens gränser
- Väderstreck (norrpil)
- Läget för samtliga byggnader, befintliga och planerade
- Byggnadens avstånd till lottens gränser
- Byggnadens huvudmått
- Avstånd mellan byggnader
- Byggnader som skall rivas

Huvudritning och situationsplan kan antingen ritas var för sig eller slås ihop till en. **Hur en ritning kan se ut visas på nästa sida.**

Intyg från granne

Intyg från grannar behövs om gällande minimimått till gemensam lottgräns underskrödes. Så här kan ett intyg se ut:

Nybyggnad av förråd på kolonilott 98 inom koloniträdgårdsföreningen xxxx

Undecknad medlem med kolonilott nr 97 har tagit del av ritningar och handlingar till angiven byggnadsåtgärd daterad 12 mars 1985.

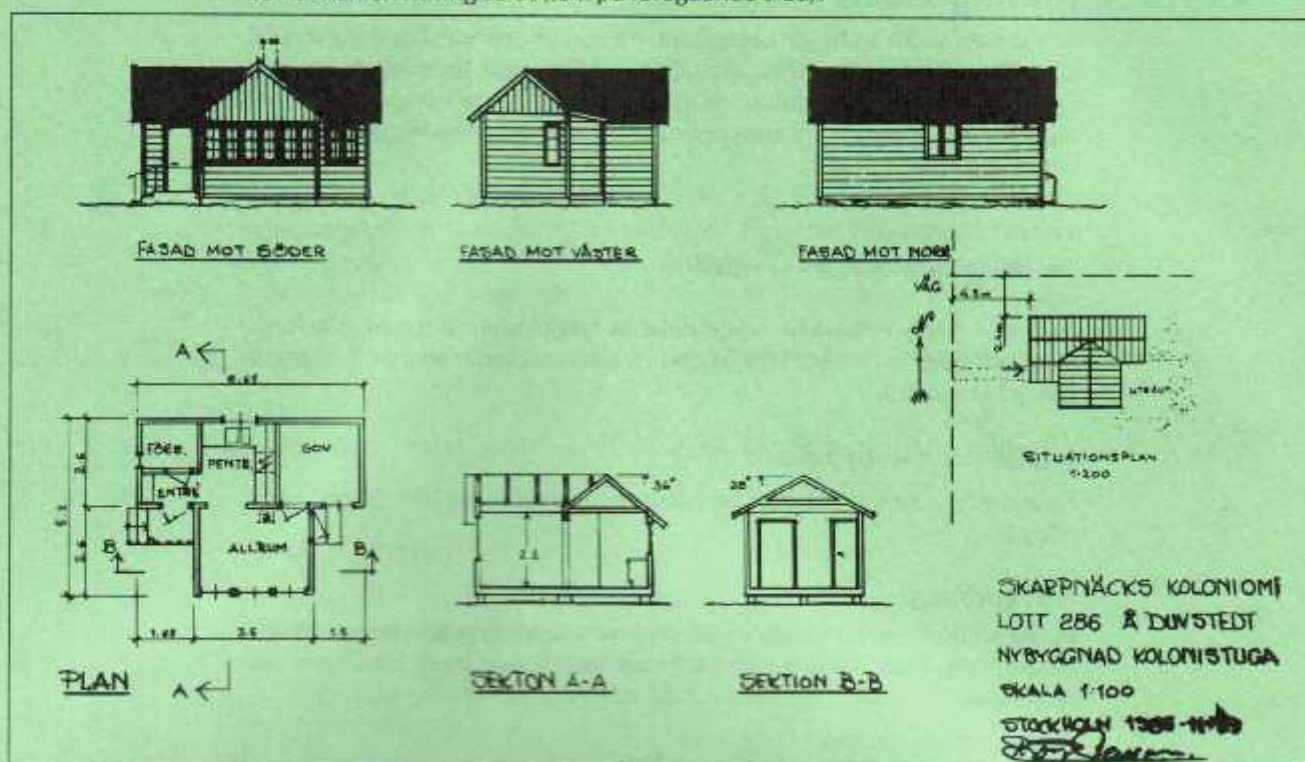
Förslaget innebär att förrådsbyggnaden uppförs 1 meter från min tomtgräns.

Jag har ingen erinran mot förslaget.

Stockholm den 2 april 1985

Sven Olsson
Tel 08-xx xx xx

Så här kan en ritning se ut (text på föregående sida):

Avgift

Fastighetskontoret tar inte ut någon avgift i samband med prövning av ansökan.

Prövning av ansökan

När en ansökan tas upp till prövning av föreningen skall av blanketten "Ansökan om tillstånd för bebyggelse" framgå dels vilken åtgärd det är fråga om och dels var den skall vidtas.

Till grund och stöd för prövning har föreningen fastighetsnämndens byggnadsregler och avisningar, som till stor del finns med i den här boken. Därtill finns bestämmelser om koloniträdgårdsområdets byggnadsareor med mera, föreningens egna kompletterande byggnadsregler och det "Byggnadsbevis" eller "Besiktningensprotokoll" som utfärdats för kolonilotten. Efter prövning tas ansökan upp till beslut på föreningens styrelsemöte.

En ansökan kan beviljas av föreningen när den följer byggnadsreglerna. Och den kan tillstyrkas när föreningen är positiv till en åtgärd trots att den kanske inte helt följer byggnadsregler och anvisningar – då är det fastighetskontoret som slutligt avgör beviljandet.

Förening beviljar ansökan

När byggnadsåtgärden följer byggnadsregler och anvisningar beviljas ansökan. Därefter:

- lämnar föreningen ansökans original till medlemmen och behåller kopia
- går kopia och eventuellt kompletterande handlingar till fastighetskontoret för kännedom

Föreningen kan ej bevilja ansökan om nybyggnad av kolonistuga WC/TC eller eldstad – endast tillstyrka den.

Förening tillstyrker ansökan

Föreningen kan tillstyrka en ansökan som gäller nybyggnad av kolonistuga, WC/TC eller eldstad. Även andra byggnadsåtgärder trots att de kanske inte helt följer byggnadsregler eller anvisningar. Därefter:

- sänds ansökan och eventuellt kompletterande handlingar till fastighetskontoret för prövning
- sänder fastighetskontoret sitt beslut till föreningen och behåller kopia
- lämnar föreningen ansökans original till medlemmen och behåller kopia

Förening avslår ansökan

När byggnadsåtgärden strider mot byggnadsregler och anvisningar avslås ansökan. Därefter:

- lämnar föreningen ansökans original till medlemmen och behåller kopia
- sänds kopia till fastighetskontoret för kännedom

Överklagan/besvär

Om en medlem inte är nöjd med föreningens beslut bör i första hand medling begäras hos Föreningen Stor-Stockholms koloniträdgårdar. I andra hand hänskjutes ärendet till fastighetskontorets förvaltningsavdelning för prövning. Före prövning av medlemmens besvär skall föreningen höras. Därefter:

- sänder fastighetskontoret sitt beslut till föreningen och behåller kopia
- lämnar föreningen ansökans original till medlemmen och behåller kopia

Fastighetskontorets beslut kan överklagas till fastighetsnämnden. Grannar har rätt att överklaga beviljat beslut till fastighetskontoret inom två veckor efter det att medlemmen meddelat dem beslutet.

Uppmaning

När en ansökan beviljats uppmanas medlemmen, även av föreningen, att meddela sina grannar om beslutet.

Anmälan om byggstart och kontroll

Efter det att en medlem fått en ansökan beviljad tas kontakt med föreningen för att anmäla när byggstart skall ske. Föreningen talar då om när under byggtiden anmälan skall ske till föreningens byggnadskontrollanter. De kontrollanter föreningen utsett ser till och svarar för att byggnadsåtgärden utförs enligt beviljad ansökan.

Giltighet

Beviljad ansökan gäller i 2 år. Byggnadsåtgärden skall göras helt klar under denna tid.

Besiktning

Besiktning av ett koloniträdgårdsområde sker ungefär vart tredje år, av representanter för fastighetskontoret och koloniträdgårdsföreningen.

Besiktningens syfte är att fastställa att bebyggelsen stämmer överens med fastställda byggnadsregler och anvisningar där förändringar skett inom området under 3-årsperioden.

Besiktningensprotokoll

Efter genomförd besiktning upprättas "Besiktningensprotokoll" varvid besiktningensgruppen kommer överens om och beslutar erforderliga åtgärder när avvikelser ifrån byggnadsregler och anvisningar skett. Där framgår även inom vilken tid tillrättläggandet skall ske. Vid ej godkänd bebyggelse erhåller föreningen 2 kopior av besiktningensprotokollet. Den ena lämnas till medlemmen, den andra, på vilken medlemmen bekräftar mottagandet, behåller föreningen.

Föreningen bevakar och ser till att de åtgärder som beslutats blir utförda inom bestämd tid. När avvikelser åtgärdats och ny besiktning skett utfärdas byggnadsbevis.

För godkänd bebyggelse utfärdar fastighetskontorets representant "Byggnadsbevis" för kolonilotten och behåller kopia. Föreningen lämnar kopia av beviset till medlemmen och behåller originalet.

ADRESS- OCH TELEFONLISTA

Hur gör jag?

Vart vänder jag mig?

Var finns olika instanser,
organisationer och förbund?

Stockholms fastighetskontor, förvaltningsavdelningen

Besöksadress: Långholmsgatan 34-36
Postadress: Box 8311, 104 20 Stockholm
Telefon: 08-68 05 40

Stockholms fritidsförvaltning

Region innerstaden
Besöksadress: Kronobergsgatan 33
Postadress: Box 8317, 104 20 Stockholm
Telefon: 08-785 60 00

Region Västerort

Besöksadress: Förrådsgränd 2
Postadress: 162 26 Vällingby
Telefon: 08-87 03 80

Region Söderort

Besöksadress: Lövholsgränd 12
Postadress: Box 43028, 100 72 Stockholm
Telefon: 08-744 02 30

Stadsbyggnadskontoret

Besöksadress: Tekniska Nämndhuset,
Fleminggatan 4
Postadress: Box 8314, 104 20 Stockholm
Telefon: 08-785 60 00

Gatukontoret

Besöksadress: Tekniska Nämndhuset,
Fleminggatan 4
Postadress: Box 8312, 104 20 Stockholm
Telefon: 08-785 60 00

Vatten- och Avloppsverket

Besöksadress: Torsgatan 26
Postadress: Box 6407, 113 82 Stockholm
Telefon: 08-22 30 60

Stockholms Energi

Besöksadress: Tulegatan 7-13
Postadress: Box 19604, 104 32 Stockholm
Telefon: 08-736 70 00

Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen

Besöksadress: Södra Nämndhuset,
Torkel Knutssonsgatan 20
Postadress: Box 17203, 104 62 Stockholm
Telefon: 08-58 80 00

Föreningen Stor-Stockholms koloniträdgårdar

Besöksadress: Kolonisternas hus,
Hornsbergs Strand 20
Postadress: 112 51 Stockholm
Telefon: 08-53 70 56

**Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar
och Fritidsbyar**

Besöksadress: Vintertullstorget 64
Postadress: 116 43 Stockholm
Telefon: 08-743 00 90

Ekerö kommun, byggnadsnämnd

Besöksadress: Tappströmsvägen 2
Postadress: 178 00 Ekerö
Telefon: 0756-310 00

Handens kommun, byggnadsnämnd

Besöksadress: Runstenstorget 2
Postadress: 136 81 Handen
Telefon: 08-745 80 00

Huddinge kommun, byggnadsnämnd

Besöksadress: Kommunalvägen 28
Postadress: 141 85 Huddinge
Telefon: 08-779 10 00

INNEHÅLLS FÖRTECKNING

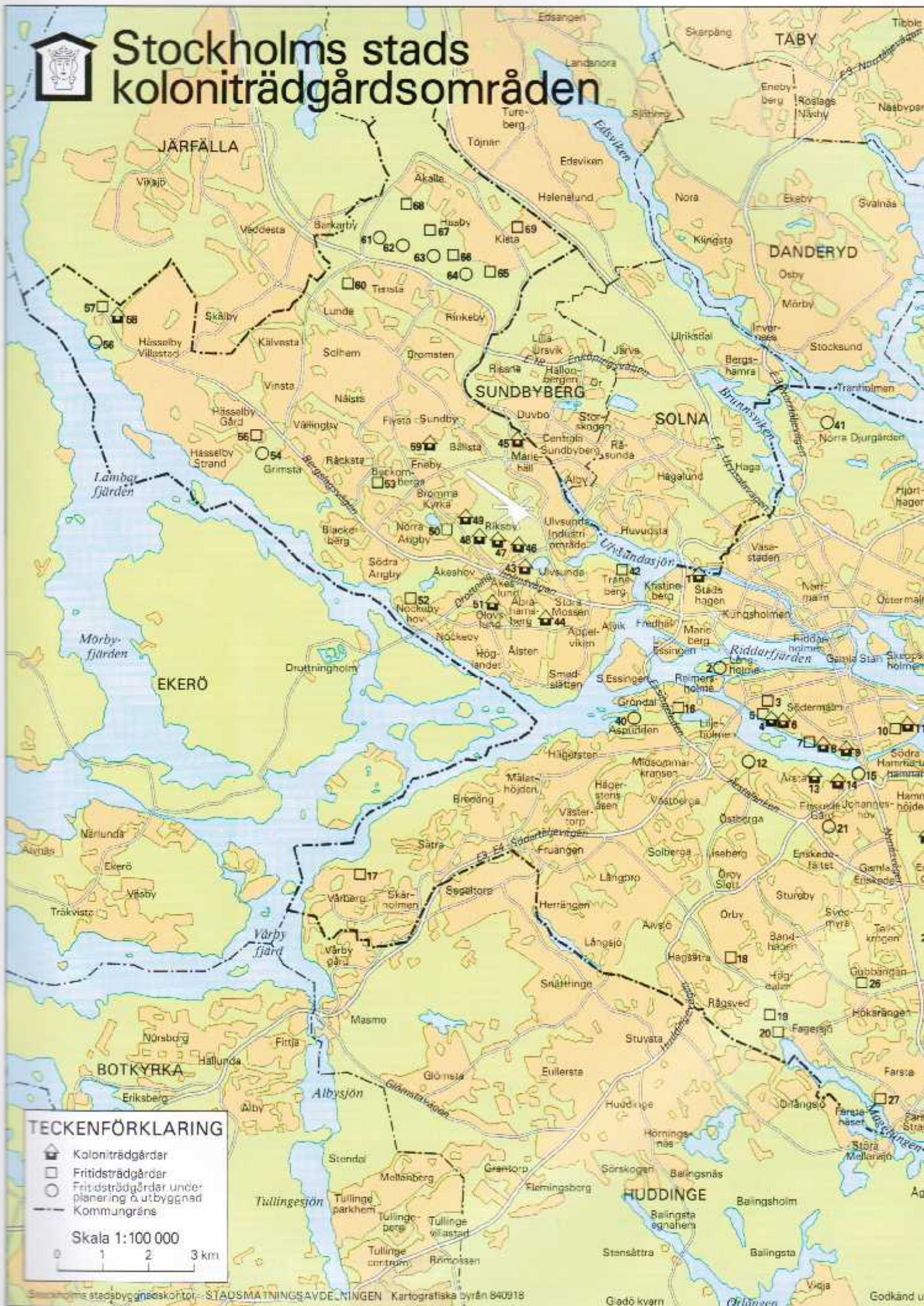
FÖRORD	2
LEVE KOLONITRÄDGÅRDEN	3-18
– i går idag, imorgon –	
KARTA ÖVER STOCKHOLMS STADS KOLONITRÄD- GÅRDSOMRÅDEN	19
STADENS GRÖNA SIDOR	21
KOLONITRÄDGÅRDSFÖRENINGEN	23
Föreningens ansvar	23
Styrelse	23
Medlem	24
Överlåtelse av lott	24
Ordningsföreskrifter	24
Syn	24
Förening- och koloniträdgårdsrörelse	25
Lokalt/regionalt	26
Nationellt	26
Internationellt	26
KOLONITRÄDGÅRDSOMRÅDET	27
Entré	27
Trafik	28
Vägar	29
Sittplatser	29
Diken	29
Festplats	30
Föreningshus	31
Teknisk standard	31
Dränering	31
Sommarvatten	32
El och tele	32
Sanitär standard	32
Toaletter	32
Dusch och bastu	33
Hushållssopor	33
KOLONITRÄDGÅRDEN	35
Ett tema med variationer	36
Kolonilottens gränser	37
Blomsterbård	37
Osynlig gräns	38
Tuktad häck	38
Friväxande häck	38
Rågäng	38
Staket	39
Juridisk gräns	39
Ingång	39
Gångvägar och stigar	39
Uteplatser	40
Berså	40
Pergola	40
Spaljé	41
Plank	41
Terrass-Slânt-Mur-Trappa	42

Odling under glas	42
Drivbänk	42
Drivbänk med extravärme	42
Växthus	42
Vattentunna	43
Stuka	43
Redskapslåda	44
Flaggstång	44
Att odla och plantera	45
Klimat	45
Träd	45
Träd som angår alla	46
Klätter och klängväxter	46
Perenna (fleråriga) växter	47
Gamla växter från kloster-, bond- och koloniträdgårdar	47
Den friska koloniträdgården	48
Växelbruk	48
Gröngödsling	48
Senapssådd	48
Samodling	48
Stark doftande växter	49
Växter immuna mot sjukdomar	49
Fåglar	50
Kompostering	50
Vad kan komposteras?	50
Var och hur lägga en kompost?	51
Ytkompostering	51
Bränning	52
Husdjur	52
Bin	52
Odlingsaffisch "Blommor"	53
Odlingsaffisch "Grönsakslandet"	55
Odlingsaffisch "Kryddörter"	57
Odlingsaffisch "Bärbuskar"	59
Odlingsaffisch "Frukträd"	60
KOLONITRÄDGÅRDENS HUS	61
Gamla typritningar	61
Byggnadsplanering	62
Byggnadsdelars namn	63
Byggnadsexempel i bild	64
Byggnadsätgärder	65
Underhåll	65
Renovering	65
Ombyggnad	65
Tillbyggnad	65
Några tillbyggnadsexempel	66
Rivning	67
Schaktning, fyllning, sprängning	67
Upplag	67
Nybyggnad	67
Fyra tankeställare före byggstart	67
ATT BYGGA ETT HUS	69
Grund	69
Sockel	70

Husets höjdmått	70
Husets höjd	70
Rummets höjd	70
Taklisthöjd	71
Loft	71
Fönster	71
Inglasad veranda	72
Fasadutformning	72
Fasadmaterial	73
Olika träpaneler	73
Takutformning	74
Taklutning	74
Taköverhäng	74
Taktyp	75
Takmaterial	75
Takpannor	75
Takpapp	76
Tak över uteplats, altan, pergola	76
Förstukvist/entrétag	77
Räcke	77
Eldstad	77
Värmeisolering	78
Isoera tak	78
Isolera yttervägg	78
Isolera golv	78
Tillräcklig isolering	78
Målning	78
Ommålning	79
Dekoration av byggnad	79
BYGGNADSLOV OCH TILLSTÅND	81
Byggnadslov inom kommunen	81
Byggnadslov utom kommunen	81
Fastighetsnämndens tillstånd	82
Byggnadsregler	82
När behövs tillstånd?	82
Ansökan	82
Ritningar och intyg	83
Vid ombyggnad	83
Vid till- och nybyggnad	83
Huvudritning	83
Situationsplan	83
Intyg från granne	83
Avgift	84
Prövning av ansökan	84
Förening beviljar ansökan	84
Förening tillstyrker ansökan	85
Förening avslår ansökan	85
Överklagan/besvär	85
Uppmaning	85
Anmälan om byggstart och kontroll	85
Giltighet	85
Besiktning	85
Besiktningssprotokoll	86
ADRESS OCH TELEFONLISTA	87

Stockholms stads koloniträdgårdsområden

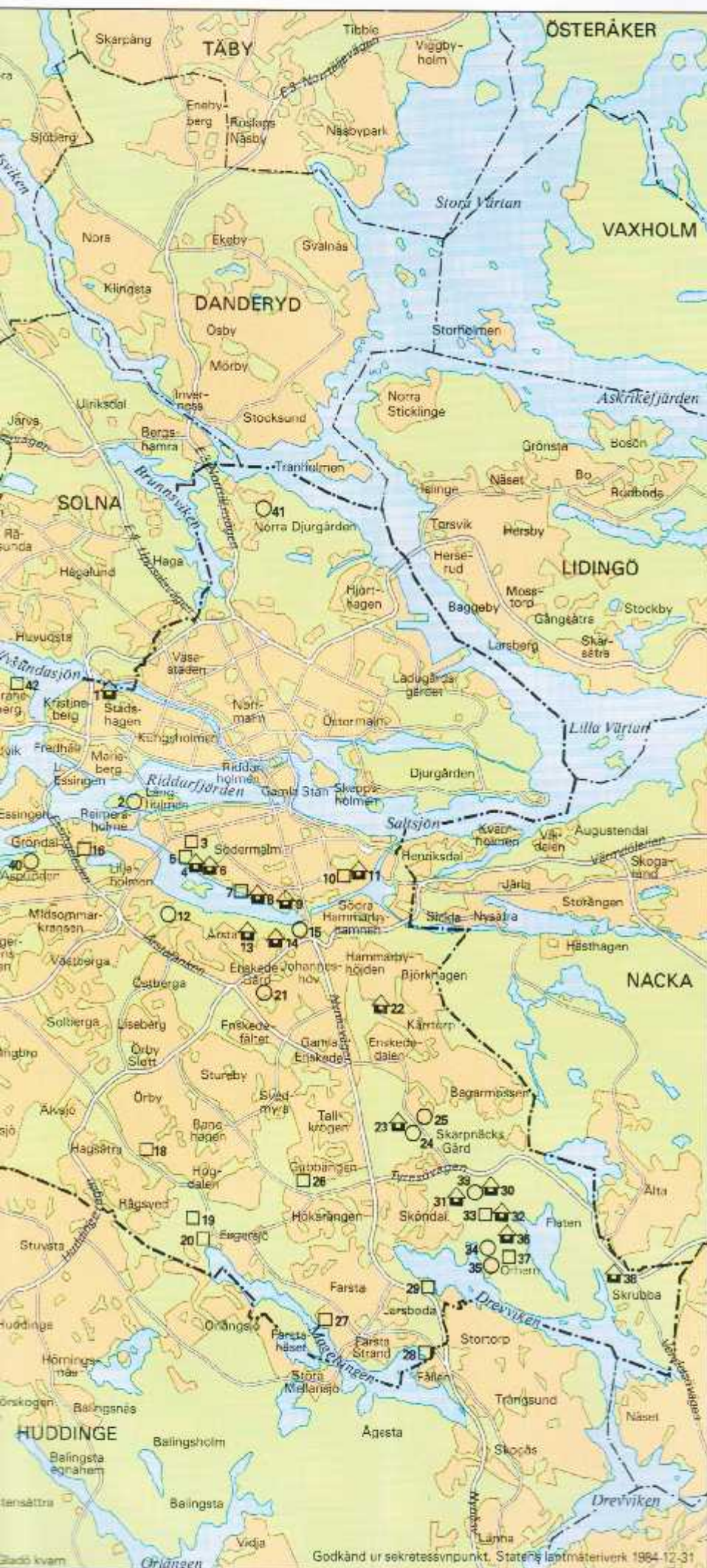

TECKENFÖRKLARING

- Koloniträdgårdar
- Fritidsträdgårdar
- Fritidsträdgårdar under planering & utbyggnad
- Kommungräns

Skala 1:100 000

0 1 2 3 km

INNERSTAD

1	Karlbergsbro	1909	koloniträdgårdar	19	lotter
2	Långholmen		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
3	Zinkensdamm		fritidsträdgårdar	28	lotter
4	Tanto södra	1918	koloniträdgårdar	112	lotter
5	Tanto norra	1919	fritidsträdgårdar	90	lotter
6	Tanto mindre	1919	koloniträdgårdar	50	lotter
7	S:a Årstalunden	1981	fritidsträdgårdar	14	lotter
8	S:a Årstalunden	1921	koloniträdgårdar	45	lotter
9	Eriksdalsslunden	1906	koloniträdgårdar	142	lotter
10	Vintertullen	1962	fritidsträdgårdar	11	lotter
11	Barnängen	1906	koloniträdgårdar	29	lotter
12	Sköntorp		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
13	Ensta Sundsborg	1917	koloniträdgårdar	31	lotter
14	Stugan	1917	koloniträdgårdar	23	lotter
15	Sundsta Gärd		fritidsträdgårdar	planl.	pågär

SÖDERORT

16	Fågelsången	1955	fritidsträdgårdar	35	lotter
17	Skärholmen	1973	fritidsträdgårdar	128	lotter
18	Örby	1975	fritidsträdgårdar	62	lotter
19	Snösättra norra	1965	fritidsträdgårdar	94	lotter
20	Snösättra södra	1962	fritidsträdgårdar	44	lotter
21	Enskede Gärd		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
22	Dalen	1911	koloniträdgårdar	42	lotter
23	Skarpnäck	1936	koloniträdgårdar	554	lotter
24	Skarpnäck		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
25	Pungpinan		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
26	Gubbängen	1978	fritidsträdgårdar	100	lotter
27	Ekshäradsgatan	1982	fritidsträdgårdar	51	lotter
28	Forsån	1982	fritidsträdgårdar	46	lotter
29	Larsboda	1983	fritidsträdgårdar	70	lotter
30	Listudden	1942	koloniträdgårdar	317	lotter
31	Odlaren	1952	koloniträdgårdar	114	lotter
32	Ekan	1963	koloniträdgårdar	78	lotter
33	Eken	1965	fritidsträdgårdar	27	lotter
34	Orhems Allé		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
35	Orhems trädgård		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
36	Orhem	1949	koloniträdgårdar	146	lotter
37	Orhems Gärd	1971	fritidsträdgårdar	78	lotter
38	Skrubba	1952	koloniträdgårdar	197	lotter
39	Odlaren		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
40	Vinterviken	1975	fritidsträdgårdar	planl.	pågär

VÄSTERORT

41	Ekhagen		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
42	Johannelunds Gärd	1972	fritidsträdgårdar	134	lotter
43	Iris Lillsjönäs	1920	koloniträdgårdar	58	lotter
44	Stora Mossen	1915	koloniträdgårdar	194	lotter
45	Sollalla	1939	koloniträdgårdar	43	lotter
46	Iris Riksby	1930	koloniträdgårdar	60	lotter
47	Riksby	1930	koloniträdgårdar	133	lotter
48	Iris Gliä	1940	koloniträdgårdar	182	lotter
49	Kortenslund	1939	koloniträdgårdar	213	lotter
50	Kyrksjöloten	1939	fritidsträdgårdar	176	lotter
51	Åkeshov	1917	koloniträdgårdar	18	lotter
52	Gubbkärr	1960	fritidsträdgårdar	102	lotter
53	Räcksta	1939	fritidsträdgårdar	225	lotter
54	Grimsta		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
55	Hasselby Gärd	1959	fritidsträdgårdar	83	lotter
56	Riddersvik		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
57	Lövsta	1984	fritidsträdgårdar	58	lotter
58	Lövsta	1984	koloniträdgårdar	57	lotter
59	Sundby	1973	koloniträdgårdar	92	lotter
60	Hjulsta	1973	fritidsträdgårdar	245	lotter
61	Gränholmen		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
62	Äggeby		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
63	Rinkeby Hage		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
64	Lilla Rinkeby		fritidsträdgårdar	planl.	pågär
65	Ärvinge	1981	fritidsträdgårdar	92	lotter
66	Igelbäcken	1977	fritidsträdgårdar	181	lotter
67	Husby Gärd	1974	fritidsträdgårdar	118	lotter
68	Akalla	1976	fritidsträdgårdar	174	lotter
69	Kista Gärd	1983	fritidsträdgårdar	58	lotter

På stadens mark i grannkommuner

Granby (Huddinge)	1966	fjärrkoloniträdgårdar	89	lotter
Ekedal (Huddinge)	1969	fjärrkoloniträdgårdar	111	lotter
Nibble (Ekerö)	1953	fjärrkoloniträdgårdar	126	lotter
Gälö (Haninge)	1964	fjärrkoloniträdgårdar	133	lotter
Hallunda	1974	fritidsträdgårdar	132	lotter
(Botkyrka)				

Stockholm koloniträdgårdar

TECKENFÖRKLARING

- Koloniträdgårdar
- Fritidsträdgårdar
- Fritidsträdgårdar under planering o. utbyggnad
- Kommungräns

Skala 1:100 000

0 1 2 3 km

KARTA ÖVER STOCKHOLMS STADS KOLONITRÄDGÅRDSOMRÅDEN

Det finns närmare 5 400 kolonilotter inom Stockholms stad. Och fler planeras.

Det finns också närmare 600 lotter utanför Stockholms gränser, fyra områden på stadens mark i grannkommuner.

Äldst i Stockholm är Eriksdalslunden, Barnängen, Karlbergs bro och Tanto. Yngst bl a Lövsta, Larsboda och Kista gård.

Vik ut bladet och se var stadens koloniträdgårdsområden finns, när de kom till, vilken typ av områden det är och vilka nya som planeras och är under utbyggnad.

Koloniträdgårdarna är uppdelade på innerstads-, söderorts- och västerortsområden.

De drygt 700 planteringsland som Stockholms stad hyr ut säsongsviska med tiden avvecklas eller göras om till fritidsträdgårdar där så är möjligt.

Område märkt *fritidsträdgårdar* är en permanent anläggning utan byggrätt med långtidsupplåtelse till förening och utrustat med sommarvatten, dränering, vägar, inhägnader och uthus med regnskydd.

Område märkt *koloniträdgårdar* är en permanent anläggning med byggrätt och arrendeavtal med förening upp till 25 år.

Områden på stadens mark i grannkommuner är permanenta anläggningar med byggrätt och långtidsavtal upp till 25 år.